

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLER ABD**

KUR'ÂN'DA 'USR (ZORLUK) VE YUSR (KOLAYLIK) KAVRAMLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

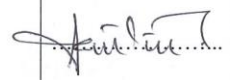

EYYÜP BABAT

DANIŞMAN

PROF. DR. SELAHATTİN SÖNMEZSOY

VAN-2020

KABUL VE ONAY SAYFASI (EK-4)

Eyyüp BABAT tarafından hazırlanan "Kur'ân'da 'Usr (zorluk) ve Yusr (kolaylık) Kavramları" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman: Prof. Dr. Selahattin SÖNMEZSOY Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Başkan: Prof. Dr. Selahattin SÖNMEZSOY Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Cemil KÜÇÜK Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÖZDEMİR Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Bitlis Eren Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye: Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Tez Savunma Tarihi:	08/04/2020
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.	
 Doç. Dr. Bekir KOCALAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerden herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

Bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarımı kabullendiğimi beyan ederim. (08.03.2020)

Eyyüp BABAT

(Yüksek Lisans Tezi)

Eyyüp BABAT

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mart 2020

(KUR'ÂN'DA 'USR (ZORLUK) VE YUSR (KOLAYLIK) KAVRAMLARI)

ÖZET

Kur'ân-ı Kerîm bütün çağlara hitap eden, insanların problemlerine çare olan, hem dünyada hem de ahirette insanları mutluluğa götüren ilahi bir kitaptır. Bu kitabın ilahi iradeye uygun bir şekilde uygulanabilmesi için doğru anlaşılması gerekir. Tarih boyunca Kur'ân'ın doğru bir şekilde anlaşılması için farklı çabalar gösterilmiştir. Kur'ân'ı anlama çabalarından biri de kavram çalışmasıdır. Kur'ân'ın kavramlarının doğru olarak anlaşılması, Kur'ân'la verilmek istenen mesajın daha iyi anlaşılmasını sağlar. Bu tez çalışmamızda Kur'ân'ın önemli kavramlarından olan 'usr ve yusr kavramlarını ele aldık. Tezimiz bir giriş iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde 'usr ve yusr kavramlarının sözlük ve terim anlamlarını bir de bu iki kavram ile anlam ilişkisi olan diğer kavramları ele aldık. İkinci bölümde ise 'usr ve yusr kavramlarının Kur'ân'da kullanıldığı kalıplar ve manaları tesbit ettik. Bir de bu iki kavramın birlikte kullanıldığı yerlerde zorluk ve kolaylık açısından ne anlam ifade ettiğine değindik. Çalışmamızda Arap dili üzerine yazılmış kadim sözlüklerden bir de klasik ve yeni dönem yazılmış tefsirlerden yararlandık. Kur'ân'da 'usr kavramı on iki defa, yusr kavramı ise kırk dört defa kullanılmıştır. Bu iki kavram her ne kadar birbirine zıt anlamlı olsa da anlam ilişkilerinin olduğu görülmektedir. Kur'ân'a bir bütün olarak bakıldığında ister ibadetlerde isterse sosyal hayatta olsun kolaylık ilkesinin tercih edildiği görülmektedir. Kur'ân'a göre hayatta zorluklarla karşılaşılabilir. Yalnız sabır edip zorluğa katlanmak neticesinde kolaylığa ulaşılır.

Anahtar Kelimeler : Kur'ân, 'usr (Zorluk), Yusr (Kolaylık), Ayet, Kavram

Sayfa Sayısı : 77+IX

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Selahattin SÖNMEZSOY

(M.Sc. Thesis)

Eyyüp BABAT

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

March, 2020

(DIFFICULTY AND EASE (‘USR AND YUSR) CONCEPTS IN QUR'AN)

ABSTRACT

The Qur'an is a divine book that addresses all ages, cures people's problems and leads people to happiness both in the world and the Hereafter. This book must be understood correctly in order to be applied to the divine will. Throughout history, different efforts have been made to understand the Qur'an correctly. One of the efforts to understand the Qur'an is notion study. The correct understanding of the Qur'an's notions provides a better understanding of the message to be given by the Qur'an. In this thesis, we discussed the two important notions of the Qur'an: ‘usr and Yusr. Our thesis consists of an introduction two parts. In the first part, we discussed the dictionary and term meanings of usr and yusr and also other notions that have meaning relations with these two notions. In the second part, we have determined the patterns and meanings that ‘usr and yusr are used in the Qur'an. We also talked about what these two concepts mean in terms of difficulty and ease where they are used together. In our study, we used ancient dictionaries written on Arabic language and commentaries written in classical and new periods. In the Qur'an, the concept of usr has been used twelve times, and the concept of yusr has been used forty-four times. Although these two concepts are opposite , they seem to have meaning relations. When the Qur'an is considered as a whole, it is seen that the principle of convenience is preferred, whether in worship or in social life. According to the Qur'an, difficulties can be encountered in life. As a result of patience and endurance, there is glory at the end.

KeyWords : Quran, usr (Difficulty), Yusr (Ease), Ayat, Concepts

Quantity of Page : 77+IX

Supervisor : Prof. Dr. Selahattin SÖNMEZSOY

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
SİMGELER VE KISALTMALAR	VIII
ÖNSÖZ.....	IX
GİRİŞ	1
1. ‘USR VE YUSR KELİMELERİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	5
1.1. ‘Usr Kelimesi ve Türevlerinin Lügat Anlamaları	5
1.2. ‘Usr Kelimesinin İstilah Anlamı	7
1.3. ‘Usr Kelimesine Yakın Kavramlar	8
1.3.1. el-Harec (الحرج)	8
1.3.2. el-Meşakkah (المَشَقَّة)	10
1.3.3. el-‘Anet (العنت)	12
1.4. Yusr Kelimesi ve Türevlerinin Lügat Anlamaları.....	14
1.5. Yusr Kelimesinin İstilah Anlamı.....	17
1.6. Yusr Kavramına Yakın Anlamlı Kavramlar.....	20
1.6.1. el-Vus’ (الوسع)	20
1.6.2. es-Sehl (السَّهْل).....	22
2. ‘USR VE YUSR KAVRAMLARININ KUR’ÂN’DAKİ KULLANIMLARI. 24	24
2.1. ‘Usr ve Yusr kavramlarının Kur’ân’da Kullanıldığı Kalıplar	24
2.1.1. ‘Usr kavramının Kur’ân’da Kullanıldığı Kalıplar	24
2.1.2. Yusr Kavramının Kur’ân’da Kullanıldığı Kalıplar.....	25
2.2. ‘Usr Kavramının Kur’ân’da Kullanıldığı Manalar	27
2.2.1. Zorluk Çekmek	28
2.2.2. Çetin Gün (Kıyamet Günü).....	29
2.2.3. Darlık İçinde Bulunmak (Saatü'l-‘Usra).....	30
2.2.4. Güçlük Çıkarmak.....	31
2.3. Yusr Kavramı ve Müştaklarının Kur’ân’da Kullanıldığı Manalar	32

2.3.1. Az Bir Miktar.....	32
2.3.2. Gönül Alıcı Bir Söz	34
2.3.3. Kolaylık	35
2.3.3.1. Kuran Okuma Kolaylığı.....	35
2.3.3.2. Yolun Kolay Olması	37
2.3.3.3. İşin Kolay Olması	38
2.3.3.4. Hesabın Kolay Olması	39
2.3.3.5. İşin Yüce Allah’a Kolay Olması	40
2.3.4. Az Bir Zaman.....	42
2.3.5. Kumar	43
2.3.6. Gizlice ve Yavaş Yavaş Çekip Almak.....	44
2.3.7. Güç Yetirmek.....	45
2.3.8. Muvaffak kılmak, Hazırlamak.....	46
2.4. ‘Usr ve Yusr Kavramalarının Kur’ân’da Beraber Kullanıldığı Yerler ve Manalar.....	47
2.4.1. Zorluk ve Kolaylık Dengesi.....	47
2.4.2. İbadette ‘Usr ve Yusr	49
2.4.3. Sosyal Hayatta ‘Usr ve Yusr.....	52
2.4.4. Tebliğde ‘Usr ve Yusr.....	55
2.4.4.1. ‘Usr ve Yusr Kelimelerinin Tekrar edilmesinin Hikmetleri	56
2.4.4.2. Kolaylık Hakkında Müfessirlerin Yaklaşımları	59
2.4.4.2.1. Hz. Peygambere (sav) Verilen Nimetler	59
2.4.4.2.2. Fetihler.....	60
2.4.4.2.3. Başarıların Artması.....	61
2.4.4.2.4. Hz. Peygamber’in (sav) Gönülünü Rahatlatma.....	61
2.4.4.2.5. Değerlendirme	62
2.4.5. İnfak ve Cimrilikte ‘Usr ve Yusr	62
2.4.5.1. İnfak, Takva ve Tasdikten Sonra Yusr.....	63
2.4.5.2. Cimrilik, Büyüklenme ve Yalanlamadan Sonra Usr.....	68
SONUÇ.....	71
KAYNAKÇA	74

ÖZGEÇMİŞ

TEZ ORJİNALLİK RAPORU

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

Açıklamalar

sav

Sallallahu Aleyhi Vesellem

b.

Bin (oğlu)

bkz.

Bakınız

bşk.

Başkalrı

c.c.

Celle celâluhu

çev.

Çeviri

DİB

Diyanet İşleri Başkanlığı

Hz.

Hazreti

ö.

Ölüm tarihi

r.a

Radiyelllahu anh/anha

ad.

Sadeleştiren

thk.

Tahkik eden

trs.

Tarih yok

trc.

Tercüme

vb.

Ve benzeri

yy.

Yayın yılı yok

ÖNSÖZ

Yaratılan binlerce canlı arasında akıl ve düşünce sahibi olan ve yeryüzünde Allah'ın (c.c.) halifesi olma vasfına sahip olan tek varlık insandır. İnsanın yaratılış gayesi Allah'a kul olmaktır. Allah (c.c.), her dönemde insanları delaletten hidayete götüren, cehaletten aydınlığa çıkararak sahifeler ve kitaplar göndermiştir. En son bütün insanlara hidayet kaynağı olacak, kıyamete kadar varlığı korunacak olan Kur'an'ı, rahmet elçisi Hz. Muhammed vasıtasıyla insanlara göndermiştir.

Kur'an-ı Kerim bütün insanlara hitap eden, insanın fitratına uygun ve yaşanabilir özelliğine sahip olan hükümler getirmiştir. Kur'an'ın hükümlerinin her dönemde her coğrafyada uygulanabilmesi için kolaylık ilkesinin gözetildiği görülmektedir. Dünya hayatının imtihanı gereği olarak zaman zaman zorluklarla karşılaşmak mümkündür. Karşılaşılan zorluklarla baş edebilmek için Kur'an'da çözüm yollarının olduğu görülmektedir. Özellikle peygamberlerin hayatlarına bakıldığında tarih boyunca birçok zorluklarla karşılaştıkları görülmektedir. Karşılaşılan zorluk ve sıkıntıların mü'min şahsiyeti ümitsizliğe sevk etmemesi için Kur'an'da kolaylığın ve zorluğun ne anlam ifade ettiğini, bir de zorluklara karşı nasıl davranılması gerektiğini iyice anlamak gerekir.

Bu tez çalışmasında Kur'an'ın iki önemli kavramlarından olan, kolaylığı ve zorluğu ifade eden 'usr ve yusr kavramları incelenecektir. Tez çalışması bir giriş iki bölümden oluşacak. Birinci bölümde 'usr ve yusr kavramlarının sözlük ve terim anlamları incelenecektir. İkinci bölümde ise bu iki kavramın Kur'an'daki kullanımlarına değinilecektir.

Bu tez çalışmamızda bizi bu alana yönlendiren, yapıcı eleştirileri ile bizlere yön veren, değerli vaktini bize ayıran, çalışmamızın her aşamasında katkı sunarak olgunlaşmasını sağlayan değerli danışman hocam Prof. Dr. Selahattin SÖNMEZSOY ve her konuda bana destek olan değerli aileme teşekkürlerimi bir borç biliyorum.

Eyyüp BABAT

Van 2020

GİRİŞ

Allah (c.c) insanı mükerrer bir varlık olarak yaratmıştır. Ona doğru yolu göstermek için hidayet kitabı Kur'ân'ı ve bu kitabı tebliğ ve tebyîn etmek üzere Hz. Peygamber (sav)'i göndermiştir. Hz. Peygamber, Hira mağarasında “*Yaratan rabbinin adıyla oku!*” diye başlayan ilk ilahi emre muhatap olduktan sonra yirmi üç yıl boyunca insanlara Kur'ân-ı Kerîm'i yaşayarak tebliğ etme vazifesini yerine getirmiştir. Hz. Peygamber (sav)'in vefatından sonra bu tebliğ vazifesini sırasıyla Sahâbe-i Kiram, Tâbiîn ve Tebeu't-Tâbiîn üstlenmiştir. Daha sonra sırasıyla İslam âlimleri bu tebliğ vazifesini üstlenerek Kur'ân mesajını sonraki nesillere aktarmışlardır.

Kur'ân-ı Kerîm bütün insanlara gönderilen, sürekli geçerli olan, Yüce Allah tarafından korunması garanti edilen ve insanlar için gerekli olan her şeyi ihtiva eden ilahi bir kitaptır. Hem Yüce Allah katında hem de insanlar katında yüksek makamlara sahip olan bu ilahi kitabın her cümlesi, her kelimesi büyük bir önem arz etmektedir. Yüce Allahın bu kelimeleri hayatın her merhalesinde insanların problemlerine çaredir. Ancak bunun böyle olabilmesi için de iyi bir şekilde anlaşılıp uygulanması gerekir.

Bu açıdan bakıldığında Kur'ân-ı Kerîm'in kavramlarının doğru olarak anlaşılması, Kur'ân'la verilmek istenen mesajın daha iyi bir şekilde anlaşılmasını sağlar. Zira kavramlar, düşüncemizin ve dünya görüşümüzün kalıba dökülmüş ifadeleridir. Onlarla kendimizi ifade eder, onlarla kendi aramızda anlaşırız. Kavramlar, dilin sözlere dökülmesi, kelimelerin ilimde, edebiyatta ve inanç dünyasında yeniden canlanmasıdır.

İnsanoğlu hayatında zaman zaman değişik zorluk ve kolaylıklarla karşılaşabilmektedir. Bu açıdan Kur'ân-ı Kerîm'in kolaylık ve zorluk konusundaki mesajı merak konusu olmaktadır. Bundan dolayı bu çalışmamızda Kur'ân-ı Kerîm'de 'usr ve yusr yani zorluk ve kolaylık kavramlarını incelemeyi arzu ettik. Hedefimiz Kur'ân-ı Kerîm'de 'usr ve yusr kavramlarıyla verilen mesajı anlamaya çalışmaktır.

İslam dini evrensel bir dindir. Evrensel olan İslam dininin hükümleri de bütün zamanlarda ve bütün insanlar için geçerlidir. Hükümlerin tamamının bütün insanlarda eşit bir şekilde uygulanması zordur. Çünkü Allah (c.c) insanları imtihan gereği olarak birbirinden farklı özelliklerde yaratmıştır. Bir elin beş parmağı birbirinden farklı olduğu gibi insanlar da birbirlerinden farklı özelliklere sahiptirler. İnsanların birbirlerinden farklı özelliklere sahip olmaları da onları birbirlerine muhtaç kılmaktadır. Ve bu açıdan insanların birbirlerine yardım etmeleri öngörülmektedir. Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm'de yerine göre kolaylık prensibi güçlük prensibine göre öncelik arz etmektedir. Eğer kolaylık değil de zorluk prensibi esas alınsaydı insanların çoğu bu yardımlaşma ahlakının dışında kalacaktı. Bu da İslam'ın kapsayıcılık ilkesine aykırı olacaktı.

İnsanın bir yandan sosyal hayatın gereklerini, diğer yandan ailevi sorumluluklarını ve bunlarla beraber yaratılışının asıl gayesi olan kulluğunu da yerine getirmesi ancak İslam dininin sağlamış olduğu kolaylık prensibi çerçevesinde mümkün olmaktadır. İslam dininde sağlanan kolaylık ilkesi, Allah'ın (c.c.) rahmetiyle insan fitratının buluşma noktası veya Şâri' ile kul arasında kurulan bir köprü hükmündedir.

Kur'ân'da zorluk ifade eden bazı hükümlerin kolaylık esasına göre değerlendirilmesi, hükümleri hafife almaktır diyerek karşı çıkmak veya ihtiyat tedbiriyle karşı çıkmak, aslında işi daha da zor bir duruma sokar. Çünkü insan tabiatı zorluğu sevmez. Bir de zorluk ifade eden hükümlerin ihmal edilmesi daha çok karşılaşılan bir durumdur.

Bütün mahlûkatı yoktan var eden Yüce Allah, özellikle eşrefi mahlûkat olarak yarattığı insanı en iyi bilen ve en iyi tanıyan O'dur. Dolayısıyla insanı hem dünyada hem de ahirette mutluluğa götüren yolları da en iyi bilen yine O'dur. Yüce Allah kulları için zor olanı değil kolay olanı Murad eder. Ebede yolcu olan insanın, bu yolculuğunda sadece dünyada geçirdiği hayatı imtihana tabi olduğu için bir takım zorluk ve sıkıntılarla karşılaşması imtihan gereğidir. İnsan bu dünyada sürekli zorluklarla karşılaşsaydı, dünya çekilmez hale gelir, hayat büsbütün felç olurdu. İnsan sürekli kolaylık ve rahatlıkla karşılaşsaydı, hiçbir zorluk görmeseydi, onu yaratan Rabbini unutma ihtimali olurdu. Bundan dolayı insanın hayatında kolaylık ve

zorluk dengesi gözetilmiştir. Kur'ân'ın birçok ayetlerinde, özellikle oruç gibi, yerine getirilmesinde bedenen zorluk çekilen ve infak gibi verilmesinde nefse zor gelen ibadetlerin geçtiği yerlerde zorluğun değil kolaylığın tercih edildiği görülmektedir. Yine Kur'ân'da Hz. Peygamber (sav)'in tebliğ vazifesini yerine getirirken karşılaşmış olduğu sıkıntılara bir müjde olarak her zorlukla beraber bir kolaylığın bulunduğu bildirilmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de yusr (kolaylık) kelimesi türevleriyle beraber kırk dört defa kullanılmıştır. 'Usr (zorluk) kelimesi ise on iki defa kullanılmıştır. Çoğu yerde ise bu iki zıt kavram beraber kullanılmıştır. Bu tez çalışmamızda bu iki zıt kavramdan ilk önce 'usr daha sonra yusr kavramının içerdiği anlamlar Kur'ân ayetleri ışığında tahlil edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmamızın birinci bölümünde 'usr ve yusr kavramlarının lugat ve ıstılahı manaları incelenmiştir. Bununla beraber 'usr ve yusr kavramlarına yakın anlamlı kavramlar da incelenmiştir. Yer yer bu iki kavramın geçtiği hadislere de başvurulmuştur.

Araştırmamızın ikinci bölümünde ise 'usr ve yusr kavramlarının Kur'ân'da hangi kalıplarla geldiği incelenmiştir. 'Usr ve yusr kavramlarının ayrı ayrı olmak üzere Kur'ân'da kaç farklı manada kullanıldığının tespiti yapılmıştır. Yine bu iki kavramın beraber kullanıldığı ayetlerde hangi konuların anlatıldığına değinilmiştir. Tespiti yapılan konuların zorluk ve kolaylık açısından ne anlam ifade edildiğine de temas edilmiştir.

Yöntem olarak önce bu kelimelerin sözlük ve terim anlamları incelenmiştir. Bunun için de kullanılan kaynaklar, Arap dili açısından bize sözcüklerin anlam yapılarını ve kullanımalarını veren en eski kaynaklardan başlayıp günümüze kadar yazılmış olan çeşitli Arapça sözlükler olmuştur. Bununla birlikte son dönemde yazılmış Arapça-Türkçe sözlüklere de yer yer başvurulmuştur. Kelimelerin sözlük anlamları için İbn Manzûr'un (ö. 711/1311) *Lisânü'l-'Arab*, Halîl b. Ahmed el-Ferâhidî'nin (ö. 175/791) *Kitâbu'l-'Ayn*, Râğîb el-İsfahânî'nin (ö. 502/1108) *el-Müfredât*, Zemahşerî'nin (ö. 538/1143) *Esâsü'l-Belâğa*, Zebîdî'nin (ö. 1205/1791) *Tâcu'l-'Arûs*, Cevherî'nin (ö. 400/1009'dan önce) *es-Sihâh*, ez-Zemahşerî'nin (ö.

538/1143) *Esâsü'l-Belâğ* isimli eserleri, terim anlamları için ise Cürcânî'nin (ö. 816/1413) *et-Ta'rifat*, adlı eserine başvurulmuştur. Ayrıca günümüz Türkçesinde kullanılan kelimeler için çeşitli Türkçe sözlüklere müracaat edilmiştir.

Çalışmamızda temel eksen Kur'ân-ı Kerîm olmuş ve ayetlerin mealinde öncelikle Türkiye Diyanet Vakfı Meâli'nden faydalanılmıştır. İlgili âyetlerin tefsirinde müracaat edilmiş kaynaklar ise Taberî'nin (ö. 310/922) *Câmiu'l-Beyân*, ez-Zemahşerî'nin (ö. 538/1143) *el-Keşşâf*, Fahreddîn er-Râzî'nin (ö. 606/1209) *et-Tefsîru'l-Kebîr*, Kurtubî'nin (ö. 671/1272) *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Beyzâvî'nin (ö. 685/1286) *Envârü't-Tenzîl*, Neseffî'nin (ö. 710/1310) *Medâriku't-Tenzîl*, İbn Kesîr'in (ö. 774/1373) *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Alûsî'nin (ö. 1270/1854) *Rûhû'l Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, İbn Âşûr'un (ö. 1973) *Tefsîrü't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Şevkânî'nin (ö. 1250/1834) *Fethu'l-Kadîr*, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın (ö. 1942) *Hak Dini Kur'ân Dili* adlı tefsirlerden ve burada zikredilmeyip geçtiği yerde ismi verilen diğer ilgili eserlerden de istifade edilmeye çalışılmıştır. Âyetlerin tasnifi ve kelimelerin geçtiği âyetlerin incelenmesi konusunda Muhammed Fu'âd Abdülbâkî'nin *Mu'cemu'l-Müfehres li Elfazi'l-Kur'âni'l-Kerîm* adlı eserine müracaat edilmiştir.

İncelediğimiz kavramlarla ilgili olarak doğrudan veya dolaylı olarak yapılmış olan tezler, makaleler ve ansiklopedi maddelerinden de ayrıca faydalanılmıştır.

1. ‘USR VE YUSR KELİMELERİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde öncelikle çalışmamızın merkezinde bulunan ‘usr ve yusr kavramlarının sözlük anlamları ve terim anlamları konusunda bilgi verilecektir. Bunlara ilaveten bu iki kavrama yakın anlamlı kelimelere değinilecektir. Bir de hadislerde ‘usr ve yusr kavramlarının nasıl anlatıldığına kısaca temas edilecektir.

1.1. ‘Usr Kelimesi ve Türevlerinin Lügat Anlamları

“Usr” kelimesi “عسر” “a-s-r” fiil kökünden türemiş mastar bir isimdir.¹ Usr kelimesi zorluk, güçlük, darlık, şiddet manalarında olup kolaylığın zıddıdır.² Şimdi ‘usr kelimesinin lügat anlamları maddeler halinde açıklanacaktır.

- a. عَسَرَ “asare” fiili fetha ile okunduğunda zor, sıkıntılı, çetin olmak anlamalarına gelir.³ Alacaklı borcunu isteyip borçlu zor durumda kaldığında عَسَرَ الْغَرِيمُ , zamanın zor ve çetin olduğunu bildirmek için عَسَرَ عَسَرَ عَلَيْهِ مَا فِي الْبَطْنِ şeklinde kabız olduğunu bildirmek için عَسَرَ عَسَرَ şeklinde gelir.⁵
- b. عَسِرَ “asire” fiili kesre ile okunduğunda zor, çetin ve uğraştırıcı olmak anlamlarında kullanılır.⁶ Falanca kişi bana muhalefet ettiğinde عَسِرَ عَلَيَّ عَسِرًا denilir.⁷ “asire” fiili dördüncü babtan muzarisi يَعْسُرُ mastarı ise عَسِرًا şeklinde gelir.⁸

¹ Cevherî, Ebu Nasr İsmail b. Hammad, *es-Sihâh Tacü'l-Luğa ve Sihâhü'l-'Arabiyye*, thk. Ahmed Abdülgaflar Attar, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut, 1987, II, 745.

² el-İsfahânî Râğib, *Müfredât*, ter. Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu, Çıra Yayınları, İstanbul, 2010, 700; İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el- Ensârî, *Lisânü'l-'Arab*, thk. Abdullah Ali el-Kebîr, Dâru'l-Maârif, Kahire, 1119/1707, IV, 2938.

³ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, IV, 2938.

⁴ Mütercim Âsım Efendî, *el-Okyânüsü'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît*, çev. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi, Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı, İstanbul, 2013, III, 2177.

⁵ Cevherî, *es-Sihâh*, II, 745; İbrâhim Mustafa ve bşk., *el- Mu'cemü'l-Vasîf*, Kahire, 1380/1960, 651.

⁶ el-Ferâhîdî, Ebü Abdîrrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm, *Kitâbü'l-'Ayn*, thk. Abdulhamit Henari, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003/1424, III, 152; İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, IV, 2938.

⁷ ez-Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Cârullâh Mahmûd b. Ömer b. Muhammed, *Esâsü'l-Belâğa*, thk. Muhammed Basil, Uyunu'l-Suud, Daru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1918/1419, I, 652.

⁸ el-Ferâhîdî, *Kitâbü'l-'Ayn*, III, 152.

- c. عَسَرَ “asure” fiili damme ile okunduğunda bir işin zorluğunu ve güçlülüğünü bildirmek için عَسَرَ الأَمْرُ denilir.⁹ “asure” fiili muzarisi beşinci baktan يَعْسُرُ mastarı ise عَسْرًا şeklinde gelir.¹⁰
- d. تَعَسَّرَ “te’assere” fiili “tefe’ul” babında zorlaşmak, güç gelmek, karışık gelmek anlamlarında kullanılır.¹¹ İp birbirine dolanıp çözülmesi zor olduğunda تَعَسَّرَ العَزْلُ,¹² bir kelamın karışık ve birbirine benzer manasında kullanıldığında تَعَسَّرَ القَوْلُ denilir.¹³
- e. اسْتَعْسَرَ “ist’asere” fiili “istif’al” babında geldiğinde; karmaşık gelmek, eğrilmek, yumrulmak anlamlarına gelir.¹⁴ Bir konuşma irticalen, hazırlıksız yapıldığında اعْتَسَرَ التَّكَلَامَ şeklinde kullanılır.¹⁵
- f. عَسَّرَ “assare” fiili tef’il babında zorlaştırmak, güçleştirmek anlamlarına gelir.¹⁶ “Assare” fiili “على” harfî cer ile kullanıldığında daraltmak, sınırlamak ve mecbur etmek anlamlarında عَسَّرَ عَلَيْهِ zor durumda bıraktı şeklinde kullanılır.¹⁷
- g. عَاسَرَ “asere” fiili müfâ’ale babından bir kimseye sert, kaba davranmak anlamlarında kullanılır.¹⁸
- h. اسْتَعْسَرَ “ist’asara” fiili istif’al babında bir işin zorlaşması ya da bir işin zor olmasını istemek anlamında kullanılır.¹⁹
- i. أَعَسَّرَ “a’seru” ismi tafdil olup solak için kullanılır.²⁰ Sağ el için kolay olan işler sol elle yapılması zor olduğu için böyle isimlendirilmiş.²¹ Bir adam sol elini kullandığında فَهُوَ أَعَسَّرُ müennesi عَسْرَاءُ, kanadı beyaz olan

⁹ ez-Zebîdî, Muhammed b. Muhammed el-Hüseynî, *Tâcu’l-‘Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs*, thk. Hüseyin Nassar, Küveyt, 1394/1974, XIII, 27.

¹⁰ el-Ferâhîdî, *Kitâbü’l-‘Ayn*, III, 152.

¹¹ ez-Zebîdî, *Tâcu’l-‘Arûs*, XIII, 30.

¹² İbn Fâris, Zekeriyâ b. Muhammed er-Râzî el-Kazvîni el-Hemedânî, *Mu’cemü Meşkâyi’si’l-luğa*, tah. Abdüsselâm Muhammed Hârûn, Kahire, 1389/1969, IV, 319; İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, IV, 2939.

¹³ Âsım Efendi, *Tercemeti’l-Kâmûsi’l-Muhît*, III, 2177.

¹⁴ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, IV, 2939.

¹⁵ ez-Zemahşerî, *Esâsü’l-Belâğa*, I, 652.

¹⁶ Mustafa, *el-Mu’cemü’l-Vasîf*, 651.

¹⁷ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, IV, 2938.

¹⁸ Mustafa, *el-Mu’cemü’l-Vasîf*, 651.

¹⁹ Âsım Efendi, *Tercemeti’l-Kâmûsi’l-Muhît*, III, 2177; İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, IV, 2938.

²⁰ el-Ferâhîdî, *Kitâbü’l-‘Ayn*, III, 152.

²¹ İbn Fâris, *Mu’cemü meşkâyi’si’l-luğa*, IV, 320.

güvercine حَمَامٌ أُعْسِرُ denilir.²² Eğer bir adam her iki elini de eşit bir şekilde kullanıyorsa أُعْسِرُ يَسْرُ ifadesi kullanılır.²³

- j. عَسِيرٌ “asîrun” ismi henüz yük ve binek için kullanılmayan, talim gören dişi deve için kullanılır.²⁴ Aynı durumda olan erkek deveye de عَسِيرٌ denilir.²⁵
- k. مُعْسِرٌ “mu‘sirun” ismi, ismi faili kalıbında olup fakir, yoksul, iflas eden, borcunu ödeyemeyen anlamlarında kullanılır.²⁶
- l. مَعْسُورٌ “me‘sûrun” ismi, ismi mef‘ul kalıbında olup zor bir hayat sürdüren, karnını zor doyuran, fakir kimseye denilir.²⁷
- m. عَاسِرٌ “asirun” ismi, koşarken kuyruğunu kaldıran deveye denilir.²⁸
- n. العَسْرَى “el-‘asra” ismi baklagillere, yeşillikler anlamında Ebu Hanife’ye göre baklagiller kurduğunda bu ad verilir.²⁹
- o. العِيسْرُ “el-‘isru” ismi cinlerden bir kabilenin ismidir veya cinlerin mesken edindikleri yer ismidir.³⁰

1.2. ‘Usr Kelimesinin İstilah Anlamı

‘Usr kelimesi sözlük olarak zor, çetin ve sıkıntı anlamlarına gelirken³¹ terim olarak da şöyle tarif edilmiştir: Dini işlerde, kişinin kendisine veya başkasına karşı meşru olanın dışına çıkarak bir şeyi zorlaştırması veya dünya işlerinde günah olmadığı sürece kolay olanı terk etmesidir.³² Başka bir ifade ile, kişinin azimet yoluyla, mükellef olduğu şer’i bir emri yerine getirmeye çalışırken çektiği sıkıntı

²² Cevherî, *es-Sihâh*, II, 745.

²³ İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, IV, 2938; Cevherî, *es-Sihâh*, II, 745.

²⁴ Âsım Efendi, *Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît*, II, 2177.

²⁵ Cevherî, *es-Sihâh*, II, 745.

²⁶ ez-Zebîdî, *Tâcu'l-‘Arûs*, XIII, 30.

²⁷ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995, 569.

²⁸ Âsım Efendi, *Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît*, III, 2178; İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, IV, 2940; İbn Fâris, *Mu‘cemü mekâyisi'l-luğa*, IV, 320.

²⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, IV, 2941.

³⁰ İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, IV, 2941.

³¹ ez-Zemahşerî, *Esâsü'l-Belâğa*, I, 652; *es-Sihâh*, II, 745; ez-Zebîdî, *Tâcu'l-‘Arûs*, XIII, 28.

³² Salih b. Abdullah b. Humeydi, *Mevsu'atu Nadretu-n-Ne'im*, Daru'l-Vesileti li'n-Neşri ve't-Tevzî', Cidde, 1998, IV, 4209.

veya kişiye gücünün üzerinde bir sorumluluk yükleyerek mükellef tutmaktan kaynaklanan zorluktur.³³

“‘Usr’ kavramının içeriğini anlayabilmek için farklı açılardan değerlendirmek gerekir. Kur’ân-ı Kerîm’deki ‘usr kavramının kullanıldığı mana, sözlük anlamı olan zorluk ve güçlük anlamına yakın manalarda kullanılmıştır. Yalnız bu zorluk farklı açılardan ortaya çıkmaktadır. Süt emzirirken karşılaşılan bir zorluk olabileceği gibi, infak ederken de karşılaşılan bir zorluk olabilir. Bazı ayetlerde “darlık içinde bulunmak” gibi maddi bir zorluk ve sıkıntı olabileceği gibi, bazı ayetlerde ise manevi sıkıntı anlamına gelebilmektedir.³⁴

‘Usr, dünya hayatında karşılaşılan bir durum manasında kullanıldığı gibi ahiret hayatı ile ilgili bir durum için de kullanılmıştır. “Kıyamet de zor olan zamanlardan bir tanesidir. Kıyametin zorluğundan ve çetinliğinden hareketle, ‘zor gün’ anlamında bir isimlendirme yapılmıştır. Nitekim Kur’ân’da kıyametle ilgili birçok kelime kullanılmasına rağmen kıyametin zor ve güç olduğu ifade edilirken ‘o gün çok çetin bir gündür’³⁵ zor ve çetin anlamına gelen عَسِيرٌ ve عَسِيرٌ kelimeleri kullanılmıştır”³⁶ Dolayısıyla burada ‘usr kelimesinin ahiretle ilgili bir kullanımı olduğundan söz edilebilir.

1.3. ‘Usr Kelimesine Yakın Kavramlar

1.3.1. el-Harec (الحرَج)

Sözlük anlamı yakınlık, darlık, sıklık, kısaltma, sınırlama, zorluk, güçlük, yasak, yasaklanan şey anlamlarına gelmektedir.³⁷ Bu kelime iki şeyin birleşmesi veya birleşen iki şeyin arasındaki darlık anlamında kullanıldığı gibi,³⁸ ağaçları sık olup çobanın giremediği orman için de kullanılmaktadır.³⁹ İbn Abbâs (ö. 68/687-88)

³³ Âlâ Yusuf Selame, *el-Usr ve'l-Yusr fi-Davi'l-Kur'an'il-Kerim*, Gazze, 2017, 11.

³⁴ Abdurrahman Altuntaş, “Kur’an’da Usr ve Yüsr Kavramları”, *Social Sciences Studies*, 2016, 45, 83.

³⁵ Müddesir, 74/9.

³⁶ el-İsfahânî, *Müfredât*, 700; Altuntaş, “Kur’an’da Usr ve Yüsr Kavramları”, *Social Sciences Studies*, 83.

³⁷ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, II, 233; Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, 158.

³⁸ el-İsfahânî, *Müfredât*, 273.

³⁹ ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs*, V, 473.

tarafından “kendisinden kurtulma imkânı olmayan güçlük”⁴⁰ şeklinde tarif edilmiştir. Âlimlerin çoğu “harec” kelimesini daha çok “darlık” olarak anlamıştır.⁴¹

Harec kelimesinin terim anlamı ise insanın bedeninde ve malında zorluk ve meşakkat meydana getiren her şeydir.⁴²

Harec kelimesi Kur’ân’da on beş defa kullanılmıştır. Harec kelimesinin geçtiği ayetlerde günah, göğüsün daralması, ruhun bunalması, şüphe, zorluk gibi anlamlarda kullanılmıştır.⁴³ Bu kelime genel olarak zorluk ve güçlük manasında kullanılmıştır. Mesela:

“وَجُودُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ”

“Allah uğrunda, hakkını vererek cihad edin. O, sizi seçti; din hususunda üzerinize hiçbir zorluk yükledi.”⁴⁴ Bu ayetin tefsirinde Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır şöyle bir izahta bulunmuştur: “Allah sizin üzerinize dinde hiç bir zorluk ve tazyik yapmadı. Yani size emrettiği hususları gücünüze münasip olarak emretti. Diğer dinler gibi ağır, çekilmez yükler yükledi, herkesin ihtiyacına, mazeretine göre ruhsatlar verdi. Mesela ayakta namaz kılamayanın oturmasına, oturamayanın ima ile namaz kılmasına müsaade etti, kolaylıklar gösterdi.”⁴⁵

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Allah ve Resûlü için (insanlara) öğüt verdikleri takdirde, zayıflara, hastalara ve (savaşta) harcayacak bir şey bulamayanlara günah yoktur. Zira iyilik edenlerin aleyhine bir yol (sorumluluk) yoktur. Allah çok bağışlayan ve çok esirgeyendir”⁴⁶ ayeti ile:

⁴⁰ Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzi, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Beyrut, 1325, III, 251.

⁴¹ Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, III, 251; Salih b. Abdullah b. Hamid, *Raf'ü'l-Harac fi's-Şeriatil-İslamiyye*, Riyad, 1403, 47.

⁴² Salih, *Raf'ü'l-Harac fi's-Şeriatil-İslamiyye*, 47.

⁴³ el-İsfahânî, *Müfredât*, 273; Salih, *Raf'ü'l-Harac fi's-Şeriatil-İslamiyye*, 47.

⁴⁴ Hacc, 22/78.

⁴⁵ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, sad. Sıtkı Güllü, Huzur Yayınevi, İstanbul, 2008, VI, 112.

⁴⁶ Tevbe, 9/91.

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا

“Köre vebal yoktur, topala da vebal yoktur, hastaya da vebal yoktur. (bunlar savaşa katılmak zorunda değiller). Kim Allah’a ve Peygamberine itaat ederse, Allah onu altından ırmaklar akan cennetlere sokar. Kim de geri kalırsa, Allah onu acı bir azaba uğratar”⁴⁷ ayetinin nüzul sebepleri farklı olsa da engellilerin yerine getirmede zorluk çektikleri; cihada katılma, Cuma namazını eda etmek gibi bütün zorlukların kaldırıldığını dile getirmektedir.⁴⁸

Buraya kadar “harec” kelimesiyle ilgili yapılan tariflerden ve “harec” kelimesinin geçtiği ayetlerden yola çıkarak “harec” kelimesi, insanın fitratına aykırı olan ve insanın yerine getirmede zorluk çektiği her şeyi içine alan bir özelliğe sahiptir. Bu yönü ile “harec” kelimesi “usr” ile yakın anlamlıdır. Yalnız bu zorluk ve güçlülüğün gerek bu iki kelimenin geçtiği nasta gerekse başka bir şerii nas ile mükelleften kaldırıldığı görülmektedir.

1.3.2. el-Meşakkah (المشقة)

Meşakkat, “şakka” fiilinden türemiş bir mastardır.⁴⁹ Sözlük anlamı, zor, sıkıntılı olmak, ağır olmak, yarmak, kesmek, parçalamak, bölmek, yırtmak anlamlarına gelmektedir.⁵⁰ Terim olarak meşakkat, “dinî ve hukukî hükümlerin içerdiği, bunların tabii uzantısı olan zorlukları da kapsamakla birlikte özelde yükümlülüklerin kaldırılmasına veya hafifletilmesine sebep olan ve normal şartlarda tahammül sınırını aşan sıkıntıyı ifade eder.”⁵¹ el-İsfahani’ye göre meşakkat, “nefs ve bedende meydana gelen zorluktur.”⁵² Kur’ân’da (ش-ق-ق) kökünden türetilmiş yirmi sekiz kelime bulunmaktadır. Bir ayette Şu‘ayb (a.s)’ın Hz. Musa (a.s.)’a hitaben şöyle dediği buyrulmaktadır:

⁴⁷ Fetih, 48/17.

⁴⁸ Rifat Uslu, “İslam Hukukunda Kolaylık Prensibi”, *USAD*, IIIV, 36, 2015, 483.

⁴⁹ Cevherî, *es-Sihâh*, II, 1503.

⁵⁰ el-Ferâhîdî, *Kitâbü’l-‘Ayn*, II, 346; İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, X, 181; Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, 451.

⁵¹ Şükrü Özen, “Meşakkat”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004, XXIX, 357.

⁵² el-İsfahânî, *Müfredât*, 559.

قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنْكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِي حَجَّ فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَكَ عَلَيْكَ سَنَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ

“(Şuayb) dedi ki: *Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan bu da senin bileceğin bir şey; seni zorlamak istemem. İnşallah beni iyi kimselerden bulacaksın.*”⁵³ ez-Zemahşeri (ö.538/1144) ayette geçen اَشُقُّ kelimesini şöyle izah etmektedir: “Arapların şakka ‘aleyhi’l-emru (iş ona zor geldi) ve şakaktu ‘aleyhi (ona zorluk çıkardım) sözlerinin hakikati nedir?” diye mukadder bir soruya açıklık getirmiştir: “Bir iş senin gözünde büyüyüp zorlaştığı zaman, sanki bu iş senin aklını ikiye böler; artık sen bazen ‘buna gücüm yeter yapabilirim’ bazen de ‘yetmez yapamam’ dersin. Yahut Şu’ayb (a.s) bu sözyle Hz. Musa’ya müsamahakâr davranacağını vaat etmiş, çobanlık işinde ona zorluk çıkarmayacağını bildirmek istemiştir.”⁵⁴ Başka bir ayette ise şöyle buyrulmaktadır:

”وَتَحْمِيلُ أَثْقَالِكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بِلَيْغِهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ“

“*Bu hayvanlar sizin ağırlıklarınızı, ancak güçlülere katlanarak varabileceğiniz bir memleketeye taşırlar. Şüphesiz Rabbiniz çok şefkatli, pek merhametlidir*”⁵⁵ Ayetinde geçen “şikkat” kelimesinden murad, nefis ve bedende meydana gelen zorluktur.⁵⁶

“Allah (c.c.), dinî hükümleri koymadaki gayeleri ve bunları gerçekleştirmek için gerekli olan prensipleri sabit tutarak, mükellefin kişiliği, engelli olup olmaması, gücü, bilgisi, sıkıntısı, ihtiyacı, sağlığı vb. yönlerden durumuna göre hükümleri şekillendirmiştir.”⁵⁷

Mükellefin bir fiilden sorumlu tutulabilmesi için o fiilin mükellef tarafından bilinmesi ve gücü dâhilinde olması gerekir. Ancak bazı fiiller mükellefin gücü

⁵³ Kasas, 28/27.

⁵⁴ ez-Zemahşerî, Ebu’l-Kasım Cârullah Muhammed b. Ömer b. Muhammed el-Hârizimî, *el-Keşşâf ‘an Hağâ’ İkı Gâvâmizi’t-Tenzil ve ‘Uyûni’l-Ekâvil fi Vücûhi’t-Te’vil*, thk. Şeyh Adil Ahmed Abdulmevcud ve Şeyh Ali Mihammed el-Muavviz, Mektebetü’l-Ubeykan, Riyad, 1418/1998, IV, 495.

⁵⁵ Nahl, 16/7.

⁵⁶ el-İsfahânî, *Müfredât*, 559.

⁵⁶ Nahl, 16/7.

⁵⁷ Recep Cici, “Kolaylık Prensibinin Hukukî Hayata Yansıma Biçimleri; Hanefî Mezhebi Örneği”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIV, 1, Bursa, 2005, 84.

dâhilinde olmasına rağmen yapılması meşakkate yol açar. Bu yönüyle meşakkat iki kısma ayrılır:

- a. İnsanın dayanabileceği ve devamlı katlandığında işine herhangi bir halel getirmeyen ve mükellef tutulmaya engel teşkil etmeyen meşakkattir. “فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ” “O halde gücünüz yettiğince Allah'a isyandan kaçınınız.”⁵⁸ Ayeti kerimsinde geçen “istitâ‘at” güç yetirmek ile “لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا” “Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar”⁵⁹ ayetinde geçen vus’ yani güç yetirme, tahammül edilebilen meşakkat türündendir. Hac ve oruç ibadetleri ile yüce Allah yolunda yapılan cihatta karşılaşılan zorluk ve sıkıntılar bunlara örnek olarak verilebilir. Bu meşakkatlere katlanmanın sonucunda da sevap elde edilmiş olur.
- b. Dayanılması ve tahammül edilmesi mümkün olmayan meşakkattir. Bu tür meşakkate katlanmak can ve malın zarar görmesine neden olabilir. İftar yapmadan art arda oruç tutmak veya geceleri yatmadan ibadetle geçirmek gibi. Allah (c.c.) kulları meşakkat barındıran bu tür fiillerle sorumlu tutmaz.⁶⁰

Buraya kadar meşakkat konusunda verilen bilgilerden hareketle, insanın fitratına uygun olmayan ve insanın gücünün üzerinde sorumluluk yükleyen fiillerin meşakkat olarak ifade edildiği anlaşılmaktadır. Kişiye yaptığı zaman zorluk vermesi yönüyle “meşakkat” kavramı “‘usr” kavramıyla yakın anlamlıdır. Ama İslam şeriatının esaslarına baktığımızda bu şeriatın insana yük olup onu sıkıntıya koymak için gelmediği açıktır. Birçok konuda mükellefi zor durumda bırakan yükümlülükleri ruhsat yoluyla mükelleften kaldırmıştır.

1.3.3. el-‘Anet (العنت)

el-‘Anet عِنْتٌ “a-n-t” fiilinden türemiş bir isimdir. Sıkıntıya düşmek, günaha girmek, zorluk görmek, helak olmak, fesada uğramak gibi anlamlara gelmektedir.⁶¹

⁵⁸ Teğabun, 64/16.

⁵⁹ Bakara, 2/286.

⁶⁰ İsmail Karagöz ve bşk., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara, 2010, 43; Salih, *Raf‘ü'l-Harac fi’ş-Şeriatil-İslamiyye*, 30-35.

⁶¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, II, 61.

Bir insan zahmet ve meşakkat ile karşılaştığında “عَنْتَ فُلَانٌ عَنَّا” ifadesi kullanılır.⁶² Kırıldıktan sonra iyeleşip kaynayan bir kemiğe bir şey isabet edip tekrar kırıldığında “قَدْ أَعْنَتُهُ” denilir.⁶³

“Anet” kelimesi Kur’ân-ı Kerimde beş defa kullanılmıştır. Kullanıldığı anlamlar ise meşakkat, zorluk, fesat, helak, günah, hata ve zina anlamlarıdır.⁶⁴ Burada “anet” kelimesinin zorluk ve meşakkat anlamlarında kullanıldığı ayetleri ele alacağız.

“وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ”

“Hem bilin ki, içinizde Allah’ın elçisi vardır. Şayet o, birçok işlerde size uysaydı, sıkıntıya düşerdimiz”⁶⁵ ayetin sebep-i nüzulü hakkında şöyle rivayet olunmuş: Velid b. Ukbe Hz. Peygamber (sav)’e gelerek Müstalik Oğullarının dinden çıkıp mürted olduklarını bildiri. Hz. Peygamber (sav) de durumun araştırılıp doğru olanın öğrenilmesini istedi. Eğer Hz. Peygamber (sav) durumu araştırmadan hareket etseydi onlar zorluk ve sıkıntıya düşebilirlerdi.⁶⁶

“وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ”

“Eğer Allah dileseydi, sizi de zahmet ve meşakkate sokardı. Çünkü Allah güçlüdür, hakîmdir”⁶⁷ ayette geçen “Zor durumda bırakırdı.” İfadesini müfessirler farklı değerlendirmişlerdir. Mücahit bu ifadeden murat edilen : “Eğer Allah dileseydi yetimlerin otlaklarında hayvanlarınızı olatmayı ve onların katıklarını yemeyi size haram kılar böylece sizi sıkıntıya sokardı.” diye ifade etmiş. Abdullah b. Abbas ise ayette murat edilen şudur: “Eğer Allah dileseydi sizi zorluğa koşar ve sıkıntıya düşürürdü. Fakat o, işi kolaylaştırdı ve buyurdu ki: ‘Zengin olan (veli) iffetli olmaya çalışsın, yoksul olan da (ihtiyaç ve emeğine) uygun olarak yesin.’⁶⁸ ayetiyle size kolaylaştırdı.”⁶⁹ Yine ayette geçen “أَعْنَتَكُمْ” zor durumda bırakmak, sıkıntıya sokmak

⁶² Âsım Efendi, *Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît*, I, 782.

⁶³ el-İsfahânî, *Müfredât*, 744.

⁶⁴ Cevherî, *es-Sihâh*, IV, 12.

⁶⁵ Hucurat, 49/7.

⁶⁶ et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdil Muhsin et-Türki, Daru Heçr, 1. Baskı, Kahire, 1422/2001, XXI, 354.

⁶⁷ Bakara, 2/220.

⁶⁸ Nisa, 4/6.

⁶⁹ Taberî, *Câm'u'l-Beyân*, VI, 427-426.

anlamının dışında, helak etmek, yok etmek anlamında “*Eğer Allah dileseydi sizi helak ederdi.*” şeklinde kullanılması da uygundur.⁷⁰

“Anet” “*انت*” kelimesinin zorluk ve meşakkat anlamında kullanıldığı başka bir ayet ise Tevbe Suresi’nin şu ayetidir:⁷¹

”لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ“

“*Andolsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir.*”⁷² Sizin sıkıntıya uğramanız onun sıkıntı çekmesine sebep olur. Yani sizin azaba uğramanız bir tarafa, sıkıntıya uğramanız, eziyet çekmeniz bile onu son derece rahatsız etmektedir.⁷³

İncelemiş olduğumuz “*anet*” kelimesi Kur’ân’da meşakkat, fesat, helak, günah, hata ve zina anlamlarında kullanılmaktadır. Ama bu anlamların ortak noktalarında ağırlıklı olarak meşakkat, zorluk ve güçlülüğün ön planda olduğu görülmektedir. İnsana altından kalkamayacağı yükü yüklemesi, insanı zor durumda bırakması yönüyle “*anet*” kelimesi “*usr*” kelimesiyle benzerlik taşımaktadır. Her iki kelimenin ortak noktası kişiyi güç yetirmeyeceği şeylerle mükellef tutmaktır. Bu da insanın fitratına ve İslam’ın ruhuna aykırıdır.

1.4.Yusr Kelimesi ve Türevlerinin Lugat Anlamları

Yusr kelimesi *يسر* “y-s-r” fiilinden türemiş bir mastardır.⁷⁴ Yusr kelimesi sözlük olarak kolaylık, rahatlık, zenginlik, başarı, rahtlık anlamlarında olup zorluk kelimesinin zıddıdır.⁷⁵ Şimdi yusr kelimesinin lugat manaları maddeler halinde anlatılacaktır.

⁷⁰ İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, IV, 3121.

⁷¹ Cevherî, *es-Sihâh*, IV, 13.

⁷² Tevbe, 9/128.

⁷³ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, IV, 642.

⁷⁴ ez-Zebîdî, *Tâcu'l-‘Arûs*, XIV, 458.

⁷⁵ el-İsfahânî, *Müfredât*, 1195; Âsım Efendi, *Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît*, III, 2435; ez-Zebîdî, *Tâcu'l-‘Arûs*, XIV, 458.

- a. يَسَرَ “yesere” fiili fetha ile okunduğunda kolay olmak, kolaylaşmak anlamına gelmektedir.⁷⁶ Kolay doğum yapmak manasında يَسْرَتِ الْمَرْأَةُ يَسْرًا kadın kolay doğum yaptı diye ifade edilir.⁷⁷ “Yesere” fiilinin muzarisi ikinci baktan “يَيْسِرُ” mastarı ise “يَسْرًا” şeklinde gelmektedir.⁷⁸
- b. يَسِرَ “yesire” fiili kesre ile okunduğunda zengin olmak, mal sahibi olmak anlamına gelmektedir.⁷⁹ “Yesire” fiilinin muzarisi dördüncü baktan يَيْسِرُ mastarı ise يَسْرًا şeklinde gelmektedir.⁸⁰
- c. يَسُرَ “yesura” fiili zamme ile okunduğunda, küçük, önemsiz, az miktarda olmak anlamlarına gelmektedir.⁸¹ “Yesura” fiilinin muzarisi beşinci baktan “يَيْسُرُ” mastarı ise “يُسْرًا” “يَسَارَةً” şeklinde gelmektedir.⁸²
- d. يَسَّرَ “yessere” fiili tef’îl babında عَلَى harfi cer ile kullanıldığında düzeltip hazırlamak, düzlemek anlamında kullanılır. Koyunların sütü ve dölü çok olduğunda يَسَّرَتِ الْعَنَمُ ifadesi kullanılır.⁸³
- e. يَاسَرَ “yasere” fiili mufa’ele babında geldiğinde birisinin solunda yer almak, yumuşak davranmak anlamlarında kullanılır. Kişi bir nesneyi sol tarafına aldığına يَاسَرَ الشَّيْءَ şeklinde kullanılır.⁸⁴
- f. أَيَسَرَ “eysere” fiili if’al babından geldiğinde rahat bir yaşam sürmek, zengin olmak, şanslı olmak anlamlarında kullanılır.⁸⁵ Kolaylık anlamında أَيَسَّرَتِ الْمَرْأَةُ kadın kolay doğum yaptı denilir.⁸⁶

⁷⁶ Mustafa, *el-Mu‘cemü’l-Vasîf*, 1122.

⁷⁷ Âsım Efendi, *Tercemeti’l-Kâmûsi’l-Muhîf*, III, 2434.

⁷⁸ ez-Zebîdî, *Tâcu’l-‘Arûs*, XIV, 456.

⁷⁹ Mustafa, *el-Mu‘cemü’l-Vasîf*, 1123; İbn Sîde, Ebu’l-Hasen Ali b. İsmail el-Mursî, *el-Muhkem ve’l-Muhîtü’l-A‘zam*, Dâru’l-Kitâbi’l-İlmiyye, Beyrut, 2000, III, 575.

⁸⁰ İbn Sîde, *el-Muhkem ve’l-Muhîtü’l-A‘zam*, III, 575; Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, 1020.

⁸¹ Mustafa, *el-Mu‘cemü’l-Vasîf*, 1122; Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, 1020.

⁸² İbn Sîde, *el-Muhkem ve’l-Muhîtü’l-A‘zam*, III, 575; Mustafa, *el-Mu‘cemü’l-Vasîf*, 1123; Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, 1020.

⁸³ Âsım Efendi, *Tercemeti’l-Kâmûsi’l-Muhîf*, III, 2434; Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, 1020; Cevherî, *es-Sihâh*, II, 857.

⁸⁴ Âsım Efendi, *Tercemeti’l-Kâmûsi’l-Muhîf*, III, 2435; ez-Zebîdî, *Tâcu’l-‘Arûs*, XIV, 456

⁸⁵ el-Halîl, *Kitâbü’l-‘Ayn*, IV, 412; Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, 1020.

⁸⁶ el-İsfahânî, *Müfredât*, 1195.

- g. تَيْسَرَ “teyessere” fiili tefe’ul babından geldiğinde başarılı olmak, iyiye gitmek anlamlarında kullanılır.⁸⁷ “Teyessere” fiili ل harfi cer ile kullanıldığında bir şeye hazırlanmak, bir şeyi yapabilir olmak anlamlarında kullanılır.⁸⁸
- h. اِسْتَيْسَرَ “isteysere” fiili istifal babından olup kolay olmak, hazır olmak, başarmak anlamlarında kullanılır.⁸⁹
- i. يَسَارٌ “yesarun” ismi sol taraf, sol yan anlamındadır.⁹⁰
- j. يَسَارِيٌّ “yesariyyun” ismi siyasi anlamda solcu, bir de sol elini kullanan yani solak anlamına gelir.⁹¹
- k. يَسْرَاتٌ “yesserâtun” kelimesi bir şeyin hafif olan ayakları için kullanılır.⁹²
- l. يَسِيرٌ “yesîrun” küçük, az miktarda, değersiz, önemsiz anlamlarına gelmektedir.⁹³
- m. اَعْسَرَ اَيْسَرٌ terkibi her iki elini kullanan adam için kullanılır. Eğer sadece sol elini kullanıyorsa اَعْسَرُ ifadesi kullanılır.⁹⁴
- n. مَيْسِرٌ “meysirun” ismi kolay bir kazanç yolu olan kumar anlamında kullanılır.⁹⁵ Aynı zamanda bu kelime cahiliye dönemi Arapların okla oynadıkları kumara anlamına da gelmektedir.⁹⁶
- o. مَيْسِرَةٌ “meyseretun” ismi sol tarafta ve sol cihette olan kimseler ile savaşta sol kolda olan askere denilir.⁹⁷

⁸⁷ Mustafa, *el-Mu‘cemü’l-Vasîf*, 1122; Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, 1020.

⁸⁸ Mustafa, *el-Mu‘cemü’l-Vasîf*, 1122.

⁸⁹ ez-Zebîdî, *Tâcu’l-‘Arûs*, XIV, 458; Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, 1020.

⁹⁰ İbn Sîde, *el-Muhkem ve’l-Muhîtü’l-‘Azam*, III, 576.

⁹¹ Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, 1020.

⁹² İbn Fâris, *Mu‘cemü mekâyisi’l-luga*, VI, 155; el-İsfahânî, *Müfredât*, 1196.

⁹³ Cevherî, *es-Sihâh*, I, 859; Mustafa, *el-Mu‘cemü’l-Vasîf*, 1122.

⁹⁴ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, IV, 2938; Cevherî, *es-Sihâh*, II, 745.

⁹⁵ el-İsfahânî, *Müfredât*, 1196.

⁹⁶ ez-Zebîdî, *Tâcu’l-‘Arûs*, XIV, 463.

⁹⁷ Âsım Efendi, *Tercemeti’l-Kâmûsi’l-Muhît*, III, 2435.

- p. المَيَاسِرَةُ “el-muyaseratu” ismi bir adama yavaş ve mülayim davranmak anlamında kullanılır.⁹⁸
- q. اليَسْرَةُ “el-yeseretu” kelimesi insanın el ayasında olan çizgilere verilen bir isimdir.⁹⁹
- r. اليَسْرُ “el-yeseru” sol tarafını sağ tarafı gibi kullanan kişiye denir.¹⁰⁰
- s. اليَاسِرُ “el-yasir” kesilen devenin etini taksim eden kişiye verilen addır.¹⁰¹
- t. الأَيْسَارُ “el-eyşâr” cahiliye döneminde üzerinde kumar oynamak amacıyla yâsir denilen kişinin kestiği kurbanı bekleyen kişilere verilen addır.¹⁰²

1.5.Yusr Kelimesinin İstilah Anlamı

“Yusr” kelimesi sözlükte “bir işin hafif, kolay ve az olması” anlamında kullanılmaktadır. İsim olarak “yusr” kolaylık, zenginlik, başarı, rahatlık anlamlarına gelmektedir.¹⁰³ “Yusr” kelimesi ““usr” yani zorluğun zıddı anlamındadır. “Yusr” kelimesi türevleriyle beraber Kur’ân’da kırk dört defa geçmektedir.¹⁰⁴

Bu kavramın gerek sözlük anlamı gerek terim anlamı olsun ifade etmiş olduğu kolaylık, herhangi bir durumla ilgili olmanın ötesinde İslam dinini ahkâmında gözetilen bir gayeyi vurgulamak için kullanılmaktadır.¹⁰⁵

Yusr kelimesinin terim anlamı, lugat anlamı olan kolaylıkla yakın anlamlıdır. Bununla beraber birkaç tane tarif yapılmıştır. Yusr ıstılahen: Allah’ın (c.c) emrettiği şekilde ve Hz. Peygamber (sav)’in sünnetine uygun olarak dinin hükümlerini yerine getirirken kolaylıklardan istifade etmektir.¹⁰⁶

⁹⁸ Âsım Efendi, *Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît*, III, 2435.

⁹⁹ Cevherî, *es-Sihâh*, 857; Âsım Efendi, *Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît*, III, 2435

¹⁰⁰ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, IV, 2938.

¹⁰¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, IV, 2938; Cevherî, *es-Sihâh*, I, 859.

¹⁰² el-Halîl, *Kitâbü'l-'Ayn*, IV, 411.

¹⁰³ el-İsfahânî, *Müfredât*, 1195; Âsım Efendi, *Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît*, III, 2435; ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs*, XIV, 458.

¹⁰⁴ Muhâmmed Fuâd Abdulbaki, *el-Mu'cemü'l Müfrehes Li Elfâzi'l Kur'âni'l Kerîm*, Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, Kahire, 1364, 772.

¹⁰⁵ Ülfet Görgülü, “İslam Hukukunda Kolaylık Prensibinin Yeri”, *Diyanet İlmi Dergi*, XXXIV, 1, Ankara, 2008, 81.

¹⁰⁶ el-Eşkâr, Ömer Süleyman, *Hasaisü's-Şeriatî'l-İslamiyye*, Mektebetü'l Felâh, Kuveyt, 1982, 70.

Başka bir tarifte ise: Dinde aşırı gidip helâli haram kılmadan yine her şeyi kolaylaştırıp haramı helal kılmadan itidalli bir şekilde şeri' hükümleri kitap ve sünnete uygun olarak yerine getirmektir.¹⁰⁷

Yusr kavramı Kur'ân'ın temel kavramlarından biridir. Bu kavramın Kur'ân-ı Kerîm'de birçok anlamda kullanılması, onun önemini göstermektedir. Bu kavramın kullanıldığı anlamları şöyle ifade edebiliriz: bir işin kolay olması, az olmak, işin Allah'a kolay olması, gizlice almaya çalışmak, zamanın azlığı, kumar, sözün güzelliği ve güç yetirmek. Bu değişik anlamlarda kullanılması bu kavramın anlam sahasının geniş olduğunu göstermektedir.¹⁰⁸

Yusr kavramı 'usr kavramı ile zıt anlamlı olmasına dolayı aralarında anlam ilişkisi vardır. Bu iki kavram Kur'ân'da yedi yerde beraber kullanılmıştır. "**Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez**"¹⁰⁹ ayetinde özellikle ibadetlerde Allah (c.c.)'ın kulları için zorluğu değil kolaylığı istediğini dile getirilmektedir. Talak Sure'sinin "**Varlıklı olan varlığından harcasın, rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından harcasın. Allah kimseyi kendi verdiğienden fazlasıyla yükümlü tutmaz. Allah bir güçlüğün ardından bir kolaylık sağlayacaktır**"¹¹⁰ mealindeki ayeti ile Leyl Suresi'nin "**Artık kim cömert davranır, günah işlemekten sakınırsa, bunların güzel karşılığına da inanırsa, biz de onu en kolaya hazırlarız (onda başarılı kılarız)**"¹¹¹ mealindeki ayetlerinin ortak noktası, infak ve harcamalardan sonra zorluğun kolaylığa çevrileceği anlaşılmaktadır.

Yine İnşirah suresinde iki defa peş peşe "**Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır**"¹¹² mealindeki ayeti kerimelerde de yusr ile 'usr kavramlarının anlam ilişkisi olduğu görülmektedir.

Her zorluktan sonra bir kolaylığın bulunması adeta hayatın bir gereğidir. Bu durumu en iyi görebileceğimiz yer şüphesiz ki Peygamberlerin hayatıdır. Nitekim Hz. Muhammed (sav) İslamiyet'in geldiği ilk yıllarda birçok zorluk ve sıkıntıyla

¹⁰⁷ Âlâ, *el-Usr ve'l-Yusr fi-Davi'l-Kur'an'il-Kerim*, 9.

¹⁰⁸ Altuntaş, "Kur'an'da Usr ve Yusr Kavramları", *Social Sciences Studies*, 87.

¹⁰⁹ Bakara, 2/185.

¹¹⁰ Talak, 65/7.

¹¹¹ Leyl, 92/7.

¹¹² İnşirah, 94/5-6.

karşılaştı. Daha sonra İslamiyet'in Arabistan yarımadasında yayılmasıyla bir nebze de olsa rahatlığa kavuşmuştur.¹¹³

Hayta asıl olan zorluk değil kolaylıktır. Gerek aile hayatında gerek ticari hayatta olsun her alanda mümin kolay olanı zor olana tercih etmelidir. Nitekim Hz. Peygamber (sav) bir hadisi şerifinde şöyle buyurur:

بَشِّرُوا وَلَا تُنْفِرُوا، وَيَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا

“Resûlüllah (sav) sahabelerinden birini (bir yere görevli olarak) gönderdiği zaman ona: ‘Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz. Kolaylaştırınız zorlaştırmayınız.’ diye emrederdi.”¹¹⁴

Mezkûr hadiste Hz. Peygamber (sav) dört hüküm bildiriyor. Bunlar müjdeleyin, nefret ettirmeyin, kolaylaştırın ve zorlaştırmayınız. Bu hükümlerden her biri birer emir şeklinde buyrulmuştur. Bu hükümlerden ikisi olumlu emir sıgasıyla diğer ikisi ise birinci emirleri pekiştirecek şekilde olumsuz, nehiy sıgasıyla ifade edilmiştir.

Hadisi şerifte yer alan üçüncü hüküm kolaylaştırınız hükmüdür. Bu emir hayatta kolay kılma hükmünü getiriyor. Ayrıca bu emri pekiştirmek için “zorlaştırmayınız” emri ifade ediliyor. Aslında zorlaştırmamak, kolaylaştırmanın içinde mevcuttur. Çünkü kolaylaştırmanın zıddı zorlaştırmamaktır. Bu durum açıkça anlaşılmasa da mana olarak anlaşılmaktadır.¹¹⁵

Burada konuyla ilgili İmam Nevevî (ö. 676/1277) iki tane Fıkıh kaidesine göre bir açıklamada bulunmaktadır. Bu açıklama “zorlaştırmayın” emrinin söylenmesi ile ilgilidir.

Birinci usul kaidesi: “Mutlak emir tekrarı gerektirmez.” Verilen emir bir defa yerine getirilince hükmü yerine getirilmiş olur. Bir daha yapılması zorunlu değildir. İmam Nevevî bu kaide için şöyle diyor: “Hz. Peygamber (sav) kolaylaştırın demiştir.

¹¹³ Altuntaş, “Kur’an’da Usr ve Yüsr Kavramları”, *Social Sciences Studies*, 87.

¹¹⁴ Müslim, *es-Sahih*, 32; Ebu Davud, *es-Sünen*, Edeb, 20, (4835).

¹¹⁵ Hüseyin Atay, “Din Kolaylıktır”, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, Kayseri, 1986, 27-28.

İnsanlar bir defa veya birkaç defa kolaylık gösterebilirler, emri tutmuş olurlar. Bir daha ve daima kolaylık göstermeleri bu emre göre gerekli olmaz. Ondan sonra zorluk gösterebilirler.”¹¹⁶ Buradaki kolaylık emrinin daima ve her zaman yapılması gerektiğini bildirmek için ikinci usul kaidesine göre hareket etmek gerekir.

İkinci usul kaidesi şudur: “Nehiyler devam ve tekrarı gerektirir.” Bir nehyin tekrarı ve devamı ifade etmesi için nehy edilen şeyin hiçbir zaman yapılmayacağı anlamına gelir. Nehiyler süreklilik bildirir. Hz. Peygamber(sav)’ın zorlaştırmayın emrini tekrar etmesi kolaylaştırma hükmünü her zamana ve her meseleye şamil kılmıştır.¹¹⁷

“Yessiru” ifadesinden sonra “velatuessiru” buyrulması konusunda Bedreddin el-Aynî (ö. 855/1451) şöyle açıklama yapmaktadır: “Burada ikinci emrin tekrar dilmesinden maksat, birinci emrin manasını tekit etmektir. Zira yalnız ‘kolaylaştırın’ buyrulsa idi nekre olan bir emir, bir defa kolaylık gösterip ekseri hallerde güçlük çıkaran kimseye de uygun düşerdi. Fakat ‘güçleştirmeyin’ buyurunca artık bütün hallerde güçleştirmenin her yönüyle kaldırıldığı anlaşılmıştır.”¹¹⁸

1.6.Yusr Kavramına Yakın Anlamli Kavramlar

1.6.1. el-Vus’ (الوسع)

“الوسع” vus’ lugatta yapabilme, güç yetirme, takat, kapasite, durumun elverişli olması gibi anlamlara gelmektedir.¹¹⁹ Kişinin yapabileceği ve güç yetirebileceği bir iş için يُنْفِقُ عَلَي قَدْرٍ وَسْعِهِ denilir.¹²⁰ Yine bu anlamda “gücü oranında infak eder” şeklinde de kullanılır.¹²¹

Müfessirler vus’ kelimesinin ıstılah anlamını şöyle açıklamışlar:

¹¹⁶ Nevevî, Ebu Zekeriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref b. Muri, *el-Minhac fi Şerhi Sahihi Müslim b. el-Haccac*, Daru’t-Turasi’l-Arabiyye, 2.Baskı, Beyrut, XII, 40.

¹¹⁷ Atay, “Din Kolaylıktır”, *EÜİFD*, 27-28; Nevevî, *el-Minhac*, XII, 40.

¹¹⁸ Bedrüddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed b. el-Hüseyin b. Yûsuf b. Mahmûd, *Umdetü'l-Kâri Şerhi Sahihi'l-Buhârî*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1421/2001, II, 70.

¹¹⁹ ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs*, XXII, 326; İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî, *Tefsîrû't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, ed-Dâru't-Tunusiyye, Tunus, 1984, III, 135; el-İsfahânî, *Müfredât*, 1158.

¹²⁰ Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, 981.

¹²¹ el-İsfahânî, *Müfredât*, 1158.

ez-Zemahşeri'ye (ö.538/1144) gör: "Allah (c.c.) herkesi ancak kudretinin kuşatacağı, bütün kudretini ve gayretini alacak kadar olmayan şeylerle mükellef kılar. Bu, tıpkı '*Allah sizin için kolaylık diler.*'¹²² Mealindeki ayet gibi, Allah'ın (c.c.) adalet ve rahmeti hakkında bir bildirimidir. Çünkü beş vakitten daha fazla namaz kılmak, bir aydan daha fazla oruç tutmak ve bir defadan fazla hacca gitmek genel itibariyle, insanın kudreti dâhilinde olan işlerdir."¹²³

er-Razi (ö.313/925)'ye göre *Vus'*: insanın zorluk ve şiddet anında değil kolaylık ve bolluk anında güç yetirebildiği şeylerdir. İnsanın gücünü sonuna kadar kullanması "*vus*" değil "*cehd*" diye isimlendirilir.¹²⁴

Reşîd Rızâ (ö. 1935)'ya göre *vus'*: zorluk ve sıkıntıya girmeden insanın güç yetirebileceği şeylerdir.¹²⁵

Kur'ân-ı Kerîm'de و-س-ع kökünden, başta *vus'* olmak üzere türemiş otuz iki kelime bulunmaktadır. Bunlardan *yusr* kavramıyla anlam yakınlığı olan kelime الوُسْع el-*vus'* kelimesidir.¹²⁶ Mesela :

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا

"*Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar.*"¹²⁷ Ayetin sebab-i nüzulü hakkında şöyle rivayet olunmuştur:

"*Siz içinizdekini açığa vursanız da, gizleseniz de Allah sizi ondan hesaba çeker*"¹²⁸ mealindeki âyet nazil olduğunda, bu durum ashaba çok ağır geldi. Toplanıp Hz. Peygamber (sav)'in huzuruna vardılar ve şöyle dediler: "*Ey Allah'ın Resulü, namaz, oruç, cihad, sadaka gibi gücümüzün yeteceği amellerle mükellef olduk. Şimdi ise bu âyet indirildi. Hâlbuki bizim buna gücümüz yetmeyecek.*" dediler ve '*Her birimiz, kendi gönlünde öyle şeyler konuşur ki, dünyaları verseler bunların kalbinde bulunmasını arzu etmez.*' diye insanın elinde olmadan içinde bulunan

¹²² Bakara, 2/185.

¹²³ ez-Zemahşeri, *el-Keşşâf*, I, 520.

¹²⁴ er-Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer, *Mefâtihu'l-Ğayb (et-Teşîru'l-Kebîr)*, Dar'ul Fikir, 1. Baskı, Beyrut, 1401/1981, VII, 151; Salih, *Raf'ü'l-Harac fi's-Şeriatil-İslamiyye*, 46.

¹²⁵ Reşîd Rızâ, *Teşîrü'l-Menâr*, Dar'ul Menar, 2.baskı, Kahire, 1366/1948, III, 145.

¹²⁶ Bakara, 2/233; En'am 6/152; A'raf, 7/42; Mü'minun, 23/62.

¹²⁷ Bakara, 2/286.

¹²⁸ Bakara, 2/284.

*duygu, düşünce, tasarı ve hayallerden söz ettiler. Hz. Peygamber (sav) onlara: 'Siz de sizden önceki kitap ehli gibi, duyduk ve karşı koyduk mu demek istiyorsunuz? ' duyduk ve uyduk, ey Rabbimiz affını dileriz, dönüş ancak sanadır, deyiniz!' buyurdu. Bunu hep birlikte okumaya başladılar, okudukça dilleri alıştı ve gönülleri yatıştı. Böylece Allah'a tevazu ve niyaz ile yalvarıp yakardıklarından, istiğfar edip Allah'a sığındıklarından dolayı bir süre sonra arkasından bu âyet nazil oldu ve güçlerinin yetmeyeceği ve ellerinde olmayan şeylerden hesaba çekilmeyecekleri bildirilerek, endişeleri giderilmiş oldu.'*¹²⁹

Yine bu ayete göre hesaba çekilme ancak insanın mükellef tutulduğu şeylerde olur. İnsanın güç yetiremeyeceği, yerine getirmede zorluk çekeceği sorumluluklardan da mükellef tutulmayacağı anlaşılmaktadır.¹³⁰

Mükellef olmak, insanın gücü dâhilinde olmasıyla sınırlıdır. Çünkü İslam şeriatında "teklif-i mâ lâ yutâk" (güç yetirilemeyen şeyin sorumluluğu) yoktur.¹³¹

Hz. Peygamber "Ben size neyi yasak edersem, ondan sakının ve neyi emredersem, gücünüz yettiği kadar onu yapın"¹³² buyurmak suretiyle, ümmetini güçlerinin yettiğinden sorumlu tutması, kolaylığı amaçladığını göstermektedir.

Vus' kelimsinin, güç yetirebilmek, kapasite ve durumun elverişli olması gibi anlamlarından yola çıkarak yusr kavramıyla yakın anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Her iki kavramın da ortak yönü güç yetirilebilen, kolay olan ve insanı zorluğa götürmeyen sorumlulukları insana yüklemesidir. Bununla beraber insanı zor durumda bırakan, güç yetiremeyeceği yükümlülükleri de insana yüklememesidir.

1.6.2. es-Sehl (السَّهْل)

Yusr kelimesiyle yakın anlamlı olan kelimelerden birisi de sehl kelimesidir. Bu kelime, lugatta kolay, basit, sade, düz arazi anlamalarına gelmektedir.¹³³ Toprağı yumuşak, yürümesi kolay ve mülayim yer için سَهْلٌ denilir. Cem'i سُهُوٌّ şeklinde

¹²⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 365-366.

¹³⁰ Reşîd Rızâ, *Tefsîrü'l-Menâr*, III, 145.

¹³¹ Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Ahmet el-Burduni, İbrahim Atfîş, Daru'l Kütübi'l Mısriyye, 3. Baskı, Kahire, 1384/1964, III, 430.

¹³² Müslim, *Fedâil*, 130.

¹³³ ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs*, XXIX, 234; Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, 600.

gelir. Araplarda toprağı yumuşak bir yere varıldığında نَزَلُوا إِلَى أَرْضٍ سَهْلٍ denilir.¹³⁴ التَّسْهِيلُ “et-teshîl” “et-teysîr” manasında kolay kılma, kolaylaştırma anlamında kullanılır.¹³⁵

Istılah olarak “sehl” kelimesi kolay ve yumuşak olup içinde meşakkat ve zorluğun olmadığı şeylere denir.¹³⁶

تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا فُصُورًا وَتَنْجُونَ الْجِبَالَ بَيْوتًا

“*Onun düzlüklerinde saraylar yapıyorsunuz, dağlarında evler yontuyorsunuz.*”¹³⁷ Ayeti kerimede geçen سُهُولٌ kelimesi “sehl” in cem’i olup düzlükler, ovalar anlamındadır. Semud kavmine Salih Peygamber (a.s.) gönderilmişti. Peygamberliğinin gerçekliğine işaret eden deliller geldikten sonra, sadece yüce Allah’a ibadet etmeyi ve O’na şükretmeyi gerektiren ilâhi nimetleri onlara hatırlattı ve şöyle dedi: Yüce Allah’ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Çünkü sizi Ad kavminden sonra medeniyete ulaştırdı. Sizi Ad kavminin yurduna mirasçı yaptı. Onların saraylarına sizi yerleştirdi. Ovalarına ihtişamlı saraylar, yüksek malikânele ve evler yaptınız. Bu görkemli inşaatları yapabilmeniz için de kerpiç, kiremit ve tuğla yapma sanatını size öğretti.¹³⁸ Ovalardan faydalanmak kolay olduğu için buralarda yaptıkları ihtişamlı saraylar ve yüksek malikânele birer nimet olarak hatırlatılmıştır.

“Sehl” kelimesi için yapılan tariflerden yola çıkılarak yusr kelimesiyle yakın anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Çünkü her ikisinin de ortak yönü kolay ve yumuşak olup zorluk ve sıkıntı barındırmayan şeylerdir.

¹³⁴ Âsım Efendi, *Tercemeti’l-Kâmûsi’l-Muhît*, V, 4568.

¹³⁵ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, III, 2134.

¹³⁶ Âlâ, *el-Usr ve’l-Yusr fi-Davi’l-Kur’an’il-Kerim*, 21.

¹³⁷ A’râf, 7/74.

¹³⁸ Kurtubî, *Ahkâmu’l Kur’an*, IX, 267; Reşîd Rızâ, *Tefsîrü’l-Menâr*, VIII, 505; Muhammed Mahmud Hicazi, *Furkan Tefsiri*, İlim Yayınları, İstanbul, 2006, II, 308.

2. ‘USR VE YUSR KAVRAMLARININ KUR’ÂN’DAKİ KULLANIMLARI

Bu bölümde öncelikle ‘usr ve yusr kavramlarının Kur’ân’da hangi sigalarla ve hangi manalar için kullanıldığı incelenecektir. Yine bu iki kavramın hangi konularda ve ne amaçla beraber kullanıldığına ayrıntılı olarak değinilecektir. Özellikle her zorlukla beraber bir kolaylığın olduğunun bildirilmesiyle neyin murad olduğu üzerinde durulacaktır.

2.1.‘Usr ve Yusr kavramlarının Kur’ân’da Kullanıldığı Kalıplar

2.1.1.‘Usr kavramının Kur’ân’da Kullanıldığı Kalıplar

Usr kelimesi Kur’ân’da on iki yerde geçmektedir. Üç tane Medeni surede (Bakara, Talak, Tevbe), altı tane mekki surede (Kamer, İnşirah, Kehf, Leyl, Müdessir, Furkan) olmak üzere toplamda dokuz surede geçmektedir. Bir yerde müfa’ale babında fiil sigasıyla, diğer yerlerin tamamında ise isim sigasıyla geçmektedir. Şimdi sırasıyla bunları görmeye çalışalım:

- a. تَعَاَسَرَ “müfa’ale” babında, mazi fiili sigasıyla müşareket bildirme manasında kullanılmıştır. وَإِنْ تَعَاَسَرْتُمْ فَسَنُرْضِعْ لَهُ أُخْرَى “Eğer anlaşamazsanız çocuğu, başka bir kadın emzirecektir.”¹³⁹
- b. يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَذَا يَوْمَ عَسِيرٍ: هَذَا يَوْمَ عَسِيرٍ fe’ile فَعَلَ vezninde mastar olarak gelmiştir: “Kafirler bu, çok çetin bir gündür! derler.”¹⁴⁰ Başka bir ayette ise عَسِيرٌ “asîrun” şeklinde gelmiştir: فَذَلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ “İşte o gün zorlu bir gündür.”¹⁴¹
- c. وَإِنْ كَانَ نُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ: عُسْرَةٌ mastar olarak gelmiştir: “Eğer (borçlu) darlık içinde ise, eli genişleyinceye kadar ona mühlet vermek (gerekir).”

¹³⁹ Talak, 65/6.

¹⁴⁰ Kamer, 54/8.

¹⁴¹ Müdessir, 74/9.

“Eğer (gerçekleri) anlarsanız bunu sadakaya (veya zekâta) saymak sizin için daha hayırlıdır.”¹⁴²

d. يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ “asare” الْعُسْرُ filinin mastarı olarak gelmiştir: فَانَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا¹⁴³ “Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez.” الْعُسْرُ “Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır.”¹⁴⁴

e. فَسُنِّيْرُهُ لِّلْعُسْرَى ismi tafdilî kalıbıdır: “En güzel sözü yalanlayan kimsenin güçlüğe uğramasını kolaylaştırırız.”¹⁴⁵

2.1.2. Yusr Kavramının Kur’ân’da Kullanıldığı Kalıplar

Yusr kelimesi Kur’ân’da kırk dört defa geçmektedir. Yedi Medeni sure (Bakara, Talak, Hac, Hadid, Tağabûn, Nisa, Ahazb) on dokuz Mekki sure (Kamer, Meryem, Duhan, Abese, A’la, Leyl, Taha, Müzemmil, Kehf, Zariyat, İnşirâh, Yûsuf, Ankebût, Fatır, Kaf, Müdessir, Furkan, İnşikak, İsrâ) olmak üzere toplamda yirmi altı surede geçmektedir. On beş yerde fiil sigasıyla yirmi dokuz yerde ise isim sigasıyla gelmiştir. Şimdi sırasıyla bunları görmeye çalışalım:

a. ثُمَّ السَّبِيلَ يَسْرَهُ kelimesi mazi fiil sigasıyla gelmiştir. “Sonra ona yolu kolaylaştırdı”¹⁴⁶

b. وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَنَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ “Hacı ve umreyi Allah için tam yapın. Eğer (bunlardan) alıkonursanız kolayınıza gelen kurbanı gönderin. Kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Sizden her kim hasta olursa yahut başından bir rahatsızlığı varsa, oruç veya sadaka veya kurban olmak üzere fidiye gerekir. (Hac yolculuğu için)

¹⁴² Bakara, 2/280.

¹⁴³ Bakara, 2/185.

¹⁴⁴ İnşirâh, 94/5-6.

¹⁴⁵ Leyl, 92/10.

¹⁴⁶ Abese, 80/20.

*emin olduğunuz vakit kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse, kolayına gelen bir kurban kesmek gerekir.*¹⁴⁷

- c. *Artık, فَاَقْرُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ* tefa'ul babında mazi sigasıyla gelmiştir. *Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun.*¹⁴⁸
- d. *وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ* tef'il babında mazi sigasıyla gelmiştir. *Andolsun biz Kur'ân'ı düşünüp öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mu?*¹⁴⁹
- e. *فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى* muzari fiil kalıbıyla gelmiştir. *Biz de onu en kolay hazırlarız (onda başarılı kılarız) 150* *لِلْعُسْرَى فَسَنُيَسِّرُهُ* *Biz de onu en zora hazırlarız.*¹⁵¹
- f. *وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي* emir fiili kalıbıyla gelmiştir. *İşimi bana kolaylaştır.*¹⁵²
- g. *يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ* mastar olarak gelmiştir. *Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez.*¹⁵³
- h. *وَنَحْفَظُ أَمْوَالَكُمْ وَأَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَحْفَظُكُمْ كَمَا نَحْفَظُ نَفْسَ رَسُولِ اللَّهِ* fe'îl vezninden sıfatı müşebbehe olarak gelmiştir. *kardeşimizi koruruz ve bir deve yükü de fazla alırız. Çünkü bu (seferki aldığımız) az bir miktardır.*¹⁵⁴ *إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ* *Kâfirler için (hiç de) Allah için çok kolaydır.*¹⁵⁵ *عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرٌ يَسِيرٌ* *kolay değildir.*¹⁵⁶
- i. *وَإِنَّمَا تُعْرَضُونَ عَنْهُمْ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ* ismi meful kalıbında gelmiştir. *Eğer Rabbinden umduğun (beklemek*

¹⁴⁷ Bakara, 2/196.

¹⁴⁸ Müzemmil, 73/20.

¹⁴⁹ Kamer, 54/17-22-32-40.

¹⁵⁰ Leyl, 92/7.

¹⁵¹ Leyl, 92/10.

¹⁵² Ta-ha, 20/26.

¹⁵³ Bakara, 2/185.

¹⁵⁴ Yusuf, 12/65.

¹⁵⁵ Hac, 22/70.

¹⁵⁶ Müdessir, 74/10.

durumunda olduğun) bir rahmet için onların yüzlerine bakamıyorsan, hiç olmazsa kendilerine gönül alıcı bir söz söyle.”¹⁵⁷

j. وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ mastar-ı mimi kalıbında geliştire. “Eğer (borçlu) darlık içinde ise, eli genişleyinceye kadar ona mühlet vermek (gerekir). Eğer (gerçekleri) anlarsanız bunu sadakaya (veya zekâta) saymak sizin için daha hayırlıdır.”¹⁵⁸

k. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ mef’il kalıbında ismi zaman ve mekan olarak gelmiştir. “Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz.”¹⁵⁹

2.2. ‘Usr Kavramının Kur’ân’da Kullanıldığı Manalar

Kur’ân’da usr kavramı farklı anlamlarda gelmiştir. İşin zorluğu, güçlük çıkarmak, darlık içinde olmak, çetin gün (kıyamet günü) gibi değişik anlamlarda kullanılmıştır. Kullanılan bu anlam alanları, birbiriyle ilişkileri olan alanlardır. Bu alanların temel noktası bir zorluğun olmasıdır. Ama bu zorluk çeşitli şekillerde tezahür edebilir. Bazen emzirmek ve infak etmekten kaynaklanan maddi bir zorluk olabileceği gibi bazen de sabretmek ile ilgili manevi bir zorluk olabilir. Bazen Hz. Peygamber (sav) ve ashabının çektiği açlık, susuzluk, işkence gibi dünyevi bir zorluk olabileceği gibi bazen de zor ve çetin olan kıyamet günü gibi uhrevi bir zorluk da olabilir.¹⁶⁰

Burada ‘usr kavramının bu kullanım alanlarını klasik ve çağdaş müfessirlerin görüşlerinden faydalanılarak değerlendirmeye çalışacağız.

¹⁵⁷ İsra, 17/28.

¹⁵⁸ Bakara, 2/280

¹⁵⁹ Maide, 5/90.

¹⁶⁰ Altuntaş, “Kur’an’da Usr ve Yüsr Kavramları”, *Social Sciences Studies*, 83.

2.2.1. Zorluk Çekmek

تَعَاَسَرَ fiili, karı kocanın anlaşamaları sonucu zorluk ve sıkıntı çekmelerini ifade etmek için kullanılmıştır. Bu fiil bu manada Kur'ân'da bir ayette bir defa geçmektedir.

لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا **“İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır.”**¹⁶¹ Ayeti kerimede boşanmış ve iddet bekleyen kadınların iddetleri bitene kadar, eğer hamile iseler hamilelik süresince mesken ve nafakalarının kocalarına ait olduğu ve kocalarının da ekonomik imkânlarına göre bunu sağlamakla yükümlü oldukları bildirilmektedir. Boşanmış anne çocuğu doğurduktan sonra, onu emzirmeye devam ederse baba ücretini karşılamak zorundadır. Bu durumda baba emzirme ücreti dışında annenin giyim ve diğer masraflarını da karşılaması gerekir. Çünkü boşanmış anne çocuğu emzirmek zorunda değildir. Anne ve baba durumlarına uygun ve çocuğun menfaatini koruyarak aralarında güzellikle anlaşmaları gerekir. Ayeti kerimenin devamında babanın cimrilik edip nafaka ve emzirme ücretini kısmamasını, anne tarafının da zorluk çıkarmamasını, aralarında istişare ederek anlaşmalarını emretmektedir. Eğer baba cimrilik edip gerekeni vermez veya anne gereğinden fazla ücret isteyip emzirmeye nazlanır ya da emzirmek istemezse bu durumda baba çocuğuna başka bir sütanne bulması gerekir. Anne ile baba arasında çocuğun emzirilmesi ile ilgili anlaşmazlık ayette geçen تَعَاَسَرَ fiili ile ifade edilmiştir. Buradaki zorluk ile anlatılmak istenen annenin talep ettiği nafakayı kocanın karşılayamaması veya annenin emzirmekten kaçınmasıyla anlaşmazlığın çıkmasıdır.¹⁶²

¹⁶¹ Talak, 65/6.

¹⁶² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, VI, 150; Neseî, Ebü'l Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmedb. Mahmut, *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâ'iku't Te'vil*, thk., Yusuf Ali Bedevi, Dârü'l-İbni Kesir, 8. Baskı, Beyrut, 1439/2018, III, 499-500; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VIII, 411.

Başka bir görüşe göre ise kadının sağlık nedenlerinden dolayı çocuğu emzirememesi veya yeniden evlenmek istemesinden dolayı çocuğu emzirememesi durumu söz konusu olur ki bu da zorluk olarak ifade edilmiştir.¹⁶³

2.2.2. Çetin Gün (Kıyamet Günü)

Kur'ân-ı Kerimde kıyamet günün zorluğunu ve çetinliğini bildirmek için 'usr kelimesinin عَسِير ve عَسْر şeklinde kullanımları mevcuttur.

فَذَلِكَ يَوْمٌ عَسِيرٌ **“İşte o gün zorlu bir gündür.”**¹⁶⁴ O gün çok şiddetli bir gündür.¹⁶⁵ O gün kâfirler için katıksız zorluktan ibarettir. Nitekim ayetin tefsirinde Seyit Kutup mealen şöyle demektedir: “O bütünüyle çetin bir gündür. Kâfirler için hiçbir kolaylık eseri onda yoktur. Hiçbir şey bu güçlülüğü gideremez. Bilakis kâfirlerin o güçlülüğün gayet sıkıcı, boğucu ve dayanılmaz haliyle baş başa bırakılacağı anlaşılmaktadır. Kâfirlerin uyarıcının sözlerine sura üflenmeden ve o gün gelip çatmadan önce kulak vermeleri gerekirdi.”¹⁶⁶

Râzî (ö.606/1210) bu ayeti, devamında gelen **“Kâfirler için (hiç de) kolay değildir.”**¹⁶⁷ Mealindeki ayet ile beraber şöyle açıklar: “Bu gün kâfirler için zor ve çetin bir gündür. Çünkü onlar, hesapları hususunda endişelidirler. Kitapları kendilerine sollarından verilmiştir, yüzleri siyah, gözleri masmavi olarak haşr olacaklar. Bütün uzuvları, aleyhlerine şahitlik edecektir. Dolayısıyla onlar bütün insanlar huzurunda, rezil-kepaze olacaklar. Müminler için ise o gün, kolay bir gündür. Çünkü onların hesapları hakkında İleri geri konuşulmaz; yüzleri beyaz, sevapları ağır olarak haşr olunurlar. Allah Teâlâ'nın bu günü 'çetin' diye niteleyişi şu sebepten ötürü de olabilir: Çünkü bu gün aslında, bir hadiste de yer aldığı gibi. Peygamberlerin feryad edeceği, çocukların saçlarının ağaracağı, mümin ve kâfir, herkese çetin gelen bir gündür. Fakat o günde kâfirlerin zorluğu daha fazla

¹⁶³ Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul, 1997, III, 1161.

¹⁶⁴ Müdessir, 74/9.

¹⁶⁵ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, Daru Hecr, Kahire, 1422/2001, XXIII, 420.

¹⁶⁶ Seyyid Kutup, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, trc. Bekir Karlığa, M. Emin Saraç, İ. Hakkı Şengüler, Birleşik Yayınları, İstanbul, trs., XV, 362.

¹⁶⁷ Müdessir, 74/10.

olacaktır.”¹⁶⁸ Kıyametin zorluğu ile ilgili başka ayetler de bulunmaktadır. Mesala: Furkân, 25/26; Kamer, 54/8.

2.2.3. Darlık İçinde Bulunmak (Saatü'l-'Usra)

لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبَ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ

“*Andolsun ki Allah, müslümanlardan bir gurubun kalpleri eğilmeye yüz tuttuktan sonra, Peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan muhacirlerle ensarı affetti. Sonra da onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı çok şefkatli, pek merhametlidir.*”¹⁶⁹ Bu ayette geçen الْعُسْرَةَ darlık, şiddet ve yokluk anlamındadır. Saa'tü'l-'Usre (zorluk anı/zamanı), Tebuk Gazvesi'nde çekilen sıkıntılar için kullanılmıştır. Tebuk Gazvesi'ne katılan orduya da Ceyşü'l-'Usre (zorluk ordusu) denilmiştir. Burada Hendek gününe ve başka sıkıntılı günlere işaretler varsa da asıl maksat Tebuk Gazvesi'nde çekilen sıkıntılardır.¹⁷⁰

Kurtubî'ye (ö.671/1273) göre "*dar zamanda ona tabi olan*" cümlesindeki saatü'l-usra'dan maksat muayyen bir süre değil gazvenin devam ettiği bütün vakitlerdir.¹⁷¹

Tebuk Gazvesi'nde Müslümanlar binek, azık ve su gibi sıkıntıların tamamını bir arada görmüşler. Müslümanların sıkıntısı o hale gelmişti ki bir deveye nöbetleşe birkaç kişi biniyordu. Yiyecekleri ise, kurtlu hurma, acımış arpa, bozulmuş iç yağı idi. Üç ile dokuz arası bir topluluğa, aralarında paylaşabilecekleri birkaç hurmadan başka bir şey yoktu. Onlardan herhangi biri acıktığı zaman bir hurmayı dişleri ile çiğner, tadını alır, üzerine biraz su yudumlar sonra da arkadaşına verirdi. Hurmanın çekirdeği kalana kadar bu şekilde dönüşümlü olarak devam ederdi. Binek, azık ve su sıkıntısı ile beraber mevsimin sıcak olması gibi bütün bu sıkıntılar bir arada bulunduğu için bu gazveye “*saatü'l-'usra*” denilmiştir.¹⁷²

¹⁶⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXX, 197.

¹⁶⁹ Tevbe, 9/117.

¹⁷⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 624.

¹⁷¹ Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, VIII, 279.

¹⁷² Taberî, *Câm'u'l-Beyân*, XII, 51-52; Kurtubî, *Ahkâui'l-Kur'ân*, VIII, 279.

Tebuk ordusuna "Ceyşu'l-Usra" denilmesinin nedeni, Hz. Peygamber (sav) daha önce yaptığının aksine savaşın hedefini belirterek karşılaşılabilecek zorluklara dikkat çekmişti. Sıcakların arttığı, hurma ve diğer meyvelerin olgunlaştığı bir mevsimdi. Bu çağrı sahabeye ağır ve zor gelmişti. Sahabe bu seferde birçok sıkıntı ve zorlukla karşılaştığı için orduya "Ceyşu'l-'Usra" denilmiştir.¹⁷³

2.2.4. Güçlük Çıkarmak

عُسْر kelimesi bir ayette güçlük çıkarma anlamında kullanılmıştır:

“*Musa: Unuttuğum şeyden dolayı beni muaheze etme; işimde bana güçlük çıkarma, dedi.*”¹⁷⁴ Ayetin tefsiri ile ilgili Buhari ve Müslim’in sahihlerinde Hz. Musa (a.s.) ve Hz. Hızır (a.s.)’ın hikâyesi şöyle anlatılır: “*Denizin kıyısında yürümeye koyuldular. Bir gemi geçti, kendilerini gemiye almak üzere sahipleriyle konuştular. Hızır’ı tanıdıklarından ondan ücret almaksızın gemiye bindirdiler. Gemiye bindikten sonra, Musa bir de baktı ki Hızır, gemi tahtalarından birisini keserle yerinden söküp çıkarmış. Musa ona dedi ki: Bunlar bizi ücretsiz olarak taşıdılar, sen kalktın içinde bulunanlar suda boğulsun diye onların gemilerini deliverdin: ‘Andolsun ki sen büyük bir iş yaptın. O: Ben sana benimle beraber olmaya asla dayanamazsın, demedim mi? dedi. (Musa) Unuttuğum şeyden dolayı bana çıkışma, şu işimde de bana güçlük çıkarma, dedi.*”¹⁷⁵

Ayeti kerimede geçen “*İşimde bana güçlük çıkarma*” sözü ile Hz. Musa (a.s.)’nın Hz. Hızır (a.s.)’dan istediği: Beni sıkma, bana ağır davranma, sözümden dolayı ilim öğrenme işimde bana zorluk çıkarma manasındadır.¹⁷⁶ Yani sana tabi olma işimde bana zorluk çıkarma, münakaşayı bırakmam ve bana göz yumman suretiyle işimi kolaylaştır demek istemiştir.¹⁷⁷

¹⁷³ Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, VIII, 279.

¹⁷⁴ Kehf, 18/73.

¹⁷⁵ Müslim, *Fezail*, 170; Buhari, *Tefasir*, 198.

¹⁷⁶ İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İsmâîl b. Ömer, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, thk. Mustafa es-Seyyid Muhammed, Muhammed es-Seyyid Reşad vd., Müessesetü Kurtuba, 1. Baskı, Riyad, 1421/2000, IX, 173; Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, XV, 339.

¹⁷⁷ Neseî, *Medârikü't-Tenzil*, II, 312.

Daha önce Hz. Hızır (a.s.) Hz. Musa (a.s.)'a **“Doğrusu sen benimle asla dayanamazsın”**¹⁷⁸ demişti. Hz. Musa (a.s.) da hiçbir işe karışmayacağını söylemişti. Verdiği sözü unutunca Hz. Musa (a.s.), **“Unuttuğum şeyden dolayı bana çıkışma”**¹⁷⁹ diyerek özrünü beyan etmiş ve unutanın da muaheze edilmeyeceğini bildirmiştir.¹⁸⁰

2.3. Yusr Kavramı ve Müştaklarının Kur’ân’da Kullanıldığı Manalar

Yusr kavramı Kur’ân’ın temel kavramları arasında yer alan önemli bir kavramdır. Bu kavramın Kur’ân’da birçok anlamda kullanılması bu kavramın önemini göstermektedir. Bu anlamlar bir işin kolay olması, az olmak, işin Allah’a kolay olması, gizlice almaya çalışmak, zamanın azlığı, kumar, sözün güzelliği ve güç yetirmek gibi değişik anlamlarda kullanılmıştır. Değişik anlamlarda kullanılmış olması bu kavramın anlam sahasının geniş olduğunu göstermektedir.¹⁸¹

Burada yusr kavramının, yukarıda sayılan geniş anlam alanlarını açıklamak için klasik ve çağdaş müfessirlerin görüşlerinden istifade edilecektir.

2.3.1. Az Bir Miktar

يَسِيرٌ bir ayette azlık manasında kullanılmıştır:

وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي هَذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ
أَحَانَا وَنَزِدُكَ كَيْلَ بَعِيرٍ ذَلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ

“Eşyalarını açtıklarında sermayelerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. Dediler ki: Ey babamız! Daha ne istiyoruz. İşte sermayemiz de bize geri verilmiş. (Onunla yine) ailemize yiyecek getiririz, kardeşimizi koruruz ve bir deve yükü de fazla alırız. Çünkü bu (seferki aldığımız) az bir miktardır.”¹⁸² Hz. Yakub (a.s.)’ın oğulları daha yüklerini çözmeden babalarına artık Mısırlı bakanın (yani Hz. Yusuf’un) küçük kardeşleri Bünyamin’i götürmedikçe kendilerine erzak vermeyeceğini söylediler. Maksatları "Eğer kardeşimizi götürmezsek bundan böyle Mısır’dan zahire alabilmemiz yasaklandı" demektir. Bu şekilde davranmalarının

¹⁷⁸ Kehf, 18/67.

¹⁷⁹ Kehf, 18/73.

¹⁸⁰ Râzî, *Mefâtihu’l-Ğayb*, XXI, 155.

¹⁸¹ Altuntaş, “Kur’an’da Usr ve Yusr Kavramları”, *Social Sciences Studies*, 87.

¹⁸² Yusuf, 12/65.

nedeni babalarını kardeşlerini götürmeye ikna etmekte. Kardeşleri kendileriyle beraber olsa hem erzak alacaklar hem de bir deve yükü fazla alacaklardı. Mısır ekonomi bakanı Her müşteriye istediği kadar gıda maddesi satmıyordu. Bu durum da kıtlık şartlarına uygun bir politika idi. Çünkü Hz. Yusuf (a.s.) adam başına bir deve yükü yiyecek veriyordu.¹⁸³ Bütün bu ikna çabalarına rağmen babalarını ikna edemediler ve babaları onlar şöyle dedi: “***Daha önce kardeşi (Yusuf) hakkında size ne kadar güvendiysen, bunun hakkında da size ancak o kadar güvenirim! (Ben onu sadece Allah'a emanet ediyorum); Allah en hayırlı koruyucudur. O, acıyanların en merhametlisidir.***”¹⁸⁴ Yüklerini açtıklarında içinde sermayelerinin de geri konulduğunu gördüklerinde babalarına: daha ne istiyoruz, bu sermaye ile ailemize yiyecek getiririz, kardeşimizi koruruz, bir deve yükü de fazla alırız. Çünkü bu sefer aldığımız az geldi.

Razi (ö.313/925), ayeti kerimede geçen “***Çünkü bu az bir miktardır.***” sözünü üç farklı manada değerlendirilmiştir:

- a. Bu miktar böylesi cömert ve infak etmeyi seven hayırsever birisi için çok az demektir.
- b. Bu yiyecek çok az dayanır. Mahsur kalma ve gecikmeler nedeniyle çabuk tükenir.
- c. Bu miktar kardeşimiz bizimle beraber olmadığı için azdır. Kardeşimiz bizimle olursa daha fazla alabiliriz.¹⁸⁵

İbn Kesîr'e (ö.774/1373) göre “***Çünkü bu az bir miktardır.***” İfadesi sözün güzelleştirilmesi, tamamlanması cihetindedir. Yani kardeşlerini almaları mukabilinde bu azdır, bu ona denk değildir anlamındadır.¹⁸⁶

Burada **يَسِير** kelimesi azlık, az bir miktar manasında kullanılmıştır.

¹⁸³ Kutup, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, IX, 452-453; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, V, 222.

¹⁸⁴ Yusuf, 12/64.

¹⁸⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XVIII, 175; Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XII, 233.

¹⁸⁶ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, VIII, 56.

2.3.2. Gönül Alıcı Bir Söz

وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ
اِبْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا
“*Eğer Rabbinden umduğun (beklemek durumunda olduğun) bir rahmet için onların yüzlerine bakamıyorsan, hiç olmazsa kendilerine gönül alıcı bir söz söyle.*”¹⁸⁷ Ayetin sebebi-i nüzulü ile ilgili şöyle rivayet olunmuş: “Müzeyne kabilesinden bazı kimseler Hz. Peygamber(sav)’a gelerek, kendilerini taşıyacak bir binek vermesini istediler, Hz. Peygamber(sav)’in de: ‘Size verecek binek bulamıyorum.’ demesi üzerine bunlar, üzüntülerinden dolayı gözleri yaşlarla dola dola geri döndüler. Bunun üzerine bu ayeti kerime nazil oldu.”¹⁸⁸

Ayeti kerime akrabalara, yoksullara, yolda kalan yolculara yardım etmek isteyip de fakirlik ve malın az olması sebebiyle açıkça yüzlerine söyleyip çeviremiyorsa, bununla beraber Allah’tan ilerde harcayabileceği bir mal beklentisi de varsa, bu durumda kendisinden bir şey isteyen insanlara “gönül alıcı bir söz” söylemesini emrediyor.¹⁸⁹

Ayette geçen “gönül alıcı bir söz” ile neyin murad olunduğu konusunda müfessirler farklı şekilde yorumlarda bulunmuşlardır:

- a. Onlara: “Allah (c.c.) bana rızık verecek, ben de sizi bu rızıktan faydalandıracağım” diyerek onlara tatlı ve yumuşak söz söyle.¹⁹⁰
- b. Onlara :“Allah (c.c.) lütfundan bize de size de ihsanda buyurur inşallah.” diyerek dua et ve yapacağın dua ile fakirliklerini kolaylaştır.¹⁹¹
- c. Bu söz ile Cenabı Hakkın, “*Güzel söz ve bağışlama, arkasından incitme gelen sadakadan daha iyidir. Allah zengindir, acelesi de yoktur*” ayetinin ifade ettiği husus kast edilmiştir.¹⁹²

¹⁸⁷ İsra, 17/28.

¹⁸⁸ Kurtubî, *Ahkâmu'l Kur'ân*, X, 249.

¹⁸⁹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XIV, 569; Kurtubî, *Ahkâmu'l Kur'ân*, X, 249.

¹⁹⁰ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XIV, 569.

¹⁹¹ Neseî, *Medârikü't-Tenzil*, II, 254.

¹⁹² Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XX, 196.

Bazı âlimler izahını yaptığımız bu ayeti farklı olarak şöyle açıklamışlardır: “Şayet sen, akraba, yoksul ve yolda kalmış insanlara verecek olduğun malı, Allah’a isyan yolunda harcayacaklarından çekinir de, Allah’ın rızasını gözeterek bunlara malından vermezsen, yine de bunlara güzel söz söyle. Ve mesela: ‘Allah versin’ diyerek gönlünü al.”¹⁹³

2.3.3. Kolaylık

Kur’ân’da yusr kavramının asıl manası kolaylıktır. Yalnız bu kolaylık farklı şekillerde tezahür etmektedir. Kur’ân okuma kolaylığı, yolun kolaylığı, işin kolaylığı, hesabın kolaylığı şeklinde kullanımları mevcuttur. Bu manaları karşılamak için genelde **يَسَّرَ** fiili kullanılmıştır. Bazen de **تَيْسَّرَ** fiili kullanılmıştır. Bu kullanımların her biri geçtiği ayet bağlamında ayrı ayrı incelenecektir.

2.3.3.1. Kuran Okuma Kolaylığı

Kur’ân’da Kur’ân okuma kolaylığını ifade etmek üzere üç ayrı surede altı defa **يَسَّرَ** fiili kullanılmıştır:

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثِي اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ
عَلِمَ أَنْ لَوْ أَن تَحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَأُوا مَا تَيْسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ

*“(Resûlüm!) Senin, gecenin üçte ikisine yakın kısmını, (bazen) yarısını, (bazen de) üçte birini yatmadan (ibadetle) geçirdiğini ve beraberinde bulunanlardan bir topluluğun da (böyle yaptığını) Rabbin elbette biliyor. Gece ve gündüzü (içinde olup bitenleri iyiden iyiye) ölçüp biçen ancak Allah’tır. O sizin, bunu sayamayacağınızı bildiği için, sizi bağısladı. Artık, Kur’ân’dan kolayınıza geleni okuyun.”*¹⁹⁴ Müzemmil suresinin başında geçen *“Birazı hariç, geceleri kalk namaz kıl.(Gecenin) yarısını (kıl). Yahut bunu biraz azalt”*¹⁹⁵ mealindeki ayetlerde, sahabenin bir kısmı Hz. Peygamber (sav) ile beraber ramazan ayında olduğu gibi ibadetle geçirirlerdi. Geceleri ayakları ve baldırları şişene kadar ibadet ederlerdi. Bu

¹⁹³ Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, XIV, 569.

¹⁹⁴ Müzemmil, 73/20.

¹⁹⁵ Müzemmil, 73/1-2.

durum bir veya iki yıl devam etti ve sahabeye ağır geldi. Ardından “**Artık, Kur’ân’dan kolayınıza geleni okuyun**” emri geldi ve bu yük hafifletilmiş oldu.¹⁹⁶

Ayette geçen “**Kur’ân’dan kolayınıza geleni okuyun**” ile neyin murad olduğu konusunda iki farklı görüş vardır:

- a. Birinci görüşe göre burada kıraattan murat namazdır. Kıraat namazın rükünlerinden olduğu için namazın bir kısmı zikredilip tamamı kast edilmiştir. Bu durumda mana şöyle olur: " Gece namazından kolayınıza geldiği kadar kılın.”
- b. İkinci görüşe göre ayetin zahiri manasına bakılarak burada kast olunan kuran okumaktır. Bu da güç dâhilinde olan, zahmet vermeyen, yormayan miktarda Kur’ân okumaktır¹⁹⁷.

Başka bir ayette ise Kur’ân okuma kolaylığı şöyle geçmektedir:

“**Andolsun biz Kur’ân’ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. (Ondan) öğüt alan yok mu?**”¹⁹⁸ Burada “kolaylaştırdık” ifadesi Kur’ân’ın kendine özgü özelliği olan kolay okunup ezberlenmesidir. İbn Kesîr(ö.774/1373) tefsirinde geçen bir rivayete İbn Abbas mezkûr ayeti şöyle izah etmiştir: “*Şayet Allah (c.c.) bu Kur’ân’ı insanoğlunun diline kolaylaştırmasaydı, hiçbir yaratılanın Allah (c.c.) kelamını okuma imkânı olmayacaktı.*”¹⁹⁹ Taberî ise, bu durumu, Kur’ân’ı düşünüp öğüt almak isteyen kimse için kolaylaştırdık ve ondaki hükümleri geniş geniş açıkladık şeklinde açıklamıştır.²⁰⁰

Ayette geçen **يَسِّرْنَا الْقُرْآنَ** ifadesini çağdaş müfessirlerden olan Mevdûdî (ö. 1979), klasik tefsir kitaplarında yapılan izahlardan farklı olarak şöyle izah etmiştir:

“Ayetin siyak ve sibakı dikkate alındığında, bu ayetin anlamı şöyle olur: İnsanlara hakikati anlatmanın bir vasıtası, geçmiş kavimlerin ibret almaları için

¹⁹⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, IX, 125.

¹⁹⁷ Mâverdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî, *en-Nüket ve'l-Uyun*, Daru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, yy., VI, 132; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, IX, 125-128.

¹⁹⁸ Kamer, 54/17.

¹⁹⁹ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur’âni'l-'Azîm*, XIII, 298.

²⁰⁰ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XII, 130.

başlarına gelen kötü akibetlerdir. Bir vasıta da, Kur'ân'ın insanlara doğru yolu gösteren delil, vaaz ve telkinleridir. Bununla beraber sizler kolay olan ikinci yolu bırakıp azaba uğrayan kavimlerin takip ettikleri yola uymakta ısrar ediyorsunuz. Öyle ki, azap gelmeden inanmak istemiyorsunuz. Bu nasihat ve öğütlerin yapılmasının nedeni, azap gelmeden önce sizlere kurtuluş yolunu göstermek ve kendiniz için daha kolay bir yolu seçerek azaptan kurtulmanızı sağlamaktır.”²⁰¹

Kur'ân okuma kolaylığı ile ilgili başka ayetlerde bulunmaktadır.²⁰²

2.3.3.2. Yolun Kolay Olması

Bir ayette “yusr” kelimesi yolun kolay olması anlamında kullanılmıştır:

تَمَّ السَّبِيلَ يَسْرَةً “*Sonra ona yolu kolaylaştırdı*”²⁰³ mealindeki bu ayetin siyak ve sibakına bakıldığında her muhdesin yani sonradan meydana gelenin başı, ortası ve sonu olduğu görülmektedir. Burada ise insanın yaratılışının üç aşamasından söz edilmektedir. Birinci aşma, “*Allah onu hangi şeyden yaratmış?*”²⁰⁴ sorusuna verilen “*Bir nutfeden (spermadan) yarattı da ona şekil verdi*”²⁰⁵ cevaptır. Yani Allah (c.c.) insanı embriyo halinden doğumuna kadar her organını keyfiyet ve kemiyet bakımında menfaatine ve maslahatına uygun olarak en güzel şekilde yarattı. İkinci aşama ise “*Sonra ona yolu kolaylaştırdı*”²⁰⁶ ayetinin açıkladığı husustur. Üçüncü aşama ise ölüm ve sonrasında devam eden kabir hayatı ve dirilmektir.²⁰⁷

Ayette geçen “*yolu kolaylaştırdı.*” ifadesine müfessirler farklı şekillerde anlamlar yüklemişlerdir:

- a. Bazı müfessirler yolun kolaylaştırılması ile çocuğun anne karnından dünyaya gelmesinin kolaylığının kast edildiğini söyleyerek şöyle bir açıklamada bulunmuşlardır: “İnsanoğlu annesinin karnında iken, başı üst tarafa, ayakları da alt tarafa doğrudur. Fakat dünyaya gelme zamanı

²⁰¹ Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ, *Tefhîmü'l-Kur'ân Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri*, çev. Muhammed Han Kayanî ve bşk. İnsan Yayınları, İstanbul, 1996, VI, 51-51.

²⁰² Bkz. Meryem, 19/97, Duhan, 44/58.

²⁰³ Abese, 80/20.

²⁰⁴ Abese, 80/18.

²⁰⁵ Abese, 80/19.

²⁰⁶ Abese, 80/20.

²⁰⁷ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXI, 61; Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXIV, 113.

geldiğinde, o, tersine döner. Binâenaleyh, o çocuğa bu ilhamı veren, Allah'tan (c.c.) başka kim olabilir? Bu manayı, çocuğun o daracık geçitten diri olarak çıkması hususu da teyit eder ki, bu çok fevkalade bir şeydir.”²⁰⁸

- b. Bazı müfessirler yolun kolaylaştırması ile hayır ve şer yollarının öğretildiği şeklinde anlayarak şöyle demişlerdir: “Hayat yolunun veya hidayet yolunun imkânlarını önüne serdi. Bünyesine yerleştirdiği özellikler ve yeteneklerle yaşamını kolaylaştırdı. Hem hayat sürecini hem de hidayet yolunu önüne yaydı.”²⁰⁹

Yapılan ikinci yorum, insanın hayır-şer, iman-inkâr, doğru- yanlış şeklindeki seçenekler arasında tercih yapabilme özelliğine sahip olması hatırlatılmaya değer bir nimettir; dolayısıyla ayetin bağlamına daha uygundur. Çünkü insan bu özelliği sayesinde diğer bütün canlılardan üstün bir varlık olarak yaratılmıştır. Allah (c.c) insana iyiliği ve kötülüğü seçme hürriyetini vermiştir. İnsana ihtiyacı olduğu kadar özgürlük alanı vermiştir. Dolayısıyla bunun neticesinde insana sorumluluklar da yüklemiştir.²¹⁰

2.3.3.3. İşin Kolay Olması

Birkaç ayette “yusr” kavramı işin kolay olması anlamında kullanılmıştır:

وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي “*İşimi bana kolaylaştır.*”²¹¹ Allah (c.c.), Rabb’ini tanımayan, halkına zulüm eden, halkının bir kısmını köleleştirip bir kısmını öldüren, kendisini tanrı ilan eden Firavun’u uyarmak üzere Hz. Musa’yı görevlendirdi. Hz. Musa (a.s.) Firavun’un sarayında büyüdüğü için onun azgınlığını ve zorbalığını biliyordu. Hz. Musa (a.s.), aldığı görevi yerine getirmekten endişelendiği için Rabb’inden, Firavun ve halkına karşı işini kolay kılmasını ve zorlaştırmamasını talep etmiştir.²¹²

²⁰⁸ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, XIV, 250; Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXI, 61.

²⁰⁹ Kutup, *Fî Zülâli'l-Kur'ân*, XVI, 32; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IX, 259; Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, III, 603.

²¹⁰ Hayrettin Karaman ve bşk. *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, DİBY, Ankara, 2007, V, 482-483.

²¹¹ Tâ-Hâ, 20/26.

²¹² Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XVI, 52-53; Karaman, *Kur'an Yolu*, III, 541-544.

Başka bir ayette ise: *وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا* “*İman edip de iyi davranan kimseye gelince, onun için de en güzel bir karşılık vardır. Ve buyruğumuzdan, ona kolay olanı söyleyeceğiz*”²¹³ buyrulmaktadır. Zulkarneyn, güneşin battığı yerde bir toplumla karşılaşınca Allah (c.c.) kendisini o kavme iyilik yapmada ve cezalandırmada serbest bıraktı. Zulkarneyn o kavme, zalimleri cezalandıracağını ve Rab’leri huzurunda eşi görülmemiş bir azaba uğrayacaklarını söyledi. İman edip salih amel işleyenlere gelince onlar için de güzel bir ödülün, güzel bir karşılamanın, saygın bir yerin, yardım ve kolaylaştırmanın olacağını söyledi.²¹⁴

Ayette geçen “kolay olanı” söylemekle kast edilenin “Biz de ona bize öğretmesi kolay olanı ve dünyada kendisini Allah'a yaklaştıracak şeyleri öğreteceğiz”²¹⁵ veya zor ve meşakkatli olanı değil zekât ve haraç gibi kolay olanları emredeceğiz²¹⁶ şeklinde yorumlanmıştır.

“Yusr” kavramının “işin kolay” olması manasında kullanıldığı başka ayetlerde bulunmaktadır. Mesela: Müddessir, 74/10, Zâriyât, 51/3; Talâk, 65/4.

2.3.3.4. Hesabın Kolay Olması

Bir ayette “yusr” kavramı hesabın kolay olması anlamında kullanılmıştır:

فَسَوْفَ يُحَاسِبُ حِسَابًا يَسِيرًا “*Kolay bir hesapla hesaba çekilecek*”²¹⁷ “Hisâb-ı yesîr ” yani kolay hesap, kişiye amellerinin arz edilmesi, kişinin de o amellerinden hangilerinin taat hangilerinin m’asiyet olduğunu bilmesi, sonra da taat sayılanlara karşılık mükâfatlandırılması, m’asiyet olanların da bağışlanması anlamındadır. Çünkü böyle bir amel defterine sahip olan birisi için zorluk ve sıkıntı yoktur. Yaptıklarından dolayı “niçin yaptın?” diye soru sorulmaz. Yaptıklarına mazeret getirmesi ve yaptıklarını delillendirmesi de istenmez.²¹⁸

Kolay hesabı Hz. Peygamber (sav) “*sadece kitaba bakılıp geçiştirilmek*” deyip şöyle açıklamıştır: “*Hz. Âişe'den şöyle rivayet olunmuştur: Rasûlullâh (sav)*

²¹³ Kehf, 18/88.

²¹⁴ Kutup, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, IX, 465-466.

²¹⁵ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XV, 380.

²¹⁶ Neseî, *Medârikü't-Tenzil*, II, 382.

²¹⁷ İnşikak, 84/8.

²¹⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXI, 106; Neseî, *Medârikü't-Tenzil*, III, 620.

namazlarında bazen şöyle dediğini işitmişim: Allah'ım, beni kolay bir hesapla muhasebe et. Namazını bitirince dedim ki: Ey Allah'ın Rasûlü, kolay hesap nedir? Rasûlullâh (sav) buyurdu ki: Allah'ın kişinin kitabına bakıp ondan vazgeçmesidir. Ey Âişe, şüphesiz ki hesaba çekilen o gün helak olur.”²¹⁹

Başka bir rivayette ise onu “arz” diye açıklamıştır: “Hz. Âişe'den rivayet olundu ki; Rasûlullâh(sav)şöyle buyurmuş: Muhakkak ki kıyamet gününde hesaba çekilen herkes azaplandırılacaktır. Ben dedim ki: Allah Teâlâ: ‘Kolayca bir hesâb ile muhasebe edilecektir. Buyurmuyor mu?’ Rasûlullâh (sav) buyurdu ki: Bu, arzdır. Her kimin hesabı tartışmalı geçerse helak olur.”²²⁰ Dolayısıyla hesabı kolay olan kimseler amelleri Allaha arz olunup yaptıklarından dolayı sorguya çekilmeyenlerdir. Eğer günahları varsa bunlar Allah (c.c.) tarafından bağışlanır ve sahibi Cennet’e koyulur. Nitekim bu durumu destekleyen bir hadisi şerifte Hz. Peygamber (sav) mealen şöyle buyurur:

“Kıyamet günü mü'min Rabbi'ne (c.c.) yaklaşacak o derece ki, üzerine Allah (c.c.) affını indirecek ve ona günahlarını itiraf ettirecektir. Kendisine (filan günahını) biliyor musun? diye soracak. Mü'min, ‘Ey Rabbim, biliyorum diyecek, yüce Allah onu ben dünyada sana örtbas etmişim. İşte bugün de onu sana bağışlıyorum’ diyecek. Bunun üzerine kendisine iyiliklerinin sahifesi verilecektir.”²²¹

2.3.3.5. İşin Yüce Allah’a Kolay Olması

Herhangi bir işin Allah’a kolay olması ile ilgili Kur’ân’da birçok ayet mevcuttur. Bu kolaylığı anlatmak için يَسِيرٌ ifadesi kullanılmıştır. Diriltmenin Allah’a kolay olması ile ilgili bir ayette şöyle buyrulmaktadır:

“**İnkâr edenler, kesinlikle diriltilmeyeceklerini ileri sürdüler. De ki: Hayır! Rabbime andolsun ki mutlaka diriltileceksiniz, sonra yaptıklarınız size haber verilecektir. Bu, Allah'a göre kolaydır.**”²²² Ayetti kerimede geçen diriltmenin Allah’a kolay olması "O'nu, herhangi bir güç bunu yapmaktan alıkoyamaz" şeklinde

²¹⁹ Muslim, *es-Sahih*, Sıfet’ul Kıyameti, 18; Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XIV, 236.

²²⁰ el-Buhârî, *İlim*, 36; Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XIV, 236.

²²¹ Buhârî, *Edeb*, 20, *Tevhid*, 36; Müslim, *Tevbe*, 52.

²²² Teğâbün, 64/7.

anlamlandırılmıştır. Çünkü Mekke müşrikleri insan ölüp toz toprak olduktan sonra tekrar dirilmenin imkânsız olduğunu sanıyorlardı. Bunun üzerine Allah (c.c.) yoktan yaratmanın diriltmekten daha zor olduğunu bildirdi.²²³

Şiddetli bir azap ile azaplandırmanın Allah'a kolay olması ile ilgili bir ayette şöyle buyrulmaktadır: وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُذْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصَلِّيهِ نَارًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا **“Kim düşmanlık ve haksızlık ile bunu (haram yemeyi veya öldürmeyi) yaparsa (bilsin ki) onu ateşe koyacağız; bu ise Allah'a çok kolaydır.”**²²⁴ Kim bir insanı kasten ve kısas yolu olmadan düşmanlık ve haksızlık ile öldürürse azabı şiddetli olan bir ateşe koyulacaktır. Bu da Allah'a çok kolaydır. Aslında mümkün olan her şey Allah'ın kudretin kolaydır. Buradaki kolay olmak için tehdit boyutunu tekit için gelmiştir.²²⁵

İnsanın başına gelecek olayların önceden bir kitapta yazılmış olmasının Allah'a kolay olması ile ilgili bir ayette şöyle buyrulmaktadır:

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ **“Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce, bir kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır.”**²²⁶ Ayet-i kerimeye göre varlık âleminin ince bir plana bağlı olduğunu, meydana gelebilecek her olayın önceden planlandığını, her şeyin bir fonksiyonunun olduğunu, hiçbir şeyin rastlantıyla meydana gelmediğini bildirmektedir.²²⁷ Ayrıca ayette yeryüzünde meydana gelen doğal afetler ve insanın başına gelen musibetlerin tamamının insan yaratılmadan önce levhi mahfuzda yazıldığını ve böyle bir şeyin yazılıp kitaplarda korunması kullar için her ne kadar zor olsa da Allah (c.c.) için kolay olduğunu bildirmektedir.²²⁸ Konu ile ilgili başka ayetlerde bulunmaktadır. Mesela: Ankebut, 29/19, Fatır, 35/11, Kâf, 50/44, Nisa, 4/169, Ahzab, 33/19-20.

²²³ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXX, 23.

²²⁴ Nisa, 4/30.

²²⁵ Neseфі, *Medârikü't-Tenzil*, I, 352; Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, X, 75.

²²⁶ Hadid, 57/22.

²²⁷ Kutup, *Fî Zılâli'l-Kur'an*, XIV, 313; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VIII, 98.

²²⁸ Neseфі, *Medârikü't-Tenzil*, III, 440; Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXIX, 238.

2.3.4. Az Bir Zaman

Kur'an'da zaman mefhumu ve onun hayattaki tezahürlerine ilişkin birçok değişik kelime ve kavram bulunmaktadır. Bu kavramlar bazen mutlak bir zamanı bazen de belirli bir zamanı anlatmak için kullanılır. Bazen de hem mutlak zamanı hem de belirli bir zamanı kast ederek temel üç kategoride kullanımı mevcuttur. Mutlak bir zaman için kullanılan kavramlar, *dehr, asr, vakt, hîn, hukb, karn, lemhu'l-besar, ebed, huld, sermed, ecel, ân*; belirli bir zaman için kullanılan kavramlar, yıl anlamında, *sene, âm, havl, hüce*; ay anlamında ise *şehr* kavramlarıdır. Gece ve gündüzü karşılamak üzere birçok değişik kavram mevcuttur. Hem mutlak zaman hem de belirli zaman için kullanılan ortak kavramlar *sa'ât ve yevm* (gün) kavramlarıdır.²²⁹

Münafıkların savaşta zor durumda kaldıklarında dinden dönüşleri *يَسِيرًا* kelimesiyle ifade edilmiştir.²³⁰ Mesela:

*“Medine'nin her yanından üzerlerine saldırılsaydı da, o zaman fitne çıkarmaları (dinden dönmeleri) istenseydi, bunu hemen yaparlardı.”*²³¹ Hendek Savaşında müminler büyük bir zorlukla karşılaşınca, imanlarında samimi olanlarla münafık olanlar birbirinden seçilmiş oldu. Medine'nin münafıklarından olan Haris Oğulları, savaş sırasında evlerinin tehlikede olduğunu illeri sürerek Hz. Peygamber (sav)'den izin istediler.²³² Ayet-i kerimeye göre şayet düşman orduları Medine'ye saldırsa, evlerini düşmana karşı koruma bahanesiyle izin isteyen münafıklara, dininizden dönün veya Müslümanlara karşı savaşın denilse, bu münafıklar hiç tereddüt etmeden dinlerinden dönerler.²³³

Mezkûr ayette münafıkların ruh hallerini açıkça ortaya çıkarılmaktadır. Şayet o münafıklar zor durumda kalsalardı içlerindeki gizlemiş oldukları şirklerini hemen açığa vurup küfre dönerlerdi. Bunu yapmak için de fazla beklemezlerdi. Burada zaman olarak bekleyecekleri süre, soru sorulup cevap verilecek kadar az bir zaman

²²⁹ Bilal Deliser, “Kur'an'da Zaman İle İlgili Kavramlar”, *TBD*, VII, 15, Ankara, 2014, 19-40.

²³⁰ Altuntaş, “Kur'an'da Usr ve Yüsr Kavramları”, *Social Sciences Studies*, 86.

²³¹ Ahzab, 33/14.

²³² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 531-532.

²³³ Neseî, *Medârikü't-Tenzil*, III, 22.

olduğu ifade edilmiştir.²³⁴ el-İsfahânî de (ö. 502/1108) يَسِيرًا kelimesine az bir zaman manası vermiştir.²³⁵

2.3.5. Kumar

يُسِرُّ kökünden gelen مَيْسِرٌ kelimesi kumar anlamına gelmektedir.²³⁶ Kumar, kolay bir kazanç yolu olduğu için bu kelimeyle isimlendirilmiştir.²³⁷ Meysir, Arapların İslamiyet'ten önce şans ve fal oklarıyla oynadıkları bir tür kumardır.²³⁸ Bu kumarın oynama şekli şöyledir: Ortada kesilmiş ve yirmi sekiz parçaya bölünmüş bir deve bulunurdu. Bu payların kimlere verileceğinin belirlenmesinde kullanılmak üzere, fezz, tev'em, rakîb, hıls, nâfis, müsbil, mu'allâ, menîh, sefh, vağd adında on tane ok bulunurdu, bu okların üç tanesi hariç geri kalan yedi oka düşen paylar belidi. Oklar ribâbe denilen bir torbaya konulur, Mûcil denilen kişi elini torbaya sokarak oyuna katılanlar adına bir ok çekerdi. Üzerinde pay yazılı bulunan oklardan kime çıkarsa hissesini alırdı. Üzerinde pay yazılı bulunmayan oklar ise kime çıkarsa hayvanın bedelini öderdi.²³⁹

Kur'an'da مَيْسِرٌ kelimesi kumar anlamında üç defa kullanılmıştır:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِن نَّفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْأَعْقَابُ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ *Sana, şarap ve kumar hakkında soru sorarlar. De ki: Her ikisinde de büyük bir günah ve insanlar için bir takım faydalar vardır. Ancak her ikisinin de günahı faydasından daha büyüktür. Yine sana iyilik yolunda ne harçayacaklarını sorarlar. 'İhtiyaç fazlasını' de. Allah size âyetleri böyle açıklar ki düşünesiniz.*²⁴⁰ Ayetin sebep-i nüzulü ile ilgili olarak şöyle rivayet olunmuştur. Aralarında Hz. Ömer ve Muaz b. Cebel'in bulunduğu bazı sahabeler Hz. Peygamber'e (sav) gelerek: "Ey Allah'ın Resulü, şarap hakkında bize bir fetva ver, çünkü o akli gideriyor" demeleri üzerine bu ayet indi.²⁴¹

²³⁴ Neseî, *Medârikü't-Tenzil*, III, 22.

²³⁵ İsfahânî, *Müfredât*, 1195.

²³⁶ İsfahânî, *Müfredât*, 1196.

²³⁷ Neseî, *Medârikü't-Tenzil*, II, 182.

²³⁸ Cevherî, *es-Sihâh*, II, 745

²³⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 147; Karaman, *Kur'an Yolu*, III, 234-237; Neseî, *Medârikü't-Tenzil*, II, 182.

²⁴⁰ Bakara, 2/219.

²⁴¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili* II, 145-146.

Ayette geçen مَيْسِرٌ kelimesi kumar anlamındadır.²⁴² İçki ve kumarın yasaklanması birden değil aşamalı olarak gerçekleşmiştir. Ayette geçen “**Her ikisinde de büyük bir günah ve insanlar için bir takım faydalar vardı.**” ifadesinde fayda ve zarardan söz edilmektedir. Bu da içki ve kumarın yasaklanmasından önceki durumdur.²⁴³ “Kumardaki günahı veya haksızlığı görmek veya tahmin etmek pek de zor olmasa gerek. Her şeyden önce kişi, kumar oynamakla hakka mani olur ve zulme ortak olur. Zira kumar oynayanlar arasında kötülük vuku bulur ve bu da onların günaha girmelerine sebep olur. Bu oyunu oynayanlarda birbirlerine karşı kin ve düşmanlık oluşur. Faydalarına gelince emek olmaksızın bir mal elde etmek, yani zahmetsiz kazanç elde etmek yolu olarak görülmektedir. Tabi ki kumarda kazananın, elde ettiği bu malı veya parayı, kendisi ve ailesi için harcayacak olması da onun açısından bir fayda olarak görülmektedir.”²⁴⁴

Daha sonra gelen ayetlerde ise içki ve kumar kesin olarak haram kılınmıştır: “**Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan içki ve kumar yoluyla ancak aranızda düşmanlık ve kin sokmak; sizi, Allah'tan anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık (bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?**”²⁴⁵ Bu mealdeki ayet kumarın kesin haram olduğunun delilidir. Ayette sözü geçen meysirin sadece bu oyunu mu kapsadığı yoksa bütün oyunları içine aldığı konusu ihtilafli olsa da genel olarak içinde kumar olan bütün oyunlar meysir kabul edilmiştir.²⁴⁶

2.3.6. Gizlice ve Yavaş Yavaş Çekip Almak

Bir ayette مَيْسِرًا kelimesi gizlice ve yavaşça çekip almak anlamında kullanılmıştır:

²⁴² İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, II, 291; Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, III, 677.

²⁴³ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, III, 677.

²⁴⁴ Necdet Ünal, “Kur'an'da Meysir Kavramı Ve Günümüzdeki Bazı Kumar Türlerinin Bu Çerçeve Değerlendirilmesi”, *DAAD*, X, 3, yy. 2010, 251.

²⁴⁵ Maide, 5/90-91.

²⁴⁶ İbn Âdil, Ebû Hafs Ömer b. Ali ed-Dimeşkî, *el-Lübâb fî Ulûmi'l-Kitâb*, I-XX, Dâru'l-Kütübi'l-ilmîy, Beyrut 1998, IV, 35.

ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا “*Sonra onu (uzayan gölgeyi) yavaş yavaş kendimize çektik (kısalttık).*”²⁴⁷

يَسِيرًا kelimesi üç farklı şekilde tefsir edilmiştir:

- a. Kolay manasında, şu mealdeki ayette olduğu gibi: “*Bilmez misin ki, Allah, yerde ve gökte ne varsa bilir? Bu, bir kitapta (levh-i mahfuzda) mevcuttur. Bu (eşya ve olayların bilgisine sahip olmak), Allah için çok kolaydır.*”²⁴⁸
- b. Hızlı manasında kullanılır. Şu mealdeki ayette olduğu gibi: “*Şu yesîr bir ölçektir. Yani kendisinde bir engel bulunmayan seri/hızlı bir ölçümedir.*”²⁴⁹
- c. Gizli/hafî manasında kullanılır. Şu mealdeki ayette olduğu gibi: “*Sonra, onu yesîrce {yani, gizlice} Kendimize kabzediyoruz. {yani, çekip alıyoruz}.*”²⁵⁰ Tefsirini verdiğimiz Furkan suresinin kırk altıncı ayeti kerimesinde geçen “yesîr” kelimesine gizli/ hafî manası verilmiştir.²⁵¹ Başka bir görüşe göre yavaş yavaş manası verilmiştir. Yani güneş doğdukça yavaş yavaş, azar azar gölge çekilmekte ve Allah (c.c.)’dan geldiği gibi yine Allah (c.c.)’ya dönmektedir.²⁵² İbn Kesîr, (ö. 774/1373) İbn Abbas’ın (ö. 68/687-88) yesir kelimesine seri manası verdiğini, Mücahid’in ise gizli manası verdiğini ifade eder.²⁵³

2.3.7. Güç Yetirmek

اسْتَيْسَرَ fiili bir ayette güç yetirmek anlamında kullanılmıştır:

وَاتِمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ “*Hacı ve umreyi Allah için tam yapın. Eğer (bunlardan) alıkonursanız kolayınıza gelen kurbanı gönderin*”²⁵⁴ mealindeki

²⁴⁷ Furkan, 25/46.

²⁴⁸ Hac, 22/70.

²⁴⁹ Yusuf, 12/65.

²⁵⁰ Furkan, 25/46.

²⁵¹ Mukâtil b. Süleyman, *Kur’an Terimleri Sözlüğü*, thk. Abdullâh Mahmûd Şehhâte, ter. M. Beşir Eryarsoy, İşaret Yayınları, İstanbul, 2004, 395.

²⁵² Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, VI, 262.

²⁵³ İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, X, 310.

²⁵⁴ Bakara, 2/196.

ayet-i kerime müminlere hac ve umreyi Allah (c.c.) rızası için bütün farz ve sünnetlerine riayet ederek yerine getirmelerini emrediyor. “*Engellenirseniz kolayınıza gelen bir kurban gönderin*” ifadesi ağırlıklı görüşe göre hac yapma imkânını ortadan kaldıran hastalık, yol emniyetinin olmayışı, düşman korkusu, iç ve dış tehditler gibi haccı yapmaya engel olan bir durumla karşılaşırsanız kolayınıza gelen kurban olabilecek bir hayvan kesiniz şeklindedir.²⁵⁵

İbn Kesîr, (ö.774/1373) kolayınıza gelen kurbandan kasıt koyun olduğunu ifade eder. İbn Abbas, (ö. 68/687-88) ise bunların En’am Suresi’nde ifade edilen “semaniyete ezvac” yani koyun, keçi, deve ve sığır olduğunu söylemiştir.²⁵⁶ “Allah burada müminler için bir kolaylık ortaya koymaktadır. Müminler çeşitli sebeplerle engellenme durumunda olurlarsa ihramdan çıkacaklar ve maddi olarak güçlerinin yettiği bir kurbanı keseceklerdir.”²⁵⁷

2.3.8. Muvaffak kılmak, Hazırlamak

İki ayette نُيِّسْرُ fiili muvaffak kılmak anlamında kullanılmıştır:

لِّلْيُسْرَتِ الْيُسْرَتِ “*Seni en kolaya muvaffak kılacağız.*”²⁵⁸ Hz. Peygamber (sav), vahyin geldiği ilk dönemlerde, gelen ayetleri unutma endişesinden dolayı Cebrail (a.s) vahyi okuyuşunu tamamlamadan tekrarlamaya çalışıyordu. Allah (c.c.) kendisine Kur’ân’ı okutacağını ve bunu da hiç unutturmayacağını güvencesini veriyor.²⁵⁹ Daha sonra gelen ayette ise Yüce Allah Hz. Peygamber (sav)’i en kolaya muvaffak kılacağını müjdesini kendisine veriyor.

Mezkûr ayette geçen muvaffak kılmanın ne olduğu ve neye muvaffak kılınacağı konusunda müfessirler farklı görüşler beyan etmişlerdir:

Bir görüşe göre “Venuyessiruke” fiilini bir önceki ayette geçen “Senukriuke” filline atf ederek buradaki kolay kılmanın “seni okutacağız da sen unutmayacaksın ve

²⁵⁵ Karaman, *Kur’an Yolu*, I, 201-206.

²⁵⁶ İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîm*, II, 229.

²⁵⁷ Altuntaş “Kur’an’da Usr ve Yüsr Kavramları”, *Social Sciences Studies*, 87.

²⁵⁸ A’lâ, 87/8.

²⁵⁹ Karaman, *Kur’an Yolu*, III, V, 534-535.

seni, Kur'ân'ı ezberlemede en kolay yola muvaffak kılacağız, ulaştıracağız" şeklindedir.²⁶⁰

İkinci bir görüşe göre ise kolay kılma; Hz. Peygamber (sav) için hayatın her safhasında, her hususta kolay kılmaktır. Yani ey Peygamber: "Başarılı olmayı sana kolaylıkla yapabileceğin bir haslet ve sende yerleşmiş bir meleke yapacağız. Dolayısıyla dinin her sahasında; ilimde, öğretilerde, amelde, doğruyu gösterme ve bulmada en kolay yola muvaffak olacaksın. En zor gayelere kolaylıkla ermek senin ve dininin bir özelliği olacaktır." şeklindedir.²⁶¹

er-Râzî'nin (ö. 606/1210) tefsirinde geçen bir rivayete göre, İbn Abbas'ın (ö. 68/687-88) "yusra" kelimesinden maksat Cennet olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla ayetin manası: "Seni, Cennete götürecektir amellere muvaffak kılacağız." şeklinde olur.²⁶²

2.4. 'Usr ve Yusr Kavramalarının Kur'ân'da Beraber Kullanıldığı Yerler ve Manalar

Burada öncelikle Kur'ân'ın ve İslam şariatının genele ilkeleri doğrultusunda kolaylık ve zorluk arasında nasıl bir dengenin gözetildiğine değinilecektir. Daha sonra "usr" ve "yusr" kavramlarının beraber kullanıldığı ibadet, sosyal hayat ve tebliğ gibi konuların kolaylık ve zorluk açısından ne anlam ifade ettiğine değinilecektir.

2.4.1. Zorluk ve Kolaylık Dengesi

İslam dini evrensel bir dindir. Evrensel olan İslam dininin hükümleri de bütün zamanlarda ve bütün insanlar için geçerlidir. Hükümlerin tamamının bütün insanlarda eşit bir şekilde uygulanması zordur. Çünkü Allah (c.c) insanları imtihan gereği olarak farklı özelliklerde yaratmıştır. Bir elin beş parmağı birbirinden farklı olduğu gibi insanlar da farklı özelliklere sahiptirler. Dolayısıyla bu durum kolaylık prensibinin esas alınmasını gerekli kılmıştır. Eğer kolaylık değil de zorluk prensibi

²⁶⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXI, 143-144.

²⁶¹ el-Alûsî, Ebû's-Sena Şihâbüddin b. Abdillâh b. Mahmûd el- Hüsetni, *Rûhû'l Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, Dar'ul Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1415, XV, 319.

²⁶² Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXI, 143-144.

esas alınsaydı insanların çoğu bu hükümlerin dışında kalacaktı. Bu da İslam'ın şümullük ilkesine aykırı olacaktı.

Genel olarak İslam dinin hükümlerinin tamamında kolaylık ilkesi hâkim olmakla beraber, imtihan çerçevesinde bazı zorluklarla karşılaşmak da mümkündür. Bu durumun en güzel örneği Peygamberlerin yaşamlarında görülebilir. İslam şeriatında, inanç, ibadet ve muamelat konularının tamamında bir zorluk ve kolaylık dengesi gözetilmiştir. Aşırılıklar asla kabul görülmemiştir. İnsanın dünya ve ahiret hayatında mutlu olması düstur edinilmiş ve buna göre de hükümler konulmuştur. Ne çok zor olup insanı bezdiren ne de çok kolay olup insanı tembelleştiren ilkeler koyulmamıştır. Bu iki durum arasında dengeyi korumaya riayet edilmiştir.²⁶³

Kur'ân-ı Kerîm'in insanı yükümlü tuttuğu ibadetlerde hiçbir zorluk yoktur demek yerinde olmaz. İnsanoğlu sorumluluk alan bir yapıya sahiptir. Bu sorumluluk ise insana az çok bir zorluk yüklemiş oluyor. Zorluk olmasaydı insanın dünyaya gönderiliş gayesi olan kulluk gayesi de anlaşılmazdı. Bununla birlikte insanın bir beşer olup nisyan ile malul oluşu, zayıf bir bünyeye sahip oluşu, hastalık, yolculuk, hata yapabilir potansiyeline sahip oluşu gibi durumlar göz önünde bulundurulmuştur. Çoğu hükümlerde sevaptan mahrum etmemek, yükünü hafifletmek için kolaylık ilkesi getirilmiştir.²⁶⁴

İnsan bu dünyada sürekli zorluklarla karşılaşırdı, dünya ona zindan gibi gelir, hayat büsbütün felç olurdu. İnsan sürekli kolaylık ve rahatlıkla karşılaşırdı, hiçbir zorluk görmeseydi, Allah'ın (c.c.) Karun'un durumunu anlattığı, "***Karun, Musa'nın kavminden idi de, onlara karşı azgınlık etmişti. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü kuvvetli bir topluluk zor taşırdı. Kavmi ona şöyle demişti: Şımarma! Bil ki Allah şımarıkları sevmez***"²⁶⁵ mealindeki ayette olduğu gibi, onu yoktan var eden Rabb'ini unuttur, her şeyi dünya hayatından ibaret olduğu yanlışlığına düşer, israf dolu bir hayat sürdürebilirdi. Zorluk ve kolaylık dengesi bu

²⁶³ Cici, "Kolaylık Prensibinin Hukukî Hayata Yansıma Biçimleri: Hanefî Mezhebi Örneği" *UÜİFD*, 66.

²⁶⁴ Ahmet Gündüz, "İbadetlerde Kolaylık Anlayışı ve Kur'an'ın İbadetleri Yapılabilir Kılması", *ŞİAD*, IX, 2, 2017, 732-733.

²⁶⁵ İnşirah, 94/5-6.

hayata anlam katmış ve bu hayatı yaşanabilir bir duruma getirmiştir. Bir ayette bu gerçek şöyle anlatılmış: “*Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır.*” Başka bir ayette ise: “*Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır*”²⁶⁶ şeklinde dile getirilmiştir.²⁶⁷

Dini sorumluluklarda ve hayatın tamamında kolaylığın asıl, zorluğun geçici olduğu söylenebilir. Her işin her, durumun kendine göre bir zorluğu olabilir. Ama kişi bu zorluğun geçici olduğunun, her zorlukla beraber bir kolaylığın olduğu bilinciyle yaşarsa hayatta mutlu olma yollarını elde etmiş olur. Bununla beraber Allah’ın (c.c.) ayette buyurduğu gibi: “*Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir*”²⁶⁸ karşılaşılan zorluk ve sıkıntılar ancak kişinin altından kalkabileceği kadardır. Kişinin güç yetiremediği tekliflerin yüklenmesi düşünülemez.²⁶⁹

Hayatın normal seyrinde kuralları uygulamak ve sorumlulukları yerine getirmek kolaydır. Önemli olan zorluk anında ve işlerin çıkmaza girdiği anda bu sorumlulukları yerine getirmektir. Kur’ân’ın temel özelliği, sorumlulukları yüklerken bununla beraber çözüm yollarını da öğretmesidir. Kur’ân’ın bu özelliği özellikle fıkıh alanında önemli bir kılavuz olmuştur. Nitekim İslam’ın evrensel bir din olmasının en önemli özelliklerinden biri de budur. Eğer Kur’ân’ın sorunlara çözüm getiren özelliği dikkate alınmazsa, ortaya çıkan her problem sebebiyle dini hayat durma noktasına gelir. Bu durumda da İslam’ın evrensel özelliği kaybolur. Belli bir grubun yaşayabildiği veya belli bir asırda varlığını sürdürebilen bir din olma özelliğine sahip olur. Bu da İslam’ın ruhuna aykırıdır.²⁷⁰

2.4.2. İbadette ‘Usr ve Yusr

Ramazan orucunun farz kılındığı bir ayette “usr” ve “yusr” kelimeleri beraber kullanılmıştır. Allah (c.c.) kulları için birçok ibadette kolaylıklar sağlamıştır. Ramazan orucu da zor ve meşakkatli olduğu için yolcu ve misafirlere oruçlarını

²⁶⁶ Talak, 65/7.

²⁶⁷ Cici, “Kolaylık Prensibinin Hukukî Hayata Yansıma Biçimleri: Hanefî Mezhebi Örneği” *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 66.

²⁶⁸ Bakara, 2/286.

²⁶⁹ Altuntaş, “Kur’an’da Usr ve Yusr Kavramları”, *Social Sciences Studies*, 87.

²⁷⁰ Gündüz, “İbadetlerde Kolaylık Anlayışı ve Kur’an’ın İbadetleri Yapılabilir Kılması”, *ŞİAD*, 732-733.

başka günlerde tutma ruhsatı verilmiştir. Bu ruhsattan sonra “Allah (c.c) sizin için kolaylık diler zorluk dilemez” buyrulmuştur.

Istilah olarak oruç; fecrin doğmasıyla güneşin batımına kadar niyet ile beraber orucu bozan her türlü yeme içme ve cinsi münasebetten uzak durmaktır.²⁷¹ Oruç Ramazan Ayı süresince devam eden, gücü yeten bütün Müslümanlara farz olan İslam’ın beş temel esaslarından biridir. Oruç, insana güçlüklerle karşı sabretme alışkanlığını kazandırarak duygularına hâkim olmayı öğretir. Oruç insanın kalbinde takva melekesini meydana getirerek insanı ruhi olgunluğa ulaştırır.²⁷²

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَيْكُم وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

*“Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur’ân’ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah’ı (c.c.) tazim etmeniz, şükretmeniz içindir”*²⁷³ mealindeki ayeti kerimeye göre kim mukim olup seferde olmazsa kendisine oruç tutmanın farz olduğunu bildiriyor. Seferde olanlar ve hasta olanlar ya da bir özrü bulunanlara oruç tutmama ruhsatı veriyor. Bu sayılan mazeretlerden dolayı oruç tutmayanların ise tutamadıkları gün sayısınca daha sonra oruç tutarak kaza etmelerini bildiriyor. Ayetin devamında ise Allah (c.c.) bununla size kolaylık diler zorluk dilemez buyrulmaktadır.²⁷⁴

Taberî (ö. 310/922)’de geçen bir rivayette göre, İbn Abbas (ö. 68/687-88), Mücahid ve Dehhak’ın ayette geçen kolaylıktan maksat “yolcu iken oruç

²⁷¹ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, V, 74.

²⁷² Lütü Doğan, “Allah Hakkınızda Kolaylık Muradeder”, *DİB Dini, Ahlaki, Edebi, Mesleki, Aylık Dergisi*, X, 112, Ankara, 1971, 315-316.

²⁷³ Bakara, 2/185.

²⁷⁴ Neseî, *Medârikü't-Tenzil*, I, 160.

tutmamaktır”, zorluktan maksat ise “yolcu iken oruç tutmaktır” şeklinde açıklamıştır.²⁷⁵

İbn Âşûr (ö. 1973), ayette geçen “*Allah (c.c.) bununla size kolaylık diler zorluk dilemez*” ifadesini; oruç, her ne kadar görünürde zor ve meşakkatli görünse de Yüce Allah (c.c.) oruç ile müminin nefsini terbiye edilmesini sağlamıştır. Bu da oruç ile müminlere sağlanan bir çeşit kolaylıktır. Diğer din mensupları ise nefislerine eziyet ederek terbiye edilmesine çalıştıkları görülmektedir.²⁷⁶

Allah (c.c.) kullarına zahiren zor görünen orucu farz kıldıktan sonra “*Allah (c.c.) bununla size kolaylık diler zorluk dilemez*” şeklinde buyurmuştur. Bu oruçla ilgili kolaylıklar şöyle sıralanabilir:

- a. Hasta ve yolcu olanların tutmadıkları oruçları kaza etmeleri ve oruç tutmadıkları için de günahkâr olmamaları.
- b. Ramazan ayında tutulmayan oruçların kaza edilirken peş peşe tutma zorunluluğunun olmaması,
- c. Bazı mezhep imamlarına göre gebe ve emzikli kadınların da oruç tutmama ruhsatının olması,
- d. Oruca niyet edip de oruçlu olduğunu unutarak yeme içme veya cinsel ilişkide bulunan kimsenin orucunun bozulmaması,
- e. Deli ve bunak olanların oruç tutmakla mükellef olmamaları,
- f. Akli başında olup fakat oruç tuttuğu zaman durumu günden güne kötüye giden yaşlı erkek ve kadınlar, aynı şekilde iyileşme umudu olmayan müzmin gençlerin tutamadıkları oruçları kaza etme yerinedurumları elverişli olduğunda fidye verme ruhsatının olması,

Bunların tamamı Allah (c.c.)’nun görünürde zor ve meşakkatli olan oruç ibadetine getirdiği kolaylıklardır.²⁷⁷

²⁷⁵ Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, III, 218-219.

²⁷⁶ İbn Âşûr, *Tefsîrû’t-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, II, 175.

²⁷⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, II, 33-34; el-Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed es-Semerkandî, *Te’vilâtü’l-Kur’ân*, thk. Ahmet Vanlıoğlu, Halil İbrahim Kaçar, Daru’l-Mîzân, İstanbul 2005, I, 359-360.

Eskiden belli aralıklarla sadece kervanlar eşliğinde yapılan seferler varken günümüzde ise yolculuklar seri olan uçak, tren ve şahsi araçlarla yapılmaktadır. Seferi olma durumu haftalık, aylık ve yıllık bir durum değil gündelik bir mesele haline gelmiştir. İbadetin de bu durumla barışık olması beklentisi vazgeçilmez bir olaydır. Oruç gibi insanı fiziksel olarak gücünü düşüren bir ibadetin senede bir defa sayılı günlerden ibaret olması ve seferi olma kısmına denk gelenin de daha sonra günü gününe tutma ruhsatının olması bu barışıklığın göstergesidir. Oruç ibadeti için daha sonra kaza etme kolaylığı varken, aynı durum namaz için söz konusu değildir. Namazda sadece kısaltma ve cem etme durumu vardır.²⁷⁸

Orucun farz kılınmasının peşinden Allah sizin için kolaylık diler zorluk dilemez denilmesinin bir hikmeti de, oruç meşakkatli ve zahmetli bir iştir. Belki de insanın nefsinde en ağır gelen ibadetlerinden biridir. Bundan dolayı insanların bu ibadeti yerine getirirken çekecekleri zorluk ve ağırlığı kendilerine daha fazla artırmamaları, kolay ve rahat bir şekilde yapmalarını sağlanması murat edilmektedir. Yukarıda mezkur ayeti kerime ile Kur'an-ı Kerim'in ve Hz. Peygamber (sav)'in belirlemiş olduğu sınır ve çizgide kalmak kaydıyla emredilen şeylerin en kolayının yerine getirilmesi ifade edildiği anlaşılmaktadır.²⁷⁹

2.4.3. Sosyal Hayatta 'Usr ve Yusr

Hayatın her alanında zorluklarla karşılaşmak mümkündür. Burada borçlunun zor durumda olup borcunu ödemeyecek durumda olması durumunda, borcunu ödeyecek duruma gelinceye kadar ona mühlet vermek ya da alacaklının alacağını sadaka edip borçluyu affetmesinden söz etmektedir. Borçlu için *دُوْ عُسْرَةَ* kelimesi, borçlunun durumunun maddi yönden iyileşip bolluk ve genişliğe ermesi için de *مَيْسِرَةَ* kelimesi kullanılmıştır. 'Usr ve yusr kelimelerinin beraber kullanıldığı bir ayette şöyle buyrulmaktadır: *تَعْلَمُونَ وَإِن كَانَ دُوْ عُسْرَةَ فَنظِرَةٌ إِلَى مَيْسِرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ* **“Eğer (borçlu) darlık içinde ise, eli genişleyinceye kadar ona mühlet vermek (gerekir). Eğer (gerçekleri) anlarsanız bunu sadakaya (veya zekâta) saymak sizin için daha hayırlıdır.”**²⁸⁰ Ayetin sebab-i nüzulü ile ilgili şöyle rivayet olunmuştur:

²⁷⁸ Gündüz, “İbadetlerde Kolaylık Anlayışı ve Kur'an'ın İbadetleri Yapılabilir Kılması”, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 740.

²⁷⁹ Atay, “Din Kolaylıktır”, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17.

²⁸⁰ Bakara, 2/280.

Allah (c.c.), “*Şayet (faiz hakkında söylenenleri) yapmazsanız, Allah ve Resûlü tarafından (faizcilere karşı) açılan savaştan haberiniz olsun. Eğer tevbe edip vazgeçerseniz, sermayeniz sizindir; ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz*”²⁸¹ ayeti kerime indiğinde faizli alışveriş yapan Sakif kabilesine mensup dört kardeş şöyle dediler: “Biz Allah (c.c.)’ya tövbe ve istiğfarda bulunuyoruz. Bizim Allah (c.c.) ve Resulü tarafından açılacak savaşa gücümüz yoktur.” dediler. Faizden vazgeçip sadece sermayelerini almaya razı oldular. Daha sonra Muğireoğulları’ndan alacaklarını isteyince, Muğireoğulları kendilerinin güç durumda olduklarını ve başkalarında bulunan ücretlerini alana kadar mühlet istediler. Sakif’liler bu talebi kabul etmeyince söz konusu olan ayeti kerime nazil oldu.²⁸²

Ayeti kerimeye göre eğer borçlu borcunu ödemeyecek derecede zor durumda ise, borçluya karşı sabırlı olup borcunu ödeyecek duruma gelene kadar mühlet vermesi istenmektedir. Yani cahiliye devrinde alacaklının borçlusuna ya şimdi borcunu ödersin ya da gecikme faizi uygulamam demesine karşı yukarıda mezkûr ayeti kerimede faizsiz sure tanınması istenmektedir. Eğer borçlu durumu iyi değilse alacaklının alacağına tamamını bağışta bulunmasının daha hayırlı olacağı bildirmektedir. Bu bağışlamanın da sevabı çoktur.²⁸³ Nitekim Allah Resulü (sav) şöyle buyurmaktadır:

“*Kıyamet günü Allah’a (c.c.) kullarından birisi getirilir. Allah (c.c.): ‘Dünyada benim için ne yaptın?’ diye sorar. O kul: ‘Ey Rabbim, dünyada iken senin rızânı umabileceğim zerre ağırlığınca bir şey yapmadım.’ der ve bunu üç kere tekrarlar. Sonunda da şöyle der: ‘Ey Rabbim, sen bana fazla mal vermiştin ve ben insanlarla alışveriş ederdim. Müsamahalı olmak benim huylarımdandı. Eli bol olana kolaylık gösterir, darda olana mühlet verir, borcunu ertelerdim.’ Allah (c.c.) da o kuluna şöyle buyurur: ‘Elbette kolaylaştırmaya daha layık olan benim, gir cennete.’ der*”²⁸⁴

Borçlunun zor durumda olup alacaklının ona mühlet vermesi durumu, İslamiyet’in insanlık için getirdiği hoşgörü ve cömertliktir. Bu durum bencillik,

²⁸¹ Bakara, 2/279.

²⁸² Râzî, *Mefâtihu’l-Ğayb*, VII, 111.

²⁸³ İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîm*, II, 498; Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, II, 346.

²⁸⁴ Müslim, *Müsâkât*, 1560.

cimrilik, azgınlık ve susuzluğun kavurucu sıcaklığında yorgun düşmüş insanlığın sığındığı bir gölgedir. Yine bu durum hem alacaklı hem de borçlu için, bir de bunları gölgesinde barındıran toplum için birer rahmettir.²⁸⁵

Bu alanda ‘usr ve yusr kavramlarının beraber kullanıldığı başka bir ayet de şudur:

لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ
لِلْيُسْرَىٰ أَيْسَرًا ۚ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا “**İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır.**”²⁸⁶ Bir önceki ayeti kerimede boşanmış ve iddet bekleyen kadınların iddetleri bitene kadar, ayrıca hamile olanlar ise hamilelik süresince ekonomik durumuna göre mesken ve nafakalarının kocalarına ait olduğu bildirilmektedir.²⁸⁷ Bu ayette ise boşama sonrasında iddet bekleyen kadına ve emziren anneye verilecek nafakanın miktarı ile ilgili bilgi verilmektedir. Kadına verilecek nafakanın miktarı kocanın durumuna göre değişmektedir. Eğer koca zengin ise zenginliğinden infak etmesini, eğer koca fakir ise Allah’ın (c.c.) kendisine verdiği kadarından infak etmesini istemektedir.²⁸⁸ Ayrıca bu âyette Allah (c.c.), “sosyal hayatta müminler arası dayanışmanın ve müminlerin birbirlerini anlamalarının öneminden bahsetmektedir. Sosyal bünye ne kadar sağlam olursa o toplum da o oranda sağlıklı olur. Fertlerin birbirini anlamaları, birbirine yardımcı olmaları, toplumsal yapının sağlam ve kuvvetli olmasının bir vasıtasıdır.”²⁸⁹

Ayette ifade edilen durum bütün nafaka meselelerine uygulanabilir bir durumdur. Yani infak edecek kişinin hali vakti yerinde olup malca genişliği varsa genişliğine göre nafaka verir. Orta halli olan orta halli, fakir olan da fakirliğine göre nafaka verir. Çünkü Allah (c.c.) kimseye gücünün üstünde yük yüklemeyiz. Koca borç

²⁸⁵ Kutup, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, II, 140-141.

²⁸⁶ Talak, 65/7.

²⁸⁷ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, VI, 150; Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, III, 499-500.

²⁸⁸ Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, III, 499-500.

²⁸⁹ Altuntaş, “Kur'an'da Usr ve Yüsr Kavramları”, *Social Sciences Studies*, 90.

bulabilirse sonradan vermek üzere borç alıp harcama yapar. Bu da Allah'ın (c.c.) bir ikramı sayılır. Allah (c.c.) zorluktan sonra bir kolaylık yaratacaktır.²⁹⁰

Ayette geçen “**Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır**” ifadesinde geçen zorluktan sonraki kolaylığın bütün ümmet için Allah (c.c.) katından verilmiş bir söz olduğu, dolayısıyla kim bu dünyada bir zorluk ile imtihan edilirse sonrasında bir kolaylıkla karşılaşacaktır.²⁹¹

Darlıktan sonra genişlik ve zorluktan sonra kolaylık Allah'ın (c.c.) kudretinde olan bir meseledir. Bundan dolayı eşlerin evlilik ve boşama ile ilgili bütün sorunları Yüce Allah'ın öngördüğü şekilde çözüme kavuşturmaları ve O'na bağlanmaları gerekir. Çünkü rızık veren, rızık genişletip daraltan O'dur. Zorluk, kolaylık, sıkıntı ve bolluk Yüce Allah'ın kudretindedir. Allah (c.c.) bununla boşama sonrasında meydana gelen meseleleri kolaylaştırmayı, boşama durumunun sebep olduğu sert havayı yumuşatmayı murat etmiş olabilir.²⁹² Dolayısıyla müminin geleceğe dair ümitsiz olmaması, bütün zorlukların üstesinde gelebilme direncini kazanması ve bu yönden bir psikoloji geliştirmesi gerektiği anlaşılmaktadır.²⁹³

2.4.4. Tebliğde ‘Usr ve Yusr

‘Usr ve yusr kavramlarının beraber kullanıldığı yerlerden biri de İnşirâh Suresi'dir. İnşirâh Suresi'nin konu ile ilgili ayetleri, kavmini bir tek Allah (c.c.)'a kul olmaya davet ederken karşılaştığı sıkıntılardan dolayı göğsü daralan Hz. Peygamber (sav) için bir müjde niteliğindedir. Ayet-i kerimede şöyle buyrulur:

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا “**Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır.**”²⁹⁴ Hz. Peygamber (sav) Mekke müşriklerini İslam'a davet edince birçok zorluk ve sıkıntılarla karşılaştı. Hz. Peygamber (sav)'i ve müminleri fakirliklerinden dolayı hor gördüler. Öyle ki: “senin için bir miktar mal toplayalım” dediler. Bu durum öyle bir hal aldı ki Hz. Peygamber

²⁹⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VII, 412.

²⁹¹ el-Mâturîd, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, VI, 240.

²⁹² Kutup, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, XVI, 34.

²⁹³ Karaman, *Kur'an Yolu*, V, 310-311.

²⁹⁴ İnşirâh, 94/5-6.

(sav), fakirliğinden dolayı İslam'dan yüz çevirmelerinden endişe etmeye başladı.²⁹⁵ Bu duruma çok üzülen Hz. Peygamber (sav)'i teselli etmeye üzere Allah (c.c.) İnşirâh Suresi'nin ilk dört ayetinde nimetlerini sayarak, “*Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?*”²⁹⁶, “*Yükünü senden alıp atmadık mı?*”²⁹⁷ yani cahiliye döneminde içinde bulunduğun sıkıntıları atmadık mı? “*Senin şânını ve ününü yüceltmedik mi?*”²⁹⁸ yani kelime-i tevhitte, ezanda ve kamette adını anmakla şânını yüceltmedik mi? nimetleriyle Hz. Peygamber (sav)'ı teselli etti. Sonra çekilen bunca sıkıntılardan sonra, her zorlukla beraber bir kolaylığın, her fakirlikle beraber bir zenginliğin, her eziyet ve işkenceden sonra bir rahatlığın olduğu müjdesi verildi.²⁹⁹

2.4.4.1. ‘Usr ve Yusr Kelimelerinin Tekrar edilmesinin Hikmetleri

Müfessirler İnşirâh Suresi'nin beşinci ve altıncı ayetlerindeki ‘usr ve yusr kelimelerinin tekrarı ile ilgili birbirinden farklı hikmetler zikr etmişlerdir. Bu hikmetler burada maddeler halinde değerlendirilecektir.

- a. Bazı müfessirler usr ve yusr kelimelerinin tekrarlanmasının tekit için olduğunu ifade etmişler. Buradaki tekrarın amacı da manayı kalplerde ve nefislerde tam yerleştirmektir. Tıpkı müfred kelimenin tekrar etmesi gibi:

جاءني زيدٌ زيدٌ “Zeyd, kesinlikle bana geldi.”³⁰⁰

Tekrar etme üslubu Kur’ân-ı Kerimde çokça başvurulan üsluplardandır. Tekasur Suresi’nde olduğu gibi: “*Hayır! Yakında bileceksiniz!, Elbette yakında bileceksiniz!*”³⁰¹ bundan maksat sözü edilen durumu daha iyi anlatmak ve mübalağa yapmaktır.

Şairin şu beytinde olduğu gibi:

هَمَمْتُ بِنَفْسِي بَعْضَ الْهُمُومِ فَأَوْلَى لِنَفْسِي أَوْلَى لَهَا

“içimde geçirdim bazı şeyleri,

Nefsim için daha uygundur (evet) onun için daha uygundur.”³⁰²

²⁹⁵ Kurtubi, *Ahkâmu'l Kur'an*, XX, 107.

²⁹⁶ İnşirâh, 94/1.

²⁹⁷ İnşirâh, 94/2.

²⁹⁸ İnşirâh, 94/3.

²⁹⁹ Neseffî, *Medârikü't-Tenzil*, III, 656-657; Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXII, 6.

³⁰⁰ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, VI, 397.

³⁰¹ Tekâsur, 102/3-4.

³⁰² Kurtubî, *Ahkâmu'l Kur'an*, XX, 107.

- b. Bazı müfessirler beşinci ve altıncı ayette tekrarlanan ‘usr ve yusr kelimelerinden ilkinin marife ikincisinin de nekre olarak getirilmesi birbirlerinden farklı anlamlar ifade etmelerinden dolayıdır.

Rivayet olduğuna göre İnşirâh Suresi’nin dört ve beşinci ayetleri inince Hz. Peygamber (sav) neşe ve mutluluk içinde dışarı çıkmış, لن يغلب عسر

إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا “Bir zorluk iki kolaylığı yenmez” يسرين “Zorlukla beraber bir kolaylık vardır, zorlukla beraber bir kolaylık vardır” diyordu.³⁰³ Burada bir zorluk iki tane kolaylık söz konusudur.

Zorluğu ifade eden الْعُسْرُ kelimesi marife gelmiştir. Kolaylığı ifade eden يُسْرًا kelimesi nekre gelmiştir. Marife olan kelime marife olarak tekrarlandığında aynı manayı ifade eder. Nekre olan kelime nekre olarak tekrarlandığında ise farklı manayı ifade eder.³⁰⁴ Bu tıpkı şuna benzer:

"إِنَّ مَعَ الْأَمِيرِ غُلَامًا إِنَّ مَعَ الْأَمِيرِ غُلَامًا" burada الْأَمِيرِ kelimesi marife olarak tekrarlandığı için aynı sayıyı ifade eder. Yani bir tane emir anlamındadır. Yine غُلَامًا kelimesi nekre olarak tekrarlandığı için farklı bir mana ifade eder. Yani iki köleyi demek ister.³⁰⁵

Kurtubî (ö. 671/1272), “Bir zorluk iki kolaylığı yenmez” ifadesi ile ilgili şöyle der: Mümin için bir zorluk iki kolaylık vardır. Zorluk dünya zorluğudur. Kolaylıklar ise biri dünya diğeri de ahiret kolaylığıdır. Dolayısıyla bir zorluk iki kolaylığı yenemez. Yense bile dünyadaki kolaylığı yener. Ahiretteki kolaylığı yenemez.³⁰⁶

- c. يُسْرًا kelimesinin nekre olarak gelmesi hakkında Fahrettin er-Râzî şöyle yorumlamıştır: Tefhîm ve ta’zim için gelmiştir. Bu durumda adeta, فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا “ Bir zorluğa karşılık ne büyük bir kolaylık ne yuce bir kolaylık vardır” denilmek istenmiştir.³⁰⁷ el-Alûsî (ö. 1270/1854), bu kolaylıkları Hz. Peygamber (sav) döneminde yapılan fetihler veya mutlak dünya kolaylığı diye değerlendirmiştir.³⁰⁸

³⁰³ Muvatta, Cihad, 6.

³⁰⁴ Elmalılı, Hak Dini Kur’an Dili, IX, 579; İbn Âşûr, Tefsîrû ‘t-Tahrîr ve ‘t-Tenvîr, XXX, 415.

³⁰⁵ Neseffî, Medârikü ‘t-Tenzil, III, 656-657.

³⁰⁶ Kurtubî, Ahkâmu ‘l Kur’an, XX, 108.

³⁰⁷ Râzî, Mefâtihu ‘l-Ğayb, XXXII, 6.

³⁰⁸ el-Alûsî, Rûhu ‘l Me’âni, XXX, 170.

- d. *يُسْرًا* kelimesi ile ifade edilen kolaylık Hz. Peygamber (sav)’in şahsına has bir durum değildir. Onunla beraber ümmeti için de geçerli olması caizdir.³⁰⁹ Çünkü Hz. Peygamber (sav)’in çektiği sıkıntılar ve zorluklar Allah (c.c.) dinine davet etme yolunda çekmiştir. Dolayısıyla bu tebliğ işini üstlenen salih müminler için de kolaylık söz konusudur.

Rivayet olduğuna göre, “*Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır*” mealindeki ayeti kerime nazil olduğunda Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurdu: “*Sevinin! Kolaylık geldi ve bir zorluk iki kolaylığa galip gelecek değildir!*” bununla inen ayetin Hz. Peygamber (sav)’a has olmadığına kendisiyle beraber müminlerin de bulunduğu hükmetti.³¹⁰

Elmalılı, kolaylığın meydana gelmesinin tek koşulu olarak iman olduğunu söylemiştir. Buna delil olarak da İmam Mâlik’in (ö. 179/795) “el-Muvatta”adlı eserinde geçen bir rivayeti şu şekilde aktarmıştır:

“*Ebû Ubeyde Hz. Ömer’e Rumların kalabalık olduğunu, onlardan korktuğunu ve endişe duyduğunu yazmıştı. Hz. Ömer de ona : ‘Gelelim meseleye: Şu kesin, inanan bir kalbe herhangi bir şiddet/sıkıntı inerse Allah (c.c.) ona arkasında bir ferahlık verir. Bir zorluk iki kolaylığı bastırmaz’ diye yazmıştır.*”³¹¹

- e. Ayette kullanılan مع “birlikte” kelimesi, بَعْد “sonra” anlamındadır. Yakınlık birlikte olmaya benzetilerek ifade edilmiştir. Çünkü göğüsün açılması ve yükün kaldırılması, yükün sırtı ezmesinden sonra gerçekleşmiştir. Bu durum kolaylık ve zorluk kelimeleri için de geçerlidir. Çünkü bu iki kelime birbirine zıt iki kavramdır. Beraber bulunmaları caiz değildir. Dolayısıyla biri diğerinin peşinden gelir.³¹² Burada مع kelimesinin kullanılmasındaki amaç, zorluktan sonra meydana gelecek olan kolaylığın gerçekleşme zamanı çok kısa olduğu için adeta beraber kabul edilmiştir.³¹³

³⁰⁹ Esed, *Kur’an Mesajı*, III, 1280.

³¹⁰ İbn Âşûr, *Tefsîrû’t-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, XXX, 414.

³¹¹ Muvatta, *cihad*, 6; Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, IX, 579.

³¹² Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, IX, 578.

³¹³ Râzî, *Mefâtihu’l-Ğayb*, XXXII, 6.

2.4.4.2. Kolaylık Hakkında Müfessirlerin Yaklaşımları

İnşirah Suresi'nin beşinci ve altıncı ayetlerinde geçen, “*Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır.*” Müfessirlerin kolaylığın ne olduğu hakkında farklı değerlendirmeleri olmuştur.

Burada kolaylıkla ilgili yapılan değerlendirmeler dört başlık altında verilmeye çalışılacaktır. Daha sonra hangi görüşün tercihe şayan olduğu belirtilecek ve İnşirah Suresi'nden çıkarılacak mesajların önemine vurgu yapılacaktır.

2.4.4.2.1. Hz. Peygambere (sav) Verilen Nimetler

Hz. Peygamber (sav), ilahi vahye mazhar olup tebliğe başladığında, birçok sıkıntıyla karşı karşıya kaldı. Müşriklerin hem sözlü hem de fiili saldırılarına maruz kalmıştı. Bu durum onu üzmüştü. Allah (c.c.) onu teselli etmek ve müjdelemek üzere İnşirah Suresi'ni indirmişti. Bu surede birçok nimetini saymıştı. Nimetlerden sonra da “*her zorlukla beraber bir kolaylığın olduğunu*” söylemişti. Bu kolaylığın Hz. Peygamber (sav)'e verilen nimetler olduğunu söyleyen bazı müfessirler, bu durumu şöyle izah etmişler:

Kurtubî'ye göre ayetin manası şöyledir: “Allah (c.c) Peygamberi Hz. Muhammed (sav)'i malı az ve varlıksız olduğu halde görevlendirmişti. Müşrikler fakir olduğundan ötürü onu ayıpladılar. Öyle ki O'na: Senin için bir miktar mal toplayalım, demişlerdi. O da bundan ötürü kederlenmiş ve fakirliğinden ötürü kendisini yalanladıklarını sanmıştı. Allah (c.c.) onu teselli ederek ona vermiş olduğu nimetleri sayıp döktü. Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Buyruğu ile ona zengin olacağı vadinde bulundu.”³¹⁴

Fahrettin er-Râzî mezkûr ayeti; Allah (c.c) göğüsün açılması, ağır yükün kaldırılması, şanınin yüceltilmesi gibi Hz. Peygamber (sav)'e olan nimetlerini saydıktan sonra, dünyadan müstağni kılacağı vadinde bulunmuştur. Bunun delili ise فَانَ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ifadesinin başında ف “fa” harfinin bulunmasıdır. Adeta Allah (c.c) şunu demek istemiştir: “Onların dediklerine ve senin içinde bulunduğun malın

³¹⁴ Kurtubî, *Ahkâmu'l Kur'an*, XX, 108.

azlığına üzülme. Çünkü dünyada iken senin için sana yetecek kadar bir kolaylık tahakkuk edecektir” şeklinde yorumlamıştır.³¹⁵

Said b. Cübeyr'den rivayet olduğuna göre, Allah (c.c.) Hz. Peygamber (sav)'e vermiş olduğu nimetleri Duha ve İnşirah Surelerindeki anlatımlarına paralel olarak şu şekilde hatırlatmada bulunmuştur:

أَلَمْ أَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَيْتُنِي؟

أَلَمْ أَجِدْكَ ضَالًّا فَهَدَيْتُنِي؟

أَلَمْ أَجِدْكَ عَائِلًا فَأَغْنَيْتُنِي؟

أَلَمْ أَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ؟

أَلَمْ أَصْغِعْ عَنْكَ وَزْرَكَ؟

أَلَمْ أَرْفَعْ لَكَ ذِكْرَكَ؟

“ *Seni yetim bulup barındırmadım mı? Yol bilmez bulup hidayete erdirmedim mi? Seni yoksul bulup zenginleştirmedim mi? Göğsünü açmadım mı? Belini büken yükü kaldırmadım mı? Senin için adını yüceltmedim mi?*”³¹⁶

2.4.4.2.2. Fetihler

Bazı müfessirler “ *Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır* ” ifadesinde geçen kolaylığın dünya fetihleri olduğunu ifade etmişler.

Fahrettin er-Râzî, ayette geçen kolaylıktan murat, biri dünyada biri de ahirette olmak üzere iki kolaylığın olduğunu ifade etmiştir. Dünyada sağlanan kolaylık fetihlerdir. Ahirette sağlanan kolaylık ise dünyada yapılan salih amellere karşılık verilen cennet'tir. Bunun delili ise şu ayeti kerimedir: “*De ki: Siz bizim için ancak iki iyilikten birini beklemektesiniz. Biz de, Allah'ın, ya kendi katından veya bizim elimizle size bir azap vermesini bekliyoruz. Haydi, bekleyin; şüphesiz biz de sizinle beraber beklemekteyiz.*”³¹⁷ Bu iki iyilikten biri zaferlerdir, diğeri ise ahiret sevabıdır. Bu durumda Hz. Peygamber (sav)'in “*Bir zorluk iki kolaylığı yenmez*” sözüyle kast

³¹⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXII, 6.

³¹⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXI, 220; Ali Akpınar, “Mi'rac Gecesi Hz. Peygambere Verildiği Söylenen Ayetlerle İlgili Bazı Mülâhazalar”, *CÜİFD*, I, Sivas, 1996, 99-100.

³¹⁷ Tevbe, 9/52.

ettiği budur. Zira dünyadaki zorluk, dünya ve ahiret zorluğuna nisbetle ufacak ve az bir şey mesabesindedir.³¹⁸

Zemahşeri, “iki kolaylıktan maksad nedir?” diye bir soru sorulursa, şöyle cevap verilebilir: Hz. Peygamber (sav) döneminde ve hulefa-i raşidin döneminde kolay kılınan fetihlerdir, şeklinde yorumlamıştır.³¹⁹

2.4.4.2.3. Başarıların Artması

Ateş, “*Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır*” ayetinde geçen “usr” kelimesinden murad olunan güçlük, Hz. Peygamber (sav)’ın Peygamberliğinin ilk yıllarında karşılaştığı sıkıntılar ve Mekke müşriklerinin yeni dinin yayılmasını engelleme çabalarıdır. Ayette geçen “yusr” kelimesini ise gün geçtikçe işlerin kolaylaştırılması ve başarıların artması şeklinde yorumlamıştır. Daha önce Duhâ Suresi’nde geçen bu mana “*Senin sonun ilkinden iyidir. Rabbin sana verecek ve sen de razı olacaksın*”³²⁰ şeklinde dile getirilmiştir.³²¹

2.4.4.2.4. Hz. Peygamber’in (sav) Gönlünü Rahatlatma

Taberî, “*Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır*” ayetini şöyle tefsir etmiştir: “Ey Resulüm, şüphesiz ki, senin içinde bulunduğun müşriklere karşı cihad etme zorluğu ile birlikte mutlaka zafer elde etme kolaylığı ve rahata kavuşma kolaylığı vardır. Evet, mutlaka güçlkle beraber bir kolaylık vardır.”³²²

Sâbûnî ise mezkûr ayetleri şöyle tefsir etmiştir:

Hz. Peygamber (sav), müşriklerin kendisine ve müminlere olan eziyetlerinden dolayı Mekke’de büyük bir sıkıntı içinde idi. Allah (c.c.) onun gönlünü hoş etmek ve ümidini güçlendirmek için surenin başında nimetlerini hatırlattı. Daha sonra kolaylık sözü verdi. Sanki Allah (c.c.) Hz. Peygamberine şunu demek istemiştir: Sana bu yüce

³¹⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXII, 6.

³¹⁹ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, VI, 398.

³²⁰ Duhâ, 93/4-5.

³²¹ Süleyman Ateş, *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1989, X, 527.

³²² Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXIV, 495.

nimetleri veren Allah (c.c.), onlara karşı sana yardım da eder ve seni onlara galip de getirir. Yakında sana bu zorluğu kolaylığa çevirecektir.³²³

3.4.4.2.5. Değerlendirme

Müfessirlerin İnşirah Suresi'nin dördüncü ve beşinci ayetleri ile ilgili yaptıkları yorumların birbirinden farklı olduğunu gördük. Bu yorumlar arasında bize en yakın olanı Hz. Peygamber (sav)'ın zor zamanlarında gönlünün rahatlatılması ve karşılaştığı sıkıntılara aldırmandan mücadelesine devam etmesidir.

Hız. Peygamber (sav) bütün çaba ve gayretini sarf ederek kavmini Allah'a (c.c.) davet etmiştir. Yaptığı davete karşılık olumlu bir şey görmeyince büyük bir üzüntü duymuştur. Allah (c.c.) onun bu üzüntüsünü gidermek ve gönlünü ferahlatmak için İnşirah Suresi'ni indirmiştir.

İnşirah Suresi ile Hz. Peygamber (sav)'a tebliğ vazifesini yerine getirirken karşılaşmış olduğu zorlukların geçici olduğu haberi verilmiştir. Bununla beraber nasıl ki her gecenin bir sabahı varsa, her yokuşun bir inişi varsa Hz. Peygamber (sav)'ın karşılaşmış olduğu zorlukların da bir kolaylığı vardır. Bu zorlukların yakın bir zamanda kolaylığa çevrileceğinin müjdesi verilmiştir.

İnşirah Suresi ile Hz. Peygamber (sav) vefatından sonra tebliğ vazifesini üstlenen her müminin zorluk ve sıkıntılarla karşılaşmasının mümkün olduğu ama bu zorluk ve sıkıntılarının kolaylığa çevrileceğinin müjdelenmiş olduğunu söyleyebiliriz. Mümin, her zorlukla beraber bir kolaylığın olduğunu adeta doğanın bir yarası olarak kabul etmelidir. Bunu için müminin hiçbir zaman rabbinden umudunu kesmemesi gerektiği ve her zorluktan sonra bir kolaylığın olduğunun bilinci ile hayatını sürdürmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

2.4.5. İnfak ve Cimrilikte 'Usr ve Yusr

'Usr ve yusr kavramlarının beraber kullanıldığı yerlerden biri de Leyl Suresi'dir. Burada Allah (c.c.) infak eden, takva sahibi olan ve tasdik eden kişinin işini kolay kılacağını; cimrilik eden, büyüklük taslayan ve yalanlamada bulunan

³²³ Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsîr*, Dâru'l-Kur'âni'l-Kerim, Beyrut, 1402/1981, III, 576.

kişinin de işini zora sokacağını bildirilmektedir. Kolaylığı ifade etmek için اليُسْرَى kelimesi kullanılmış. Zorluğu ifade etmek için de العُسْرَى kelimesi kullanılmıştır.

Burada İnşirah Suresi'nin beşinci ile onuncu ayetleri arası iki başlık altında değerlendirilecektir. İlk önce “yusr” kelimesinin içinde bulunduğu ayet grupları ele alınacak. Daha sonra “usr” kelimesinin içinde bulunduğu ayet grupları değerlendirilecektir.

2.4.5.1. İnfak, Takva ve Tasdikten Sonra Yusr

فَسُنِّيْسُرُهُ لِیُسْرٍ لِّتُؤَدَّقَ بِالْحُسْنِ فَآمَّا مَنْ اَعْطَى وَاتَّقَى *“Artık kim verir ve sakınırsa, Ve en güzeli de tasdik ederse, Biz de onu en kolay hazırlarız (onda başarılı kılarız).”*³²⁴

Ayetlerin nüzul sebebi ile ilgili şöyle rivayet olunmuştur:

*“Hz Ebu Bekir Mekke’de iken Müslüman olan yaşlı kadınları ve erkekleri âzâd ederdi. Babası Ebu Kuhâfe ona: ‘Evladım, seni görüyorum hep zayıf, güçsüz köleleri satın alıp âzâd ediyorsun. Madem köle satın alıp âzâd edeceksin şöyle güçlü kuvvetli köleler satın alıp âzâd etsen de önünde durup sana gelebilecek tehlikelere ve kötülöklere karşı seni korusalar’ demişti. Ebu Bekir: ‘Babacığım, benim bunda tek beklediğim ve istediğim Allah (c.c.) rızasıdır. Ben bununla anacak Allah (c.c.) katında olanları istiyorum’ demişti. Bunun üzerine: **Artık kim verir ve sakınırsa ve en güzeli de tasdik ederse biz de onu en kolay hazırlarız (onda başarılı kıları)** mealindeki ayetleri nazil oldu.”*³²⁵

Ayette geçen فَسُنِّيْسُرُهُ لِیُسْرٍ ifadesi ile en kolay hazırlamak için üç şart koşulmuştur. Bu şartlar infak etmek, takva sahibi olmak ve tasdik etmek olarak sayılmıştır.

İnfak etmeyi ifade etmek için اَعْطَى fiili kullanılmıştır. Burada اَعْطَى filinin mefu’lu zikredilmemiştir. Mefu’lun olmaması bir şeyi karşılıksız olarak vermeyi ifade eder.³²⁶ Verilecek şeyin ne olduğu ile ilgili iki yorum yapılmıştır. Birincisi malın infak edilmesidir. Yapılan infak kölelerin azad edilmesi, esirlerin fidyesine

³²⁴ Leyl, 92/5-7.

³²⁵ Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, XXIV, 466; İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, XXIV, 376-378; Bedrettin Çetiner, *Esbab-ı Nüzul*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2002, II, 950.

³²⁶ İbn Âşûr, *Tefsîrü’t-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, XXX, 382.

destek sağlamak, Müslüman ordusunu cihada hazırlama gibi ister farz ister nafîle olsun her türlü hayır yolunda yapılan harcamayı kapsamaktadır. Hz. Ebu Bekir'in köle azad etmesi buna örnek verilebilir. İkincisi ise mal ve can ile ilgili hakları vermek şeklinde yorumlanmıştır.³²⁷

Takva sahibi olmak اتَّقَى fiili ile ifade edilmiştir. Bu da korumak, korunmak, bir tehlikeden sakınmak, çekinmek, saygı göstermek anlamlarına gelmektedir.³²⁸ Burada kast edilen mana ise Allah (c.c.)'nun haram kıldığı ve yasakladığı şeylerden uzak durmaktır.³²⁹

Tasdik etmek de صَدَّقَ fiili ile ifade edilmiştir. Bu da doğrulamak, doğru kabul etmek, inanmak gibi manalara gelmektedir.³³⁰ Neyin tasdik edileceğini ifade etmek için احسن ismi tafdilinin müennesi olan حسنى kelimesi kullanılmıştır.³³¹ Tasdik edilecek şeyin ne olduğu ile ilgili müfessirler farklı görüşler bildirmişlerdir. İbn Âşûr, tasdik edilecek şeyin Cennet, kelime-i şahadet, namaz ve zekât gibi dinin esasları olan şeylerdir.³³² Taberî tasdik edilecek şeyin, "Allah yolunda infak edilen şeylerin karşılığının verileceği konusundaki haberi" tasdik etmek olduğunu ifade etmiştir.³³³ ez-Zemahşeri ise tasdik edilecek şeyin, iman, İslam milleti veya cennet olabileceğini ifade etmiştir.³³⁴ Bu ihtimallerin tamamının ortak noktası, yapılan iyiliğin karşılığının verileceği, yardımın Allah'tan olduğu ve infak edilen şeylerin yerinin doldurulacağına dair haberlerin tasdik edilmesidir. Anlaşıldığı üzere anlam itibarıyla tasdik etmek iman etmek demektir.³³⁵ Kurtubî, الْحُسْنَى "el-husna'yı" yani Allah (c.c.) yolunda yaptığı harcamaların yerinin dolduracağını tasdik ederse "***biz de onu en kolay hazırlarız***" diyerek Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği şu hadisi şerifi delil getirmiştir: Hz. Peygamber (sav) mealen şöyle buyurdu:

³²⁷ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXI, 199-200.

³²⁸ ez-Zemahşeri, *Esâsü'l-Belâğa*, II, 351; el-İsfahânî, *Müfredât*, 1176.

³²⁹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXIV, 461.

³³⁰ el-İsfahânî, *Müfredât*, 582-583; Mustafa, *el-Mu'cemü'l-Vasît*, 556.

³³¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, XIII, 114.

³³² İbn Âşûr, *Tefsîrü't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXX, 383.

³³³ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXIV, 461.

³³⁴ ez-Zemahşeri, *el-Keşşâf*, VI, 386.

³³⁵ İbn Âşûr, *Tefsîrü't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXX, 383.

“Kulların sabaha eriştiği ve iki meleğin inerek onlardan birisinin: Allah'ım infak edene, infak ettiğinin yerini tutacak ihsanda bulun; diğerinin: Allah'ım eli sıkılık edenin de mal varlığını telef et, demedikleri hiçbir gün yoktur.”³³⁶

Elmalılı, Leyl Suresindeki söz konusu ayetlerinin dizilişinin ifade ettiği mana üzerinde durmuştur. Ona göre “en güzeli tasdik etmek” ifadesinin, “malını vermek” ve “takva sahibi olmak” ifadelerinden önce gelmesi gerekirken sonra gelmiştir. Bu durumu iki nükte ile izah eder:

“Birincisi, ilk tasdikten maksat, yalnız kişinin içinden teorik ve sözlü olarak değil, pratik olarak da tasdik olduğuna, yani soyut bir şekilde ‘doğrudur’ demek değil, fiilen samimiyetle yapılması da istenen ve bizzat malını verme ve takvalı olmanın, ilk evvel yapılması gereken birer istenen olduğudur. Bununla beraber iman olmayınca da gerçekte hükümleri olmayacağına dikkat çekmektedir. Çünkü en güzelin fiilen tasdiki, malını Allah için vermenin ve Allah’tan korkmanın varlığıyla olur. Yani uygulamada hiç eseri görünmeyen tasdike, burada biraz sonra zikredilecek olan kolaylık vaadi gerekmez. İkincisi ise netice sebepten; bedel bedel olduğu şeyden; ücret ve mükâfata hak kazanmak, vazife ve amelden sonra olduğu ve hüsnâ (en güzel), bir gaye olduğu için, gerçekleşme hususunda malını vermek ve takvalı olmaktan sonradır.”³³⁷

İnfak eden, takva sahibi olan ve en güzeli tasdik eden kişinin üç tane vasfı sayıldıktan sonra, en günele hazırlanacağını bildirilmektedir.

فَسْتَيْسِرُهَا “Biz de onu en kolayla hazırlarız” ayetinde geçen فَسْتَيْسِرُهَا lafzıyla anlatılan “teysîr” gerek dilciler gerekse tefsirciler tarafından “hazırlamak” ve “kolaylaştırmak” anlamlarında kullanmışlar. Nitekim Beyzâvî (ö. 685/1286), bu kelimenin “gemini ve eyerini vurmak suretiyle atı binmeye hazırlamak” manasında kullanıldığını söylemiştir.³³⁸ el-İsfahânî ise فَسْتَيْسِرُهَا kelimesinin kolaylaştırma manasına geldiğini söylemiştir.³³⁹ Malını Allah (c.c.) yolunda harcayan, Yüce Allah’tan gereği gibi sakınan, en güzel olanı da tasdik eden kimse, hayırlı olan bir

³³⁶ Müslim, *Zekât*, 17; Kurtubî, *Ahkâmu'l Kur'an*, XX, 83.

³³⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IX, 533-534.

³³⁸ Beyzâvî, Nasîruddîn Ebû Said Abdullah b. Ömer, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Tevîl*, Dâru İhyau't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1418, 317.

³³⁹ el-İsfahânî, *Müfredât*, V, 1195.

şeyle karşılaştığında, ne kadar zor olsa da onu kolaylıkla ve sabırla zevk alarak yapar. Dolayısıyla o en güzel olana kolaylıkla ermiş olur. Aynı zamanda yapmış olduğu harcama ve takvası mutlu olmanın yollarını kolaylaştırır.³⁴⁰ Cömert olup Allah (c.c.) yolunda infakta bulunan, Allah(c.c.)’a şirk koşmayan, Allah (c.c.)’unu elçisinin getirdiği güzel sözleri ve Cenneti tasdik eden kişiye Allah (c.c.) işini kolay kılar. Ayrıca nefse zor gelen ibadet ve taatler kolaylaştırılır. Kişi ibadetleri yapmaktan bıkip usanmaz, ibadetler zevk alarak yapar.³⁴¹

Ayette geçen اليُسْرَى kelimesi en kolay manasına gelen الأيسر kelimesinin müennesidir. Kelimenin kökü “yusr” kelimesinden gelmektedir. “usr” kelimesinin zıddı “kolaylık” anlamına gelir. اليُسْرَى kolay, en kola, sol taraf gibi anlamlara gelmektedir.³⁴²

“*Biz de onu en kolaya hazırlarız*” ifadesinde geçen “el-yusra” (en kolay) ile neyin murad edildiği konusunda farklı görüşler ifade edilmiştir:

- a. Her türlü iyi ve güzel şeydir. ez-Zemahşerî, buradaki kolaylaştırmaktan murad: Biz insana lütufta bulunur, onu hayra muvaffak ederiz ta ki yaptığı ibadetler kişiye en kolay iş olsun. Şu ayette olduğu gibi³⁴³: “*Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun kalbini İslâm'a açar.*”³⁴⁴

Kurtubî, en kolaydan maksat: “Hayrı ve iyilikleri kolaylıkla işlesin diye onu hayrın ve salâhın yollarına irşâd ederiz” şeklinde açıklamıştır.³⁴⁵ Buhârî’de zikredilen bir hadiste Hz. Peygamber (sav) mealen şöyle buyurmuştur:

“...Sizden hiçbir kimse yoktur ki (veya doğrulmuş hiçbir nefis yoktur ki) Cennet veya Cehennem’de yeri yazılmış olmasın. Mutlaka her nefis bahtlı veya bahtsız olarak yazılmıştır. Bir kişi dedi ki: Ey Allah’ın Rasûlü, öyleyse yazımıza dayanıp amelimizi terk etmeli miyiz? Çünkü bizden kim

³⁴⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, IX, 534.

³⁴¹ Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, X, 500.

³⁴² İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, IV, 2938.

³⁴³ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, VI, 386.

³⁴⁴ En’âm, 6/125.

³⁴⁵ Kurtubî, *Ahkâmu’l Kur’an*, XX, 83.

*bahtlılardan ise bahtlılardan olacaktır. Kim de bahtsızlardan ise bahtsızlardan olacaktır? Rasûlullâh (sav) buyurdu ki: Bahtlılara bahtlıların ameli kolaylaştırılır. Bahtsızlara da bahtsızların ameli kolaylaştırılır. Bunu dedikten sonra Rasûlullâh 'Kim verir ve sakınırsa, en güzeli de tasdik ederse...'mealindeki âyetini okudular.*³⁴⁶

- b. Bir kısım müfessirlere göre en kolay şeyden murat Cennet'tir. Fahrettin er-Râzi, burada "en kolay" kelimesini "Cennet" diye tefsir edenlerin, "Allah'ın (c.c.) i'tâ ve ittikâ özelliğine sahip kimseleri Cennet'ine kolaylıkla buyur edeceği ve onlara cennetiyle ikramda bulunacağı" anlamında kullandıklarını belirtmiştir. Ayrıca Razi şu mealdeki ayetlerin aynı konuya işaret ettiğini ifade eder³⁴⁷:**"(Melekler:) Sabrettiğinize karşılık size selam olsun! Dünya yurdunun sonu (cennet) ne güzeldir! (derler)"**³⁴⁸**"...Tertemiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya, derler."**³⁴⁹
- c. el-Yusra kelimesi ile murat edilen hususlardan biri de insanın yerine getirmekle yükümlü olduğu görevleri kolaylıkla yapması olduğu ifade edilir. Mevdûdî, **"Biz de onu en kolay hazırlarız"** ifadesinde geçen en kolaydan maksat sorumlulukların yerine getirilmesinin kolaylaştırılması diyerek şöyle izah etmiştir: "Kişi iyi olanı tasdik edip, malını Allah (c.c.) yolunda harcayıp, takva sahibi olduğunu ispatladığında hakkı tasdik ettiği ortaya çıkar. Bu durumda Allah (c.c.) o kişinin bu yolda yürümesini kolaylaştırır. O zaman günah işlemesi zorlaşacak ve iyilik etmesi kolay olacaktır. Önüne haram mal gelirse onu fayda değil, noksanlık bilecek ve ondan uzak duracak. Zinadan Cehennem ateşinden kaçır gibi kaçacaktır. Namaz kılmak onun için zor değildir. Tersine, namazı zamanında kılmamışsa rahatsız olur. Zekât vermek kalbini daraltmaz. Tersine, zekât verdiğinde malını pislikten temizlediğini hisseder."³⁵⁰

³⁴⁶ Buhâri, Tefsîr, 4949.

³⁴⁷ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXI, 201.

³⁴⁸ Ra'd, 13/24.

³⁴⁹ Zümer, 39/73.

³⁵⁰ Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'ân*, VII, 144-145.

2.4.5.2.Cimrilik, Büyüklenme ve Yalanlamadan Sonra Usr

فَسْتُنِيرُهُ لِالْعُسْرِ لَوَكَّدَبَ بِالْحُسْنِ اَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَعْنَى *“Kim cimrilik eder, kendini müstağni sayar ve en güzeli de yalanlarsa, biz de onu en zora hazırlarız.”*³⁵¹

Ayetlerin sebab-i nüzulü ile ilgili Dehhâk’ın rivayetine göre İbn Abbas şöyle demiştir: Bu ayetler Ümeyye b. Halef hakkında inmiştir.³⁵² Leyl Suresi’nin beşinci ve onuncu ayetleri arasında iki önemli sıfattan söz edilmektedir. Biri cömertlik diğeri de cimriliktir. Cömertlik ile ilgili ayetler Hz. Ebu Bekir hakkında, cimrilik ayetleri de Ümeyye b. Halef hakkında inmiştir. Bu ayetler her ne kadar belli şahıslar hakkında inmiş olsa da hüküm umumdur yani herkes için geçerlidir.. Bu durum şu usul kaidesi ile izah edilmiştir: العبرة بعموم اللفظ لا بخصوص السبب “itibara alınacak olan lafzın umumi oluşudur, sebebin hususi oluşu değildir.”³⁵³

Mezkûr ayet-i kerimede geçen فَسْتُنِيرُهُ لِالْعُسْرِ en zora hazırlamanın sebebi olarak üç vasıf sayılıyor. Cimrilik, kendini yeterli görmek ve en güzeli yalanlamak şeklindedir.

Cimriliği ifade etmek için بَخِلَ fiili kullanılmıştır. Bu fiil “cimri olmak”, “tamahkâr olmak”, “vermemek” gibi anlamlara gelip cömertliğin zıddıdır.³⁵⁴ el-İsfahânî cimriliği ikiye ayırmaktadır. Birincisi kendi ihtiyaçlarını gidermede cimriliktir. Diğeri de başkalarının ihtiyacını giderme de cimriliktir. İkincisi daha çok tenkit edilmiştir.³⁵⁵

Kendini beğenip müstağni görmeyi اسْتَعْنَى fiili ile ifade edilmiştir. Bu kelime “zengin olmak”, ve “bir şey ile iktifa edip başkasına muhtaç olmamak” manasındaki “ğna” kelimesinden türemiştir. Sözlükte “zenginliği istemek”, “kendini yeterli görmek”, “elindeki ile yetinmek” anlamlarına gelmektedir.³⁵⁶

En güzeli yalanlamayı وَكَّدَبَ بِالْحُسْنِ ifadesi ile anlatılmış. Ayette geçen en güzeli yalanlamaktan kasıt İslam’ı veya Cennet nimetleri ile nimetlenmeyi

³⁵¹ Leyl, 92/8-10.

³⁵² Kurtubî, *Ahkâmu'l Kur'an*, XX, 84.

³⁵³ el-Alûsî, *Rûhü'l Me'ânî*, XXX, 149.

³⁵⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, XI, 46-47.

³⁵⁵ el-İsfahânî, *Müfredât*, 123.

³⁵⁶ el-İsfahânî, *Müfredât*, 765-766.

yalanlamaktır. Veya inananların akıbetinin daha iyi olacağıın haberini yalanlamaktır.³⁵⁷

Kim Allah (c.c.) yolunda infak etmede cimrilik edip, Allah'ın (c.c.) kendisine vermiş olduğu malı gerekli yerlere harcamayı engellerse ve kendisini yeterli görüp yapacağı harcamaların yerinin doldurulacağı haberini yalanlarsa zorlukla baş başa kalır.³⁵⁸ Başka bir ifade ile Allah (c.c.) yolunda canını ve malını feda etmeyip cimri davranan, Allah (c.c.)'dan gelen çağrıyı yalanlayan kimse kendini sapıklığa atma konusunda elinden geleni yapmıştır. Bu durumda olan biri her türlü zorluğu hak etmiştir. Dolayısıyla Allah (c.c.) onu en zor olana yöneltir. Onu güçsüz kılar ve her türlü kolaylıktan mahrum bırakır.³⁵⁹

Ayette geçen العُسْرَى kelimesi zorluk anlamında “usr” kökünden gelmektedir. اعْسَرَ kelimesi ismi tafdilın müennes kalıbıdır ve “en zor olan” anlamına gelmektedir.³⁶⁰ Müfessirler bu kelimeye değişik manalar yüklemişlerdir:

Mâverdî (ö. 450/1058), ayette geçen en zordan murat “Allah (c.c.) dan gelen her türlü şer veya bela” ya da “cehennem” anlamındadır. Mâverdî üçüncü bir mananın da olması muhtemeldir ki o da şöyle olur: “Biz ona hayır ve salahın sebeplerini zorlaştırırız, böylece hayır ve salah yönünde amelde bulunmak ona zor gelir”³⁶¹

Kurtubî, İbn Abbas'a nisbet ettiği açıklamaya göre ayeti “ben onun ile Allah'a ve Rasul'üne iman etmek arasına engel koyacağım” şeklinde izah etmiştir.³⁶²

İbn Âşûr'a göre العُسْرَى kelimesi ya “zorluk hali” ya da “zorluk mekânı” manalarına gelebilir. Birinci manaya göre Cehennem azabı olurken, ikinci manaya göre Cehennemin kendisi olur. Zira Cehennem, Cehenneme girenler için zorluk ve azap yeridir.³⁶³

³⁵⁷ Neseî, *Medârikü't-Tenzil*, III, 651; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IX, 534.

³⁵⁸ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXIV, 466-469.

³⁵⁹ Kutup, *Fî Zılâli'l-Kur'an*, XVI, 244.

³⁶⁰ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, IV, 2938.

³⁶¹ Mâverdî, Ebu'l- Hasan Ali b. Muhammed b.Habîb, *en-Nüket ve'l-Uyûn Tefsîr'l-Mâverdî*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trs., VI, 288-289.

³⁶² Kurtubî, *Ahkâmu'l Kur'an*, XX, 84.

³⁶³ İbn Âşûr, *Tefsîrü't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXX, 383.

el-Ferrâ, Allah (c.c.) mealen “*Biz de ona en zor olanı kolaylaştırırız*” buyurmaktadır. Şayet “*Hiç zorlukta kolaylık olur mu?*” yani zorluğun olduğu yerde kolaylık nasıl olur? diye akla gelen bir soruya açıklık getirmiştir. Bu tür ifadelerdeki uygunluk “*(Ey Muhammed)! o kâfirlere elem verici bir azabı müjdele!*”³⁶⁴ ifadesindeki uygunluğa benzer diyerek şöyle izah eder: “Müjde aslında sevinçli ve sevindirici şeyler hakkında söz konusudur. Eğer bir bölümü hayır, bir bölümü şer olan iki ayrı ifade bir arada kullanılacak olursa, müjde her ikisi hakkında da kullanılır. Kolaylaştırmak da aslı itibariyle sevindirici şeyler hakkında söz konusudur. Bir bölümü hayır, bir bölümü şer iki ifade bir arada kullanılacak olursa, kolaylaştırma her ikisi hakkında da kullanılır.”³⁶⁵

---

³⁶⁴ Tevbe, 9/3.

³⁶⁵ Kurtubî, *Ahkâmu'l Kur'an*, XX, 85.

SONUÇ

Kur'ân'ı Kerim bütün çağlara hitap eden, insanların problemlerine çare olan, hem dünyada hem de ahirette insanları mutluluğa götüren ilahi bir kitaptır. Bu kitabın ilahi iradeye uygun bir şekilde uygulanabilmesi için doğru anlaşılması gerekir. Bu açıdan bakıldığında Kur'ân'ın her cümlesi, her kelimesi ayrı bir önem arz eder.

Bu tez çalışmasında Kur'ân'ın iki önemli kavramlarından olan '*usr* ve *yusr*' yani zorluk ve kolaylık kavramları ele alındı. Her iki kavramın da iyi anlaşılabilmesi için kelimelerin köklerini ve bu köklerden müştak olan diğer kelimeler, Arap dili ve edebiyatı açısından önemli bir yere sahip olan sözlükler esas alınarak incelendi.

Usr kavramının temel anlamı zorluktur. Yalnız bu zorluk Kur'ân'da geçtiği ayetlerde ayrı ayrı incelendiğinde farklı şekillerde ortaya çıktığı görülmektedir. Yapılan incelemede *usr* kavramının dört ayrı anlamda kullanıldığı tesbit edildi. Bu anlamlar ve kullanıldığı konular ise şunlardır:

- a. Anne ile baba arasında çocuğun emzirilmesi ile ilgili anlaşmazlıktan doğan zorluğu ifade etmek için,
- b. Kıyamet gününün zorluğunu ve çetinliğini, özellikle kâfirler için hiçbir kolaylık eserinin olmadığını bildirmek için,
- c. Tebuk Gazves'ne katılan Müslümanların binek, azık ve su sıkıntılarının tamamını bir arada görmeleri sebebiyle çektikleri sıkıntıları ifade etmek için,
- d. Hz. Musa (as)'ın ilim öğrenmek için Hızır (as)'a tabi olduğu sırada kendisine bu yolculukta sıkıntı yaratmamasını ifade etmek için '*usr* kelimesinin kullanıldığı tesbiti yapıldı.

Yusr kavramının temel anlamı kolaylıktır. Yalnız *yusr* kavramı içinde geçtiği ayetin konusu ile bağlantılı olarak farklı anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. *Yusr* kavramının kullanıldığı ayetler incelendiğinde yedi ayrı anlamda kullanıldığı, kullanılan manalar ise; az bir miktar, gönül alıcı bir söz, azlık, kumar, gizlice ve

yavaş yavaş çekip almak, güç yetirmek, muvaffak kılmak ve hazırlamak olduğu tesbiti yapıldı.

Yapılan inceleme neticesinde ‘usr kavramının Kur’ân’da on iki defa, yusr kavramının da kırk dört defa kullanıldığı, beş yerde de bu iki kavramın beraber kullanıldığı görülmektedir. Yusr kavramının daha fazla kullanılmış olması İslam dinini kolaylık prensibini esas aldığına göstergesidir. İslam dini insan fitratına uygun, her zaman ver mekânda yaşanabilir bir özelliğe sahiptir.

İnsanın yaratılış gayesi Allah (c.c.)’a kul olmaktır. Kulluğun gereği olarak namaz, oruç, zekât ve hac gibi ibadetleri yerine getirirken bir takım zorluklarla karşılaşabilir. Bunların arasında, insanın bedenine zor gelen, içine riyanın karışma ihtimali olmayan, bir takım zorluklara katlanarak yerine getirilebilen ibadet oruçtur. Allah (c.c.), seferde olanların, hasta veya oruç tutmayacak kadar yaşlı olanların daha sonra orucu kaza etmeleri veya fidye vermek suretiyle bir takım kolaylıklar sağlamıştır. Orucun farzietini bildiren ayetin sonunda, “**Allah (c.c.) sizin için kolaylık diler zorluk dilemez**” buyrulması, ibadetlerde kolaylığın esas alındığını göstermektedir.

İnsanoğlu sosyal bir varlıktır. Sosyal bir varlık olan insanın, çevresinde bulunan diğer insanlarla hem maddi hem de manevi yönden ilişkileri söz konusudur. Yapılan bir alışverişten dolayı veya nakdi olarak borçlanan kimse o borcunu ödeyemeyecek derecede zor durumda ise alacaklının borçluya karşı sabırlı olması ve borcunu ödeyebilecek duruma gelinceye kadar ona kolaylık sağlaması veya alacağından vazgeçip onu sadaka ya da zekâtan sayması tavsiye olduğu ilgili ayetlerden anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber (sav), tebliğe başladığı andan itibaren, yirmi üç yıl boyunca birçok zorluk ve sıkıntı ile karşı karşıya kaldı. Öz yurdundan hicret edilmeye zorlandı. Ama Hz. Peygamber (sav) sabretti, sebat etti. Bunun neticesinde Allah (c.c.), İnşirah Suresi’ni indirerek Hz. Peygamberi “**her zorlukla beraber bir kolaylığın olduğu**” müjdesiyle müjdeledi. Görünüşte zor görünen birçok durum kolaylığa dönüştü. İnşirah Suresi ile Hz. Peygamber (sav) vefatından sonra tebliğ vazifesini üstlenen her müminin zorluk ve sıkıntılarla karşılaşmasının mümkün

olduğu ama bu zorluk ve sıkıntılardan sonra kolaylık ve ferahın zuhur edeceği yine konu ile ilgili ayetlerden anlaşılmaktadır. Mümin, her zorlukla beraber bir kolaylığın olduğunu, adeta doğanın bir yasası olarak kabul etmelidir. Bunu için müminin hiçbir zaman rabbinden umudunu kesmemesi gerektiği ve her zorluktan sonra bir kolaylığın bulunduğu bilinci ile hayatını sürdürmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Dünyada insana verilen mal, insan için bir imtihan sebebidir. Leyl Suresi'nin beş altı ve yedinci ayetlerine göre insan kendisine verilen maldan infakta bulunur, takva sahibi olup hakkı doğrulursa en kolay olana sevk edilecektir. En kolay olan şeyin ne olduğu ile ilgili üç farklı görüş vardır:

1. Her türlü iyi ve güzel olan şey,
2. Cennet
3. İnsanın yerine getirmekle yükümlü olduğu görevleri kolaylıkla yapmasıdır.

Buna karşılık yine Leyl Suresi'nin sekiz, dokuz ve onuncu ayetlerine göre kibirli ve cimri olup hakkı yalanlayan kimse en zor olana sevk edilecektir. Bu zorluğun da Allah (c.c.)'dan gelecek şer ve bela veya cehennem olduğu anlaşılmaktadır. Kişinin tavrı durumunu belirler. Muradı ilahiye uygun davrananın işi kolaylaşır. Davranmayanın ise işi zorlaşır.

KAYNAKÇA

- Abdulgazi, M. F. (1364). *el-Mu'cemü'l Müfehres Li Elfâzi'l Kur'âni'l Kerîm*. Kahire: Dâru'l- Kütübi'l-Mısriyye.
- Akpınar, A. (1996). "Mi'rac Gecesi Peygambere Verildiği Söylenen Ayetlerle İlgili Bazı Mülâhazalar". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. Numarasız (1), 95-101.
- Âlâ, Y. (2017). *el-Usr ve'l-Yusr fi-Davi'l-Kur'an'il-Kerim*. Gazze.
- el-Âlûsî, Ş. A. (1415). *Rûhû'l-Me'ânî fi Tefsîri'l-Kur'ani'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*. I-XV. Beyrut: Daru'l Kütübi'l-İlmiyye.
- Altuntaş, A. (2016). "Kur'an'da Usr ve Yusr Kavramları". *Social Sciences Studies*. C. Numarasız (45), 79-94.
- Atay, H. (1986). "Din Kolaylıktır". *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. Numarasız (3), 13-40.
- Ateş, S. (1989). *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Aynî, B. (1421/2001). *Umdetü'l-Kârî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. I-XV. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- el-Buhârî, M. İ. (1432/2011). *el-Câmi'u's-Sahîh*. (Thk. Şuayb Arnâvût). Lübnan: Dâru'r-Risâleti'l-'Alemiyye.
- Begavî, H. (1992). *Şerhü's-Sünne*. I-VIII. (Thk. Ali Muhammed Muavviz ve Adil Ahmed Abdülmevcud). Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- el-Beyzâvî, N. E.S. (1418). *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-T'evîl*. I-V. Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî.
- Cessâs, B. A. (1325). *Ahkâmu'l-Kur'ân*. Beyrut.
- Cevherî, N. İ. (1987). *es-Sihâh Tacü'l-Luğa ve Sihâhü'l-'Arabiyye*. I-VI. (Thk. Ahmed Abdülgaffar Attar). Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l- Melâyîn.
- Cici, R. (2005). "Kolaylık Prensibinin Hukukî Hayata Yansıma Biçimleri: Hanefî Mezhebi Örneği". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(1), 61-18.
- Çiftçi, Ş. (2014). "Kur'an ve Sünnet Işığında Evrensel Barışın Vazgeçilmezi Müsamaha- Kolaylık". *Turkish Studies*, 9(2), 525-526.
- Çetiner, B. (2002). *Esbab-ı Nüzul*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Deliser, B. (2014). "Kur'an'da Zaman İle İlgili Kavramlar". *Toplum Bilimleri Dergisi*, 8(15), 303-320.

- Doğan, L. (1971). “Allah Hakkınızda Kolaylık Muradeder”. *Diyanet İşleri Başkanlığı Dini, Ahlaki, Edebi, Mesleki Aylık Dergisi*, 10(112), 315-316.
- Düzenli, P. (2012). *Yirmibirinci Yüzyılda Yeniden Okuma, Anlama ve Algılama*. İstanbul: Ege Basım.
- Ebû Dâvûd, S. E. (tarihsiz). *es-Sünen*. (Thk. Muhammed b. Sâlih er-Râcihi). Riyad: Beytü'l-Efkâri'd-Düvelî.
- Elmalılı, M. H. (2008). *Hak Dini Kur'an Dili*. (Sad. Sıtkı Gülle). İstanbul: Huzur Yayınevi.
- el-Eşkar, Ö. (1982). *Hasaisu's-Şeri'ti'l-İslamiyye*. Kuveyt: Mektebetü'l-Felâh.
- el-Ferrâ, Y. Z. (tarihsiz). *Meâni'l-Kur'an*. (Neş. Ahmed Yusuf Necatî-Muhammed Ali Neccâr-Abdulfettah İsmail Şelebi). Mısır: Dâru'l-Mısıriyye.
- el-Ferâhîdî, A. E. H. (2003/1424). *Kitâbü'l-'Ayn*. I-IV. (Thk. Abdulhamit Henari). Beyrut: Daru'l Kütübi'l-İlmiyye.
- Görgülü, Ü. (2008). “İslam Hukukunda Kolaylık Prensibinin Yeri”. *Diyanet İlmi dergi*, 44(1), 79-92.
- Güneş, K. (2014). *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Mektep Yayınları.
- Gündüz, A. (2017). “İbadetlerde Kolaylık Anlayışı ve Kur'an'ın İbadetleri Yapılabilir Kılması”. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 732-733.
- Hicazi, M. M. (2006). *Furkan Tefsiri*. I-VI. İstanbul: İlim Yayınları.
- Humeydi, S. A. (1998). *Mevsu'atu Nadreti-n-Ne'im*. I-XII. Cidde: Daru'l-Vesileti li'n-Neşri ve't-Tevzî.
- İbn Âdil, Ö. A. (1998). *el-Lübâb fî Ulûmi'l-Kitâb*. I-XX. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn Âşûr, M. M. (1984). *Tefsîrü't-Tahrîr ve't-Tenvîr*. I-XXX. Tunus: Dâru't-Tunusiyye.
- İbn Fâris, Z. B. M. (1389/1969). *Mu'cemü Meķâyisi'l-luĝa*. I-VI. (Thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn). Kahire.
- İbn Kesîr, İ. B. Ö. (1421/2000). *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*. I-XV. (Thk. Mustafa es-Seyyid Muhammed, Muhammed es-Seyyid Reşad). Riyad: Müessestü-Kurtuba.
- İbn Manzûr, E. (1119/1707). *Lisanü'l-Arab*. I-VI. (Thk. Abdullah Ali el-Kebir). Kahire: Daru'l-Maârif.

- İbn Sîde, A. İ. (2000). *el-Muhkem ve'l-Muhîtu'l-A'zam*. I-IX. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye.
- el-İsfahânî, R. (2010). *Müfredât*. (Ter. Abdalbaki Güneş, Mehmet Yolcu). İstanbul: Çıra Yayınları.
- Karagöz, İ., Karaman, F., Paçacı, İ., Canbulat, M., Gelişgen, A., Paçacı, İ. (2010). *Dini Kavramlar Sözlüğü*. (Beşinci Baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Karaman, H., Çağırıcı, M., Dönmez, İ., Gümüş, S. (2007). *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kirmânî, M. Y. (1356/1937). *el-Kevâkibü'd-Derârî fî Şerhi Şahîhi'l-Buhârî*. I-VII. (Thk. Muhammed Muhammed Abdullatif). Beyrut: Darü İhyâü't Tûrâsi'l Arabî.
- Kurtubî, M. A. (1384/1964). *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*. I-X. (Thk. Ahmet el-Burduni, İbrahim Atfiş). Kahire: Daru'l-Kütübi'l Mısriyye.
- Kutup, S. (tarihsiz). *Fî Zulâli'l-Kur'an*. I-XVI. (Trc. Bekir Karlığa, M. Emin Saraç, İ. Hakkı Şengüler). İstanbul: Birleşik Yayınları.
- Mâlik, E. (1951). *el-Muvatta*. (Thk. Muhammed Fuad Abdalbâkî). Beyrut: Dâru İhyâi't-Tûrâsi'l-Arabiyye.
- el-Mâturîdî, M. M. (2005). *Te'vilâtü'l-Kur'an*. I-XVII. (Thk. Ahmet Vanlıoğlu, Halil İbrahim Kaçar). İstanbul: Daru'l-Mîzân.
- Mevdûdî, A. (1996). *Tefhîmü'l-Kur'an Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri*. I-VII. (Çev. Muhammed Han Kayanî, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosanlı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Mâverdî, M. H. (tarihsiz). *en-Nüket ve'l-Uyûn Tefsîru'l-Mâverdî*. I-VI. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Mustafa, İ. (tarihsiz). *el-Mu'cemü'l-Vasît*. Kahire.
- Müslim, M. H. (tarihsiz). *el-Câmi'u's-Sahih*. I-V. Beyrut: Daru't-Turasi'l-Arabiyye.
- Mütercim Âsım Efendi. (2013). *el-Okyânüsü'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît*. I-VI. (Çev. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı.
- Mutçalı, S. (1995). *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları.
- Uslu, R. (2015). "İslam Hukukunda Kolaylık Prensibi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 470-494.

- Ünal, N. (2010). “Kur'an'da Meysir Kavramı Ve Günümüzdeki Bazı Kumar Türlerinin Bu Çerçeve Değerlendirilmesi”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(3), 247-265.
- Nesefî, E. B. (1439/2018). *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâ'iku't-Te'vîl*. I-III. (Thk. Yusuf Ali Bedevi). Beyrut: Dârü'l-İbni Kesir.
- Nevevî, M. (1392). *el-Minhac fi Şerhi Sahihi Müslim b. el-Haccac*. I-VIII. Beyrut: Daru't-Turasi'l-Arabiyye.
- Okumuşlar, M. (2007). “Hadislerin Anlaşılmasında Eğitsel Yorumun Önemi”. *Hadis Tetkikleri Dergisi*, 7(2), 123-134.
- Özen, Ş. (2004). “Meşakkat” *TDV İslam Ansiklopedisi*. XXIX. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- er-Râzî, F. (1401/1981). *Mefâtihu'l-Ğayb (et-Tefsîru'l-Kebîr)*. I-XXII. Beyrut: Daru'l-Fikir.
- Rızâ, R. (1366/1948). *Tefsîrü'l-Menâr*. I-III. Kahire: Daru'l-Menar.
- Sâbûnî, M. A. (1402/1981). *Safvetü't-Tefâsîr*. I-III. Beyrut: Dârü'l-Kur'âni'l-Kerim.
- Salih, A. (1403). *Raf'ü'l-Harac fi's-Şeriatil-İslamiyye*. Riyad.
- Süleyman, M. (2004). *Kur'an Terimleri Sözlüğü*. (Thk. Abdullâh Mahmûd Şehhâte). (Trc. M. Beşir Eryarsoy). İstanbul: İşaret Yayınları.
- Taberî, M. C. (1422/2001). *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*. I-XXVI. (Thk. Abdullah b. Abdî'l-Muhsin et-Türki). Kahire: Daru Heccr.
- ez-Zebîdi, M. M. (1394/1974). *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûst*. I-XL. (Thk. Hüseyyin Nassar). Küveyt.
- ez-Zemahşerî, C. M. (1918/1419). *Esâsü'l-Belâğa*. I-II. (Thk. Muhammed Basil, Uyunu's-Suûd). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- ez-Zemahşeri, C. M. (1418/1998). *el-Keşşâf 'an Hakâ'İki Ğavâmizi't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Ekâvîl fi Vücûhi't-Te'vîl*. I-VI. (Thk. Şeyh Adil Ahmed Abdulmevcud ve Şeyh Ali Mihammed el-Muavviz). Riyad: Mektebetü'l-Ubeykan.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı,Adı :Babat, Eyyüp
Uyruğu :TC
Doğum Tarihi ve Yeri :10.06.1981
Telefon :05434182188
Faks :.....
E-mail :babat030@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Doktora	.....	.....
Yüksek Lisans	.....	.....
Lisans	İlahiyat	2009

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2004	Hakkari	İmam-Hatip
2014	Hakkari	Vaiz

YabancıDil

Arapça

Yayınlar

.....

Hobiler

Kitap okuma, yüzmek, spor yapmak

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

09/03/2020

Tez Başlığı / Konusu:

KUR'ÂN'DA 'USR (ZORLUK) VE YUSR (KOLAYLIK) KAVRAMLARI

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 78 sayfalık kısmına ilişkin, 09/03/2020. tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 14 (on dört) tir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

E. Babat
21.04./2019
Eyyüp BABAT.....
Adı, Soyadı, İmza

Adı Soyadı : Eyyüp BABAT

Öğrenci No : 11921310132

Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Program : Tefsir Bilim Dalı

Statüsü : Y.Lisans (X) Doktora ( )

DANIŞMAN

B. Koçlar
21.04./2020

ENSTİTÜONAYI
UYGUNDUR

B. Koçlar
21.04./2020
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü